

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

**ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΩΣ ΜΕΤΡΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ
ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΑΤΗΣ**

Της

ΤΖΑΡΤΖΑ ΜΑΡΙΑΣ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: **Σαμαρά Αγγελική**

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στη
Λογιστική και Χρηματοοικονομική

Νοέμβριος, 2020

Αφιερώνεται στον πατέρα μου,

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπων καθηγήτρια μου κ. Σαμαρά Αγγελική, για τη βοήθεια, την καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας εργασίας.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος για τις γνώσεις, τις οποίες μου προσέφεραν. Ήταν πάντα δίπλα μας και πρόθυμοι να μας λύσουν οποιαδήποτε απορία.

Επιπρόσθετα, οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στη μητέρα μου και στον αδερφό μου, γιατί δίχως τη δική τους στήριξη δε θα είχα καταφέρει να πραγματοποιήσω τα όνειρα μου. Ήταν δίπλα μου σε κάθε απόφαση και πάντα πρόθυμοι να με βοηθήσουν.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους φίλους μου, τη συμφοιτήτρια μου Αφροδίτη Παναγιωτούλα και το σύντροφο μου που σε όλη αυτή την προσπάθεια έδειξαν κατανόηση και ενθάρρυναν κάθε μου κίνηση.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η συγγραφή της παρούσας εργασίας αποσκοπεί στην εκτενή παρουσίαση της έννοιας της απάτης, των κινήτρων, των μορφών εμφάνισης, των μεθόδων πρόληψης, καθώς και των παραγόντων που ωθούν τα μέλη της οντότητας να προβούν στη διενέργεια δόλιων δραστηριοτήτων.

Επιπρόσθετα, παρατίθεται σχετική ανάλυση αναφορικά με τον έλεγχο και τις διακρίσεις του, τις ευθύνες και το ρόλο των ελεγκτών στην πρόληψη και αντιμετώπιση της απάτης. Μέσω της μελέτης πρόσφατων εταιρικών σκανδάλων των εταιρειών Wirecard, Toshiba, Carillion και Wells Fargo γίνεται προσπάθεια να αξιολογηθεί η συνεισφορά των ελεγκτών στην ανίχνευση της απάτης και να αναλυθούν οι κυριότεροι λόγοι που συνέβαλαν στη διενέργεια δόλιων δραστηριοτήτων, τόσο από τους υπαλλήλους της οντότητας, όσο και από τη Διοίκηση. Ακόμη, εξετάζονται οι λόγοι που οδήγησαν στη συγκάλυψη των περιπτώσεων απάτης από την πλευρά των εσωτερικών και εξωτερικών ελεγκτών.

Τέλος, τα αποτελέσματα της έρευνας αποδεικνύουν πως κυριότεροι παράγοντες για την εμφάνιση απάτης στις οικονομικές καταστάσεις των ελεγχόμενων οντοτήτων θεωρούνται η επιβολή από πλευράς της διοίκησης ανέφικτων στόχων, η έλλειψη εταιρικής κουλτούρας, η απώλεια συστημάτων αναφοράς της απάτης και η σύναψη προσωπικών σχέσεων ανάμεσα στα μέλη της οντότητας και τους εξωτερικούς ελεγκτές.

Συμπερασματικά, στην προσπάθεια ελαχιστοποίησης των περιπτώσεων απάτης σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η επιβολή ποινών και κυρώσεων από τις αρμόδιες Ρυθμιστικές Αρχές, με απώτερο σκοπό τον παραδειγματισμό των υπόλοιπων εταιρειών, καθώς και η ενίσχυση του ρόλου των ελεγκτών και ελεγκτικών εταιρειών, με την άρση των περιορισμών κατά τη διαδικασία του ελέγχου.

Λέξεις κλειδιά: Εξωτερικός έλεγχος, Εσωτερικός έλεγχος, Απάτη, Οικονομικά σκάνδαλα, Ρόλος των ελεγκτών

ABSTRACT

The aim of the present study is to analyze and display the meaning of fraud, its motives, methods and prevention measures, as well as the factors that drive employees to commit these fraudulent activities.

In addition, there is an analysis regarding auditing as well as the responsibilities and roles of auditors in prevention and confrontation of fraud. Through study of recent corporate scandals such as Wirecard, Toshiba, Carillion and Wells Fargo there is an attempt to evaluate the contribution of auditors in detecting fraud and analyze the main reasons that contribute to these activities being done by the employees and the management. Also, there is an effort to find the reasons that lead to the cover up of fraud cases by internal and external auditors.

Main findings show that the major factors for committing the fraud were the enforcement of unattainable goals by the management, lack of corporate culture, loss of crucial systems for reporting fraud and the development of personal relationships between auditors and members of audit firms.

In conclusion, when there is an effort to minimize fraud cases, it is especially important to impose penalties from the regulatory authorities in order to make an example out of it and to further strengthen the role of auditors and auditing firms during the auditing process.

Keywords: External audit, Internal Audit, Fraud, Financial Fraud, Role of Auditors

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1 Εισαγωγή	1
1.2 Δομή εργασίας.....	2
1.3. Σκοπός-Ερευνητικά Ερωτήματα	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	3
2.1 Εισαγωγή	3
2.2 Ανάλυση Βιβλιογραφικής επισκόπησης.....	4
2.3 Συμπεράσματα.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΑΠΑΤΗ	10
3.1 Εισαγωγή	10
3.2 Έννοια της απάτης.....	11
3.3 Η απάτη στις οικονομικές καταστάσεις	12
3.4 Κατηγορίες και στόχοι της απάτης.....	14
3.5 Παράγοντες επηρεασμού του δράστη	16
3.6 Το τρίγωνο της απάτης	17
3.7 Λοιπά κίνητρα για τη διάπραξη απάτης	21
3.8 Μέθοδοι πρόληψης και εντοπισμού της απάτης	22
3.9 Ανίχνευση της απάτης	25
3.10 Συμπεράσματα.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	26
4.1 Εισαγωγή	26
4.2 Η έννοια της ελεγκτικής	27
4.3 Διακρίσεις ελέγχων-Κατηγορίες ελεγκτών	28
4.4 Εσωτερικός Έλεγχος	30
4.4.1 Έννοια και σκοπός εσωτερικού ελέγχου.....	30

4.4.2 Εσωτερικός ελεγκτής	33
4.4.3 Ευθύνη του εσωτερικού ελεγκτή.....	34
4.4.4 Κώδικας δεοντολογίας εσωτερικού ελέγχου	35
4.4.5 Ο ρόλος των εσωτερικών ελεγκτών στην απάτη.....	36
4.5 Εξωτερικός έλεγχος.....	38
4.5.1 Έννοια και σκοπός εξωτερικού ελέγχου	38
4.5.2 Εξωτερικός ελεγκτής.....	38
4.5.3 Κώδικας επαγγελματικής δεοντολογίας εξωτερικών ελεγκτών	39
4.5.4 Ο ρόλος των εξωτερικών ελεγκτών στην απάτη	41
4.6 Αποτροπή της απάτης μέσω του ελέγχου.....	42
4.7 Συμπεράσματα.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ	49
5.1 Εισαγωγή	49
5.2 Wirecard	49
5.3 Toshiba	57
5.4 Carillion.....	62
5.5 Wells Fargo.....	65
5.6 Συμπεράσματα.....	70
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	72
Βιβλιογραφία.....	75
 Πίνακες και Γραφήματα	
<u>Πίνακες</u>	
Πίνακας 5.2.1-Επίδοση της Wirecard σε ποσοστά.....	53
Πίνακας 5.2.2-Οικονομικά στοιχεία της Wirecard.....	55

Γραφήματα

Γράφημα 3.6-Το τρίγωνο της απάτης.....	18
Γράφημα 5.2.1-Χρηματιστηριακή τιμή μετοχής Wirecard.....	52
Γράφημα 5.2.2-Εξέλιξη του αποθέματος τηςWirecard (2018).....	53
Γράφημα 5.2.3-Εξέλιξη του αποθέματος τηςWirecard (2019).....	54
Γράφημα 5.3.1-Χρηματιστηριακή τιμή μετοχής Toshiba.....	60
Γράφημα 5.5.1-Χρηματιστηριακή τιμή της μετοχής Wells Fargo.....	70

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγή

Σε ένα σύγχρονο και συνεχώς εξελισσόμενο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον είναι αρκετά πιθανό να εντοπίζονται όλο και περισσότερες περιπτώσεις απάτης. Γίνεται πιο δύσκολο να ανιχνευθεί εγκαίρως το φαινόμενο της οικονομικής απάτης προτού εμφανιστούν οι συνέπειές της, οι οποίες μπορούν να αποβούν μοιραίες για τη βιωσιμότητα και λειτουργικότητα της οντότητας.

Οι μέθοδοι με τις οποίες εμφανίζεται η απάτη ποικίλουν. Η ύπαρξη απάτης σε μια οντότητα συνήθως προκύπτει από την επιβολή ανέφικτων στόχων από την πλευρά της Διοίκησης, από την έλλειψη εταιρικής κουλτούρας, αλλά και από παραλείψεις από την πλευρά των ελεγκτών. Γενικά, ο ρόλος των ελεγκτών στην πρόληψη και ανίχνευση της απάτης θεωρείται αρκετά σημαντικός και για αυτό κρίνεται αναγκαίο τα μέλη της οντότητας να προβούν στις απαραίτητες ενέργειες για την ενίσχυση των συστημάτων ελέγχου.

Η συγγραφή της παρούσας εργασίας έγινε με σκοπό να αναλυθεί η έννοια της απάτης, καθώς και οι μέθοδοι πρόληψης και αντιμετώπισής της. Ακόμη, πραγματοποιείται μια εκτενής αναφορά στους παράγοντες που συντελούν στη διάπραξη δόλιων δραστηριοτήτων μέσα από την ανάλυση του Τριγώνου της Απάτης.

Επιπλέον, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο των ελεγκτών και στις απαραίτητες ενέργειες που πρέπει να προβούν, ώστε να παρουσιάζονται όσο γίνεται πιο ορθά τα στοιχεία στις οικονομικές καταστάσεις της οντότητας. Αυτό θεωρείται εξαιρετικά σημαντικό, αφού μέσα από αυτές οι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων λαμβάνουν μελλοντικές επενδυτικές αποφάσεις. Η ύπαρξη μη ορθών στοιχείων στις αναφορές μπορεί να αποβεί μοιραία για τους επενδυτές. Για αυτό, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις ευθύνες που απορρέουν από το επάγγελμα τόσο του εσωτερικού, όσο και του εξωτερικού ελεγκτή.

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει εμφανιστεί μια πλειάδα οικονομικών σκανδάλων, λόγω της διεξαγωγής αναποτελεσματικών ελέγχων. Σε αυτή την εργασία θα αναλυθούν περαιτέρω τα σκάνδαλα της Wirecard, Toshiba, Carillion και Wells Fargo. Όσον αφορά αυτές τις περιπτώσεις, η ανεπάρκεια του ελέγχου αποτελούσε έναν από τους σημαντικότερους λόγους ύπαρξης της απάτης. Κύριοι λόγοι για την αναποτελεσματικότητα του ελέγχου αποτελούν η σύναψη προσωπικών σχέσεων μεταξύ των μελών της οντότητας και των ελεγκτών ή η μη πιστή

τήρηση των Ελεγκτικών Προτύπων και Αρχών, καθώς και ο εφησυχασμός των ελεγκτών λόγω της ‘καλής φήμης’ της οντότητας.

Θεωρείται αναγκαίο να περιοριστεί η εμφάνιση σημαντικών εταιρικών σκανδάλων, γιατί εκτός του κινδύνου που διατρέχει η οντότητα αναφορικά με τη βιωσιμότητα και λειτουργικότητά της, θίγεται ταυτόχρονα το κύρος των ελεγκτικών εταιρειών και κατ’ επέκταση των ελεγκτών. Βέβαια, οι οικονομικές συνέπειες δεν αφορούν μόνο τις οντότητες και τα μέλη της, αλλά και τους δυνητικούς επενδυτές. Για το λόγο αυτό, κάθε οντότητα οφείλει να παραδειγματίζεται από τα προηγούμενα σκάνδαλα και να ενισχύει όσο το δυνατόν περισσότερο τους ελέγχους και την εταιρική της κουλτούρα, προκειμένου να περιοριστεί ο κίνδυνος εμφάνισης της απάτης.

1.2 Δομή εργασίας

Το πρώτο κεφάλαιο αποσκοπεί στο να εισάγει τον αναγνώστη στο θέμα της παρούσας εργασίας και να παρουσιάσει τη δομή και το σκοπό συγγραφής της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται η ελληνική και ξένη αρθρογραφία και βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για τη συγγραφή της παρούσας εργασίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η έννοια της απάτης, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των δραστών και το Τρίγωνο της Απάτης. Επιπρόσθετα, γίνεται μια αναφορά στο Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240 (ΔΠΕ 240), καθώς και στις μεθόδους εμφάνισης και πρόληψής της.

Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στην επιστήμη της Ελεγκτικής, στις διακρίσεις της και στις κατηγορίες των ελεγκτών. Αναλύεται ο ρόλος των ελεγκτών και οι απορρέουσες από αυτούς ευθύνες αναφορικά με την πρόληψη της απάτης. Ακόμη, παρουσιάζονται το Πλαίσιο COSO και η προσπάθεια μείωσης των Παραγόντων του Τριγώνου της Απάτης ως μέθοδοι αποτροπής της απάτης στις οντότητες.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποια μεγάλα εταιρικά σκάνδαλα, τα οποία αποκαλύφθηκαν κατά την τελευταία δεκαετία. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στις εταιρείες της Wirecard, Toshiba, Carillion και Wells Fargo.

Τέλος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα, οι περιορισμοί, οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα, καθώς και η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για τη συγγραφή της παρούσας εργασίας.

1.3. Σκοπός-Ερευνητικά Ερωτήματα

Η συγγραφή της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε με απώτερο σκοπό τον προσδιορισμό της έννοιας της απάτης, των μορφών εμφάνισής της και του ρόλου των ελεγκτών στην πρόληψη και αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου. Μέσω της ανάλυσης συγκεκριμένων περιπτώσεων γίνεται προσπάθεια να εντοπιστούν οι ενέργειες που οδήγησαν στην εμφάνιση της απάτης και να προσδιοριστεί ο ρόλος του ελέγχου στην αποτροπή της.

Μέσα από την εργασία γίνεται προσπάθεια να απαντηθούν τα εξής ερωτήματα:

- Τι είναι η απάτη και με ποιους τρόπους μπορεί να εμφανιστεί στην οντότητα;
- Ποιοι είναι οι μέθοδοι πρόληψης της απάτης;
- Ποιος ο ρόλος των ελεγκτών στη πρόληψη της απάτης;
- Ποιοι οι λόγοι που οδηγούν στην εμφάνιση εταιρικών σκανδάλων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Εισαγωγή

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα γίνει μια αναφορά σε διάφορες έρευνες που έχουν κατά καιρό δημοσιευθεί στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία και αρθρογραφία σχετικά με την απάτη, τους παράγοντες εμφάνισης και τις μεθόδους πρόληψής της. Μέσα από τη μελέτη αυτών των πηγών δίνονται εξίσου αρκετά στοιχεία, τόσο για το ρόλο των ελεγκτών στην πρόληψη της απάτης, όσο και για τις αιτίες εμφάνισης συγκεκριμένων εταιρικών σκανδάλων. Ακολουθεί μια σύντομη αναφορά των πηγών, καθώς και μια μικρή επεξήγηση των δύο βασικών εννοιών (Ελεγκτική, Απάτη) που πραγματεύονται στην παρούσα διπλωματική εργασία.

2.2 Ανάλυση Βιβλιογραφικής επισκόπησης

Μελετώντας τις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία, οι οποίες παρατίθενται παρακάτω, διαπιστώθηκε πως υπάρχουν αρκετοί ορισμοί για τις έννοιες της Ελεγκτικής και της Απάτης. Ειδικότερα, όπως αναφέρεται στο βιβλίο των Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017, σελ. 19), σύμφωνα με τον Τσιμάρα (1956), η *Ελεγκτική* ορίζεται ως «το σύνολο των αρχών, κανόνων και ενεργειών διά των οποίων-απορρυσών από βαθειάν γνώσιν της Οικονομικής των Εκμεταλλεύσεων(Επιχειρήσεων), της Λογιστικής και του Δικαίου (Εμπορικού, Αστικού, Φορολογικού) διενεργείται η εξέλεξις (Verification) εμπορικών βιβλίων, οικονομικών καταστάσεων, λογιστικών και συναφών στοιχείων, προς διαπίστωσιν πράξεων ή παραλείψεων και συναγωγήν ητιολογημένων συμπερασμάτων σχετικών προς οικονομικήν τινά διαχείρισιν». Αντίστοιχα, σύμφωνα με τον Καζαντζή (2006, σελ. 514), η *Απάτη*, ως νομική έννοια, ορίζεται ως «το αδίκημα που συνίσταται στην παραπλάνηση κάποιου ατόμου με απατηλά μέσα (απόκρυψη, παρασιώπηση ή παραποίηση αληθινών στοιχείων ή εμφάνιση αναληθών στοιχείων ως αληθινών), με σκοπό το άμεσο ή έμμεσο όφελος του διαπράττοντος την απάτη».

Οι Νεγκάκης και Ταχυνάκης (2017) αναλύουν την αξία της Ελεγκτικής στην επιστήμη της λογιστικής, δίνουν έμφαση στο έργο των ελεγκτών και τις ελεγκτικές διαδικασίες που κάθε οικονομική οντότητα οφείλει πλέον να εφαρμόζει. Ακόμη, προβαίνουν σε μία εκτενή αναφορά σχετικά με τον εσωτερικό έλεγχο και την απάτη.

Οι Τσαγκλάκανος και Σπαθής (2015) εξετάζουν την έννοια της ελεγκτικής από διαφορετικές σκοπιές, πιο συγκεκριμένα του εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου.

Ο Καζαντζής (2006) αναλύει εκτενώς την έννοια της ελεγκτικής και του εσωτερικού ελέγχου. Ακόμη, αναφέρεται στην απάτη, στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και στους παράγοντες που συμβάλλουν στην εμφάνισή της.

Η Halbouni (2015) ερευνά, με τη χρήση ενός δείγματος 53 ελεγκτών από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το κατά πόσο οι εσωτερικοί και εξωτερικοί ελεγκτές νιώθουν υπεύθυνοι για το ρόλο που διαδραματίζουν και ποιες διαδικασίες ελέγχου ακολουθούν όσον αφορά την πρόληψη και τον εντοπισμό της απάτης σε μια οικονομική οντότητα. Η μελέτη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι εξωτερικοί ελεγκτές ακολουθούν πιο αυστηρές διαδικασίες ελέγχου συγκριτικά με τους εσωτερικούς ελεγκτές, αν και οι εσωτερικοί ελεγκτές έχουν μεγαλύτερη ευθύνη για τον εντοπισμό της απάτης.

Οι Makkawi and Schick (2003) χρησιμοποίησαν ένα δείγμα 48 ελεγκτών και προσπάθησαν να διαπιστώσουν αν η αύξηση της πιθανότητας εμφάνισης απάτης σε μια οικονομική οντότητα θα επηρεάσει τις ελεγκτικές διαδικασίες που θα εφαρμοστούν.

Οι Alleyne and Howard (2005) μελετούν τον τρόπο με τον οποίο τόσο οι ίδιοι οι ελεγκτές, όσο και οι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων κατανοούν την ευθύνη των πρώτων στην αποκάλυψη της απάτης. Η μελέτη διεξάγεται μέσα από ένα δείγμα 43 ελεγκτών και χρηστών των οικονομικών καταστάσεων στα Barbados και τα αποτελέσματά της έδειξαν πως οι ελεγκτές θεωρούν ότι ο εντοπισμός της απάτης αποτελεί ευθύνη της Διοίκησης, ενώ αντίθετα οι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων διαφωνούν με αυτή την άποψη. Καταλήγουν στο συμπέρασμα πως οι εταιρείες που διαθέτουν εσωτερικό έλεγχο και αποτελεσματικές επιτροπές ελέγχου είναι καλύτερα προετοιμασμένες να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο της απάτης.

Ο Rezaee (2005) τονίζει πως η παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων επηρεάζει τους συμμετέχοντες στην αγορά, αλλά και την ίδια την οικονομική οντότητα, αφού πλήττεται η εμπιστοσύνη προς αυτή. Μέσω της μελέτης γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν οι τρόποι παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων, καθώς και στρατηγικές που θα μπορούσαν να ακολουθηθούν, με σκοπό την πρόληψη και τον εντοπισμό της απάτης.

Ο Wells (2017) αναφέρεται στην απάτη, στις διάφορες μεθόδους που χρησιμοποιούνται, αλλά και στους τρόπους αποτροπής της.

Οι Bierstaker, Brody and Pacini (2006), μέσα από ένα δείγμα 86 λογιστών και εσωτερικών ελεγκτών, προσπαθούν να εξετάσουν κατά πόσο οι αναφερόμενοι χρησιμοποιούν μεθόδους για την πρόληψη ή τον εντοπισμό της απάτης και αν θεωρούν αυτές τις μεθόδους αποτελεσματικές. Τα συμπεράσματα της έρευνας δείχνουν πως η ενίσχυση του εσωτερικού ελέγχου σε αντίθεση με άλλες μεθόδους (δειγματοληψία, ψηφιακή ανάλυση), οι οποίες θεωρούνται αρκετά αποτελεσματικές, χρησιμοποιείται πιο συχνά για την καταπολέμηση της απάτης.

Ο Jones (2012) αναλύει τη σημασία της λογιστικής στην κατανόηση της απάτης. Ακόμη, διαχωρίζει την έννοια της δημιουργικής λογιστικής και της απάτης και αναφέρει κάποια από τα σημαντικότερα σκάνδαλα των τελευταίων δεκαετιών.

Οι Stolowy and Breton (2004) μελετούν τους τρόπους χειραγώγησης των λογαριασμών των οικονομικών οντοτήτων και αναφέρουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα από την εμπλοκή σε απάτη.

Οι Norman, Rose and Rose (2010) ερευνούν, μέσα από την εξέταση ενός δείγματος 172 εσωτερικών ελεγκτών, το κατά πόσο οι αναφορές που προέρχονται από τους εσωτερικούς

ελεγκτές, οι οποίοι προσπαθούν να διατηρήσουν την αυτονομία τους, συντελούν στην πρόληψη ή τον εντοπισμό της απάτης. Μέσα από την έρευνα προκύπτει πως οι εσωτερικοί ελεγκτές, ενώ οφείλουν να αναφέρουν απευθείας στην επιτροπή ελέγχου στοιχεία που δείχνουν την πιθανή ύπαρξη απάτης στην οντότητα, διστάζουν λόγω φόβου μείωσης της ανεξαρτησίας τους.

Οι Özkul and Pamukcu (2012) μελετούν την απάτη, τους τύπους της, καθώς και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ατόμων που διαπράττουν απάτη. Ακόμη, αναφέρουν τους παράγοντες που οδηγούν στην παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων και τους τρόπους ανίχνευσης και αντιμετώπισης της απάτης.

Οι Petraşcu and Tieanu (2014) εξετάζουν το ρόλο του εσωτερικού ελεγκτή και τα πλεονεκτήματα από την ύπαρξη εσωτερικού ελέγχου στην οικονομική οντότητα. Επιπρόσθετα, αναφέρονται στη συνεισφορά του εσωτερικού ελεγκτή στην πρόληψη και ανίχνευση της απάτης, καθώς και στην αποτελεσματική χρήση των ελεγκτικών διαδικασιών.

Οι Zhang, Zhou and Zhou (2007) μελετούν μέσα από ένα δείγμα εταιρειών, όπου κάποιες διακρίνονται από αδυναμία εσωτερικού ελέγχου και κάποιες όχι, τη σχέση που υπάρχει μεταξύ της ανεξαρτησίας του εσωτερικού ελεγκτή, της ποιότητας της ελεγκτικής επιτροπής και των διάφορων αδυναμιών ελέγχου. Η μελέτη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι εταιρείες που διακρίνονται από μη αποτελεσματικό εσωτερικό έλεγχο διαθέτουν ελεγκτικές επιτροπές με περιορισμένη γνώση χρηματοοικονομικής λογιστικής και προβαίνουν συχνά σε αντικατάσταση των ελεγκτών τους.

Οι Alzeban and Sawan (2016) εξετάζουν, χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 229 εσωτερικών ελεγκτών που εργάζονται σε εισηγμένες στο χρηματιστήριο εταιρείες του Ηνωμένου Βασιλείου σε συνδυασμό με τις ετήσιες οικονομικές τους αναφορές, τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις αμοιβές των εξωτερικών ελεγκτών και την τήρηση από πλευράς των εσωτερικών ελεγκτών των προτύπων στις ελεγκτικές πρακτικές που ακολουθούν. Από την έρευνα προκύπτει πως η τήρηση των θεσπισμένων προτύπων εσωτερικού ελέγχου και ο καθορισμός των δαπανών για τη διενέργεια αυτού οδηγούν σε αποτελεσματικούς ελέγχους και κατά συνέπεια επηρεάζουν τις αμοιβές των εξωτερικών ελεγκτών.

Σύμφωνα με τους Asiedu and Deffor (2017), η εφαρμογή των νόμων και κανόνων, καθώς και η ανεξαρτησία του ελέγχου επηρεάζουν άμεσα την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου, κάτι που οδηγεί στον περιορισμό της εμφάνισης δόλιων δραστηριοτήτων από την πλευρά της διοίκησης. Κατέληξαν σε αυτό το συμπέρασμα μέσα από τη χρήση ενός μοντέλου εξισώσεων, το οποίο ανέλυε τη σχέση μεταξύ της διαφθοράς και της αποτελεσματικής λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου σε οργανισμούς δημοσίου τομέα της Γκανά.

Η Savčuk (2007) τονίζει πως η ύπαρξη εσωτερικού ελέγχου που κινείται σύμφωνα με τα πρότυπα και τους θεσπισμένους κανόνες αποτελεί ένα σημαντικό μηχανισμό για τη διασφάλιση επαρκούς διακυβέρνησης μιας οικονομικής οντότητας. Επιπλέον, μέσα από την ανάλυση προκύπτουν ορισμένα κριτήρια που θεωρούνται απαραίτητα για τη διαδικασία της αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας του εσωτερικού ελέγχου και μπορούν να συμβάλλουν στη βελτίωση αυτού του μηχανισμού.

Οι Drogalas *et al.* (2017) διενεργούν μια έρευνα σε ένα σύνολο εταιρειών, οι οποίες είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο Αθηνών, προκειμένου να μελετήσουν τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στους αποτελεσματικούς εσωτερικούς ελέγχους, στις ευθύνες των εσωτερικών ελεγκτών και στο ρόλο τους στην ανίχνευση της απάτης. Τα ευρήματα δείχνουν πως η εκπαίδευση των εσωτερικών ελεγκτών και ο αποτελεσματικός έλεγχος που διεξάγουν συμβάλλουν σημαντικά στην ανίχνευση και έγκαιρη αντιμετώπιση της απάτης, ιδιαίτερα σε χώρες που βρίσκονται σε ύφεση λόγω της οικονομικής κρίσης.

Οι Breger, Edmonds and Ortegren (2020) ερευνούν το τρόπο με τον οποίο επηρεάζονται οι αντιλήψεις των εξωτερικών ελεγκτών σχετικά με τον εσωτερικό έλεγχο. Τα αποτελέσματα της μελέτης αυτής οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι εξωτερικοί ελεγκτές θεωρούν πως οι εσωτερικές ελεγκτικές λειτουργίες είναι περισσότερο αντικειμενικές και αντιπροσωπευτικές, όταν συμμορφώνονται με τα πρότυπα του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών. Τότε, οι εξωτερικοί ελεγκτές είναι περισσότερο πρόθυμοι να βασιστούν στα στοιχεία του εσωτερικού ελέγχου, με αποτέλεσμα να μειώνονται τα έξοδα που αφορούν στον εξωτερικό έλεγχο των οικονομικών οντοτήτων.

Οι Teck-Heang and Ali (2008) αναλύουν την εξέλιξη του ελέγχου από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα έως σήμερα. Γίνεται εκτενής αναφορά στη φύση και τους στόχους του ελέγχου, καθώς και στις ευθύνες που απορρέουν από την πλευρά των ελεγκτών. Από την μελέτη προκύπτει πως οι στόχοι του ελέγχου και των ελεγκτών αλλάζουν σύμφωνα πάντα με τους παράγοντες που επηρεάζουν το κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον.

Οι Cendrowski, Martin and Petro (2015) αναφέρονται στην αποτροπή της απάτης. Ακόμη, αναλύουν το «Τρίγωνο της απάτης» και το ρόλο του εσωτερικού ελέγχου στην αποτροπή της απάτης.

Οι Skousen, Smith and Wright (2009) αναλύουν τη θεωρία του Cressey (1953), σύμφωνα με την οποία όταν διενεργείται κάποια απάτη πάντα θα υπάρχουν οι παράγοντες της πίεσης, της ευκαιρίας και της εκλογίκευσής της. Για τη μελέτη αναπτύχθηκαν και δοκιμάστηκαν μεταβλητές χρησιμοποιώντας πληροφορίες που προέρχονται από ένα δείγμα, το οποίο περιλαμβάνει εταιρείες που ήρθαν αντιμέτωπες με περιπτώσεις απάτης και μη. Τα

συμπεράσματα που προκύπτουν δείχνουν πως η απότομη αύξηση των περιουσιακών στοιχείων, καθώς και η ανάγκη για ρευστότητα και χρηματοδότηση από τρίτους αποτελούν σημάδια για την ύπαρξη απάτης. Αντίθετα, όπως προκύπτει από τη μελέτη, η ενίσχυση της επιτροπής ελέγχου με ανεξάρτητα μέλη μπορεί να αποτελεί ένδειξη για τον περιορισμό της απάτης.

Οι Kassem and Higson (2012) αναφέρονται στη θεωρία απάτης του Cressey, τονίζοντας τη σημασία της και προσπαθούν με τον τρόπο αυτό να παρέχουν περισσότερες πληροφορίες στους εξωτερικούς ελεγκτές για τους λόγους εμφάνισης της απάτης. Με την απάτη να αποτελεί πλέον ένα συχνό φαινόμενο και να δημιουργεί την ανάγκη για την ύπαρξη ενεργού ρόλου των εξωτερικών ελεγκτών στις οικονομικές οντότητες, προτείνουν τη δημιουργία ενός νέου μοντέλου του Τριγώνου της Απάτης, το οποίο ίσως διευκόλυνε περισσότερο τους ελεγκτές στον εντοπισμό και την αντιμετώπιση των διάφορων δόλιων πρακτικών.

Οι Știrbu *et al.* (2009) διεξάγουν μια έρευνα σχετικά με τις γνώμες των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων όσον αφορά την έκταση της απάτης στη Ρουμανία και την ευθύνη των ελεγκτών στον εντοπισμό και την αντιμετώπιση της. Τα αποτελέσματα της μελέτης δείχνουν πως υπάρχει μια λάθος αντίληψη σχετικά με τα καθήκοντα των ελεγκτών.

Ο Rogers (2018) αναφέρεται στην έκθεση της Standard & Poor's, η οποία μελετά την περίπτωση κατάρρευσης της Carillion. Πιο συγκεκριμένα, το πόρισμα της έκθεσης τονίζει πως ενώ υπήρχαν σημάδια που πρόδιδαν την πραγματική κατάσταση της εταιρείας, αυτή κατάφερε με τη χρήση δόλιων πρακτικών να «ωραιοποιήσει» τις οικονομικές της αναφορές, επηρεάζοντας τη γνώμη των επενδυτών. Μέσα από την παραπάνω έκθεση προκύπτει πως η Carillion κατάφερε να αποκρύψει τα προβλήματα που αντιμετώπιζε μέσω της χρήσης του «αντίστροφου factoring», της εκταμίευσης μεγάλων ποσών από το Ταμείο Συντάξεων και της παρουσίας αισιόδοξων στοιχείων στις αναφορές της.

Οι Hajikazemi *et al.* (2020) μελετούν τους λόγους για τους οποίους οι εταιρείες του κατασκευαστικού κλάδου στρέφονται προς την υιοθέτηση δόλιων πρακτικών. Καταλήγουν στο συμπέρασμα πως οι πρακτικές που η Carillion ακολούθησε για να αποκρύψει την αλήθεια ήταν η χρήση δημιουργικής λογιστικής, η συνέχιση των πληρωμών των μερισμάτων στους μετόχους, καθώς και η καθυστέρηση των πληρωμών των υποχρεώσεων προς τρίτους. Τέλος, προτείνουν την ανάγκη για τήρηση των θεσπισμένων αρχών και κανόνων, καθώς και την ενίσχυση των ελέγχων στο εξωτερικό περιβάλλον της οντότητας, προκειμένου να περιοριστούν οι προαναφερόμενες αποκλίσεις από τις ορθές πρακτικές και οι επιπτώσεις τους.

Οι Antonacopoulou, Bento and White (2019) ερευνούν τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου στην περίπτωση της Wells Fargo. Ειδικότερα, μελετούν το επάγγελμα του εσωτερικού ελεγκτή και πώς αυτό επηρεάζεται από τις τρεις βασικές αρχές της λογιστικής (Πεδίο

εφαρμογής, Συμμόρφωση και Υλικότητα). Μέσω της έρευνας που διεξάγουν καταλήγουν στο συμπέρασμα πως θεωρείται αναγκαίο να τηρούνται οι αρχές και κανόνες του ελέγχου.

Οι Syafinaz and Mohd Nor Zamry (2019) χρησιμοποιούν ένα δείγμα στοιχείων της εταιρείας Wells Fargo για ένα διάστημα πέντε ετών, το οποίο εισάγουν σε μία ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης, προκειμένου να μελετήσουν τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο δείκτη της εταιρικής διακυβέρνησης και στην εταιρική αξία, στην απόδοση και πτώχευση της εταιρείας και στα μακροοικονομικά. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν πως ο δείκτης της εταιρικής διακυβέρνησης επηρεάστηκε από εσωτερικούς παράγοντες, και ειδικότερα από τον δείκτη ROA, αλλά και πως υπάρχει κάποια σχέση ανάμεσα στο ποσοστό ανεργίας και το δείκτη εταιρικής διακυβέρνησης.

Ο Witman (2018) ερευνά την περίπτωση του εταιρικού σκανδάλου της Wells Fargo. Αναφέρει πως η εταιρεία κατάφερε να βγει αλώβητη από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, αλλά κατηγορήθηκε το 2016 για χρήση δημιουργικής λογιστικής στις οικονομικές της καταστάσεις. Τέλος, παραθέτει τις επιπτώσεις του σκανδάλου στην οντότητα.

Οι Rahman and Bremer (2017) μελετούν τις ευθύνες των ελεγκτών και ελεγκτικών εταιρειών, τις επιβαλλόμενες ποινές στις διάφορες περιπτώσεις απάτης και ειδικότερα στην περίπτωση της Toshiba. Τέλος, καταλήγουν στο συμπέρασμα πως η Ιαπωνία δεν καταφεύγει στις απαραίτητες κινήσεις, ώστε να βελτιωθεί η λειτουργία της εταιρικής διακυβέρνησης και του ελέγχου στην οντότητα.

Η Bhavani (2017) ερευνά, μέσω της χρήσης τριών εργαλείων στις οικονομικές καταστάσεις της Toshiba, την ύπαρξη απάτης στην οντότητα για το διάστημα 2008 μέχρι 2014. Καταλήγει στην επιλογή του πιο αποτελεσματικού εργαλείου για την ανίχνευση της απάτης μετά από τη σύγκριση των αποτελεσμάτων των αναφερόμενων εργαλείων.

Ο Cheng (2020) μελετά τις αποτυχίες της αγοράς βασισμένος στο ζήτημα της επιχειρησιακής ηθικής της Toshiba. Αναφέρεται στις επιπτώσεις από την παραβίαση της εταιρικής κουλτούρας στις οντότητες. Ακόμη, τονίζει πως πρέπει να αποτρέπονται δόλιες λογιστικές πρακτικές, γιατί επηρεάζουν και το εξωτερικό περιβάλλον της οντότητας.

Οι Stadtmann and Croonenbroeck (2019) ερευνούν, χρησιμοποιώντας το μοντέλο των «Αντίστροφων Ειδήσεων», μέσα στο οποίο έχουν καταχωρίσει δεδομένα της χρηματιστηριακής τιμής της Wirecard, τις αναταραχές που προκλήθηκαν στην αγορά μετά τις αναφορές για ύπαρξη απάτης στην εταιρεία. Συμπεραίνουν πως τόσο οι φήμες, όσο και οι ανακοινώσεις της διοίκησης επηρεάζουν σημαντικά την τιμή της μετοχής της οντότητας.

Οι Krahnert and Langenbacher (2020) αναφέρονται στο εταιρικό σκάνδαλο της Wirecard, αλλά και στις επιπτώσεις του τόσο στη Γερμανική πολιτική, όσο και στην οικονομία

της χώρας. Προτείνεται η σύσταση ενός Ανεξάρτητου Ευρωπαϊκού Επόπτη Αγοράς (ESMS) που θα έχει ως στόχο την προάσπιση της ακεραιότητας της αγοράς, υποβοηθούμενο πάντα από άλλους υφιστάμενους οργανισμούς.

2.3 Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, η παραπάνω βιβλιογραφία και αρθρογραφία παρέχει αρκετά στοιχεία για τους παράγοντες που οδηγούν στην απάτη, καθώς και τις μεθόδους πρόληψης του φαινομένου αυτού. Ακόμη, συμβάλλει στην ενίσχυση της άποψης πως τόσο ο εσωτερικός, όσο και ο εξωτερικός έλεγχος αποτελούν απαραίτητα συστατικά στοιχεία για την έγκαιρη ανίχνευση και αποτροπή της απάτης. Ωστόσο, κρίνεται απαραίτητο να τηρούνται τα προβλεπόμενα πρότυπα και κανόνες, ώστε οι έλεγχοι που διενεργούνται να είναι αποτελεσματικοί και να οδηγούν στη μείωση της εμφάνισης εταιρικών σκανδάλων. Τέλος, παρέχονται αρκετά στοιχεία αναφορικά με τα σκάνδαλα που θα αναλυθούν παρακάτω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΑΠΑΤΗ

3.1 Εισαγωγή

Η απάτη ως φαινόμενο συναντάται εδώ και εκατοντάδες χρόνια και διαπράττεται σχεδόν πάντα με απώτερο σκοπό το προσωπικό κέρδος. Τις τελευταίες δεκαετίες, η εμφάνιση της απάτης σε μεγάλες οικονομικές οντότητες, με χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτά της Enron και της WorldCom, οδήγησε στη διάβρωση της εμπιστοσύνης των επενδυτών στις αγορές, αλλά ταυτόχρονα και στην ανάγκη για ενίσχυση των διενεργούμενων ελέγχων που έχουν ως στόχο την πρόληψη της. Βέβαια, μπορεί οι μεγαλύτερες οντότητες να διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους για τη βελτίωση των συστημάτων ελέγχου, όμως, δεν ισχύει το ίδιο για τις μικρές ή πολύ μικρές οντότητες. Με την πάροδο του χρόνου, η απάτη στις οικονομικές καταστάσεις γίνεται περισσότερο περίπλοκη, οπότε και η ανίχνευση της ακόμη πιο δύσκολη, ειδικά αν αυτή διαπράττεται από ανώτατα στελέχη.

Στο παρών κεφάλαιο παρατίθενται οι διάφοροι ορισμοί της απάτης, οι μορφές με τις οποίες συναντάται στις οικονομικές καταστάσεις, το Τρίγωνο της Απάτης, τα κίνητρα που οδηγούν στη διάπραξη αυτής, καθώς και οι μέθοδοι πρόληψής της.

3.2 Έννοια της απάτης

Οι Petrascu and Tîeanu (2014) αναφέρουν πως η απάτη έχει εμφανιστεί αρκετές εκατοντάδες χρόνια πριν, μέσω της χρήσης δόλιων ενεργειών ή χειραγώγησης των στοιχείων, προκειμένου τα άτομα να αποκτήσουν χρήματα, γη, αγαθά και γενικά οτιδήποτε θα τους προσφέρει αύξηση των εσόδων τους και καλύτερη ποιότητα ζωής. Για αυτό, σύμφωνα με τον Jones (2012), θεωρείται λογικό να εμφανίζονται λογιστικά σκάνδαλα σε όλες τις χώρες ανεξάρτητα της οικονομικής τους θέσης ή της κρίσης που μπορεί να βιώνουν.

Ωστόσο, σύμφωνα με τους Özkul and Pamukcu (2012), αρκετοί είναι εκείνοι που συγχέουν την έννοια της απάτης με εκείνη του σφάλματος κατά την εξέταση των οικονομικών αναφορών. Η βασική διαφορά των δύο έγκειται στην πρόθεση. Το σφάλμα προκύπτει από αδυναμίες που προέρχονται από το άτομο ή το περιβάλλον και διαπράττεται συνήθως ακούσια. Αντίθετα, η απάτη γίνεται εκούσια και με δόλο.

Πιο συγκεκριμένα, έχουν δοθεί αρκετοί ορισμοί τόσο στη διεθνή όσο και στην ελληνική βιβλιογραφία, οι οποίοι αναφέρονται στην έννοια της απάτης και του σφάλματος. Οι κυριότεροι παρατίθενται παρακάτω.

Σύμφωνα με τον Καζαντζή (2006), ο όρος *σφάλμα* αφορά ακούσια λάθη στις οικονομικές καταστάσεις των οντοτήτων, τα οποία μπορεί να περιλαμβάνουν διάφορα μαθηματικά ή άλλα σφάλματα σε διάφορες λογιστικές εγγραφές, καθώς και τη μη σωστή εφαρμογή των λογιστικών αρχών και μεθόδων.

Όσον αφορά την *επαγγελματική απάτη*, όπως αναφέρεται στους Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017, σελ. 647), η Ένωση Πιστοποιημένων Εξεταστών Απάτης (ACFE) των Η.Π.Α, την ορίζει ως «μια ενέργεια που διαπράττεται από ένα άτομο και αφορά σε παράνομες πράξεις εξαπάτησης, απόκρυψης στοιχείων και παραβίασης της εμπιστοσύνης, με σκοπό το προσωπικό κέρδος, μέσω της εκμετάλλευσης της επαγγελματικής του θέσης, αξιοποιώντας περιουσιακά στοιχεία του εργοδότη». Την ίδια θεώρηση ακολουθούν και οι Alleyne and Howard (2005).

Με βάση το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240 (ΔΠΕ 240), η απάτη ορίζεται ως μια προμελετημένη πράξη ενός ή περισσότερων ατόμων (είτε της διοίκησης, είτε υπαλλήλων της εταιρείας είτε τρίτων), με σκοπό την απόκτηση ενός πλεονεκτήματος μέσω της παραποίησης

των οικονομικών καταστάσεων. Αντίστοιχα, η Δήλωση Προτύπων Ελέγχου 99 (SAS No 99) ορίζει την απάτη ως μια εκ προθέσεως πράξη, η οποία οδηγεί σε ανακριβή υλικό στις οικονομικές καταστάσεις που αποτελούν το αντικείμενο του ελέγχου.

Όπως αναφέρεται από τους *Stirbu et al.* (2009), η KPMG ορίζει την απάτη ως «μια σκόπιμη εξαπάτηση που σχεδιάστηκε και εκτελέστηκε με την πρόθεση να στερήσει ένα άλλο πρόσωπο από την περιουσία ή τα δικαιώματα του άμεσα ή έμμεσα, ανεξάρτητα από το εάν ο δράστης επωφελείται από τις ενέργειες του/της». Ο Follick (2006), συμμαρτίζετα την προσέγγιση αυτή, θεωρώντας την απάτη ως «εσκεμμένη ψευδή δήλωση, η οποία προκαλεί ζημίες, συνήθως χρηματικές».

Τέλος, οι Stolowy and Breton (2004), σύμφωνα με την Αμερικανική Επιτροπή, ορίζουν την απάτη ως «κάθε πράξη που οδηγεί σε παραπλανητικές οικονομικές καταστάσεις». Σε αυτό το πλαίσιο, ο Merchaut (1987) συμπληρώνει πως η απάτη μπορεί να λάβει τη μορφή της παραποίησης στοιχείων ή διαγραφής συναλλαγών από τα βιβλία της οντότητας.

3.3 Η απάτη στις οικονομικές καταστάσεις

Το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240 (ΔΠΕ 240), όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ορίζει την απάτη ως μια εκ προθέσεως πράξη, η οποία διαπράττεται από ένα ή περισσότερα άτομα που ανήκουν στη διοίκηση ή είναι επιφορτισμένα με τη διακυβέρνηση ή εργάζονται στην οντότητα ή ακόμα και από άλλα τρίτα μέρη, με στόχο την παραπλάνηση των χρηστών και κατά συνέπεια την απόκτηση κάποιου πλεονεκτήματος.

Σύμφωνα με το παραπάνω πρότυπο, σύνηθες λόγοι για τη διάπραξη απάτης αποτελούν:

- Η ύπαρξη κάποιου κινήτρου ή η άσκηση πίεσης τόσο στη διοίκηση, όσο και στους εργαζομένους.
- Η ύπαρξη κάποιας ευκαιρίας.
- Η εκλογίκευση της απάτης.

Η ύπαρξη των τριών αυτών παραγόντων που οδηγούν στη διενέργεια δόλιων πρακτικών θα αναλυθεί εκτενώς στο κεφάλαιο που αναπτύσσεται το Τρίγωνο της Απάτης.

Ενδεικτικά, σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240 (ΔΠΕ 240) και τον (Rezaee, 2005), η απάτη στις οικονομικές καταστάσεις μπορεί να ανιχνευθεί ως:

- Παραποίηση ή σκόπιμη αλλοίωση των τεκμηρίων και των οικονομικών στοιχείων.

- Λαθεμένη παρουσίαση ή απόκρυψη διάφορων οικονομικών γεγονότων και συναλλαγών που κρίνονται απαραίτητα για τη σύνταξη αξιόπιστων οικονομικών καταστάσεων.
- Μη σωστή εφαρμογή των λογιστικών διαδικασιών και πολιτικών.
- Εισαγωγή πλασματικών συναλλαγών στους αντίστοιχους λογαριασμούς.
- Σκόπιμη καθυστέρηση αναγνώρισης ή παράλειψη κοινοποίησης πιθανόν αδυναμιών όσον αφορά τις λογιστικές πρακτικές, αρχές και κανόνες.
- Χειραγώγηση των λογιστικών διαδικασιών μέσω της παράκαμψης προτύπων και κανόνων που θα επιτρέψουν στην οντότητα να διαφοροποιήσει την απόδοση της.

Επιπρόσθετα, οι μορφές, σύμφωνα με τους Özkul and Pamukcu (2012), που μπορεί να λάβει η απάτη, όταν εμφανίζεται στην οντότητα, είναι ποικίλες. Αρχικά, η απάτη μπορεί να επιτευχθεί μέσω της υπεξαίρεσης χρημάτων κατά τη διάρκεια της συλλογής τους, αλλά πριν την καταχώρηση τους στους αντίστοιχους λογαριασμούς της οντότητας. Αντίστοιχα, οι εργαζόμενοι μπορεί να προβούν σε παράνομη οικειοποίηση διάφορων εμπορευμάτων ή παγίων στοιχείων της οντότητας, με απώτερο σκοπό το προσωπικό όφελος.

Οι καταχωρίσεις πληρωμών σε ανύπαρκτους προμηθευτές ή οι καταχωρίσεις ποσών στον λογαριασμό των εξόδων χωρίς να έχουν πραγματοποιηθεί ουσιαστικά συναλλαγές αποτελούν εξίσου κάποιες μορφές απάτης που έχουν ως βασικό στόχο την επίτευξη προσωπικού κέρδους από την πλευρά των δραστών. Ακόμη, οι εργαζόμενοι μπορούν να προβούν σε χρήση των πόρων της οντότητας για προσωπικές αγορές ή για εξόφληση διάφορων χρεών.

Επιπλέον, μια σημαντική μορφή απάτης που εμφανίζεται συχνά στις οντότητες αποτελεί η δωροδοκία των εργαζομένων από δυνητικούς προμηθευτές, πελάτες και λοιπά τρίτα μέρη, ώστε να προτιμηθούν έναντι των υπολοίπων. Εξίσου συχνή είναι η κίνηση των εργαζομένων να προβούν σε εκπτώσεις όσον αφορά συγκεκριμένα προϊόντα χωρίς, όμως, τη σύμφωνη γνώμη της οντότητας.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά το παραπάνω πρότυπο, προκύπτει πως η απάτη διακρίνεται σε δύο τύπους: την απάτη μέσω της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων (απάτη που συντελείται από τη διοίκηση) και την απάτη που αφορά την κατάχρηση των περιουσιακών στοιχείων (απάτη που συντελείται από τους εργαζομένους).

Αρχικά, η απάτη μέσω της παραποίησης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων αφορά τη διεξαγωγή δόλιων πράξεων από την πλευρά της οντότητας, όπως της απόκρυψης ουσιωδών οικονομικών στοιχείων από τις αντίστοιχες αναφορές, προκειμένου να παραπλανήσει τους χρήστες και να επηρεάσει την επιλογή τους. Ουσιαστικά, η απόκρυψη των στοιχείων αυτών μπορεί να απαιτηθεί από τη διοίκηση, με σκοπό να παρουσιάσει μια

ιδανικότερη εικόνα για τη βιωσιμότητα της οντότητας, να διασφαλίσει μια επιπλέον τραπεζική χρηματοδότηση ή να εκπληρώσει τις προσδοκίες που έχουν οριστεί από την αγορά.

Σε αυτή τη μορφή απάτης, σύμφωνα με τον Jones (2012), μπορούν να χρησιμοποιηθούν πλασματικές συναλλαγές που θα διενεργούνται είτε εφάπαξ είτε συστηματικά, ώστε να αποκρύπτονται με ευκολία διάφορα στοιχεία από τις οικονομικές αναφορές. Συνήθως, αυτού του είδους οι συναλλαγές σχετίζονται με τους λογαριασμούς των πωλήσεων, των εμπορευμάτων και των χρηματικών διαθεσίμων.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τους Makkawi and Schick (2003), αποτελεί συχνό φαινόμενο από την πλευρά των οντοτήτων η διενέργεια διαδικασιών που αφορούν στην υπερεκτίμηση των περιουσιακών τους στοιχείων, των εσόδων και πωλήσεων και στην υποτίμηση των υποχρεώσεών τους, είτε μακροπρόθεσμων είτε βραχυπρόθεσμων. Βέβαια, η οντότητα μπορεί να καταφύγει στην σκόπιμη παραποίηση των οικονομικών της καταστάσεων, με απώτερο σκοπό τη μείωση των καταβαλλόμενων φόρων, οπότε και θα επιδιωχθεί η μείωση των πραγματικών κερδών.

Αντίθετα, η απάτη που αφορά στην υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων συνήθως διαπράττεται από τα άτομα που εργάζονται στην οικονομική οντότητα για αυτό, σύμφωνα με τον Jones (2012), θεωρείται πιο εύκολο να επιτευχθεί. Η μορφή αυτής της απάτης ενδέχεται, σύμφωνα με το Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο 240 (ΔΠΕ 240), να περιλαμβάνει την υπεξαίρεση εισπράξεων, την οικειοποίηση αποθεμάτων από την επιχείρηση με σκοπό το προσωπικό κέρδος, εικονικές πληρωμές σε τρίτους ή ακόμη και δωροδοκίες των εργαζομένων της οντότητας. Ακόμη, ο τύπος αυτός της απάτης περιλαμβάνει μη ακριβή στοιχεία και έγγραφα, ώστε σε περίπτωση ελέγχου να μην είναι εύκολο να εντοπιστούν οι διενεργούμενες παρατυπίες.

Βέβαια, σύμφωνα με τον Jones (2012) θεωρείται αναγκαίο η χρήση δόλιων πρακτικών να μην επηρεάζει τη ρευστότητα της οντότητας, διότι χωρίς την ύπαρξη των απαιτούμενων πόρων η επιχείρηση δεν μπορεί να συνεχίσει την ομαλή λειτουργία της.

3.4 Κατηγορίες και στόχοι της απάτης

Ο δεύτερος τύπος απάτης έχει χαρακτηριστεί από την Ένωση Πιστοποιημένων Εξεταστών Απάτης (ACFE) ως *επαγγελματική ή εσωτερική απάτη*. Σύμφωνα με τον Καζαντζή (2006), ο συγκεκριμένος τύπος απάτης χωρίζεται σε δύο κατηγορίες:

- Απάτη εις βάρος της οικονομικής οντότητας

- Απάτη που ωφελεί την οικονομική οντότητα

Όσον αφορά την απάτη εις βάρος της οικονομικής οντότητας, διακρίνεται στις εξής περιπτώσεις:

- Την απάτη εις βάρος της οντότητας από εσωτερικούς δράστες. Η ιδιοποίηση περιουσιακών στοιχείων με απώτερο σκοπό το κέρδος, η υπεξαίρεση ή κλοπή των υπαρχόντων αποθεμάτων της οντότητας μέσω του χαρακτηρισμού τους ως ελλαττωματικών από τους εργαζομένους και η χειραγώγηση των στοιχείων από τις συναλλαγές που πραγματοποιήθηκαν με τους προμηθευτές ή τα λοιπά τρίτα μέρη αποτελούν μορφές αυτού του τύπου απάτης.
- Την απάτη εις βάρος της οντότητας από εξωτερικούς δράστες. Αυτή η περίπτωση της απάτης μπορεί να διενεργηθεί από τρίτα μέρη, όπως τους προμηθευτές της οντότητας, μέσω της έκδοσης παραστατικών χωρίς την παράδοση των αντίστοιχων προϊόντων. Επιπλέον, μπορεί η απάτη να πραγματοποιείται μέσω χρηματισμού των υπαλλήλων της οντότητας από τρίτους, όπως για παράδειγμα προμηθευτές ή πελάτες, με σκοπό την επιλογή τους έναντι των υπολοίπων.

Αναφορικά με τις απάτες που λειτουργούν προς όφελος της οικονομικής οντότητας, τα ανώτερα στελέχη ή η διοίκηση διαδραματίζουν έναν αρκετά σημαντικό ρόλο. Σε αυτή την περίπτωση, η παραποίηση των οικονομικών στοιχείων της οντότητας διαπράττεται με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της πραγματικής της εικόνας, ώστε να αποτελεί μια θελκτική επιλογή για τους δυνητικούς επενδυτές και χρήστες των οικονομικών καταστάσεων. Η διοίκηση προσπαθώντας να βελτιώσει τη λειτουργικότητα της οντότητας, καθώς και την οικονομική της θέση, αυξάνει τις πωλήσεις, τα έσοδα και τα στοιχεία του ενεργητικού της και ταυτόχρονα υποτιμά τις δαπάνες και τις πραγματικές της υποχρεώσεις. Ουσιαστικά, αυτή η κατηγορία απάτης έχει ως σκοπό να εξαπατήσει τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων και να τους ωθήσει να λάβουν μη σωστές για αυτούς επενδυτικές αποφάσεις.

Ενδεικτικά, η χειραγώγηση των στοιχείων του ενεργητικού στον ισολογισμό, με σκοπό την αύξηση της αξίας της οντότητας, η ηθελημένη παρουσίαση ψευδών στοιχείων σχετικά με τις συναλλαγές που εκτελεί ή αναφορικά με άλλους λογαριασμούς της, καθώς και η εσκεμμένη απόκρυψη σημαντικών οικονομικών πληροφοριών που θα έβλαπταν την εικόνα της οντότητας αφορούν μερικές από τις περιπτώσεις απάτης που μπορεί να διενεργηθούν προκειμένου να ωφεληθεί η επιχείρηση.

Γενικά, η παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων διενεργείται με απώτερο σκοπό την αύξηση της αγοραίας αξίας της επιχείρησης, την ικανοποίηση των συνθηκών και στόχων που έχουν οριστεί από την αγορά και την προσέλκυση περισσότερων επενδυτών μέσω της 'ωραιοποίησης' των στοιχείων που παρουσιάζονται στις οικονομικές αναφορές της οντότητας.

3.5 Παράγοντες επηρεασμού του δράστη

Σύμφωνα με τους Özkul and Pamukcu (2012) πολλοί παράγοντες από το άμεσο ή έμμεσο περιβάλλον του ατόμου μπορούν να διαμορφώσουν και να επηρεάσουν το χαρακτήρα του. Συνήθως, το φύλο αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα που οδηγεί το άτομο στο να διαπράξει απάτη. Μελέτες αναφέρουν πως οι άνδρες διαπράττουν πιο συχνά απάτη συγκριτικά με τις γυναίκες. Ακόμη, η οικογενειακή κατάσταση του ατόμου μπορεί να το ωθήσει στη διενέργεια δόλιων πράξεων έναντι της οντότητας. Οι πιθανότητες για χρήση αθέμιτων πρακτικών από υπαλλήλους που διαθέτουν οικογένεια συγκριτικά με εκείνους που ζουν μόνοι είναι υψηλότερες. Σε αυτό συντελούν οι διάφορες καταστάσεις, προβλήματα και πιέσεις που μπορεί να δέχεται το άτομο από τον οικογενειακό του περίγυρο.

Εντύπωση προκαλεί πως η ύπαρξη υψηλής επαγγελματικής κατάρτισης δεν μπορεί να εγγυηθεί πως το άτομο δε θα προβεί στη διάπραξη απάτης. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που ανώτερα στελέχη της οντότητας είτε διενεργούν είτε συγκαλύπτουν δόλιες πρακτικές, ειδικά αν τα οφέλη που θα αποκομίσουν είναι μεγάλα. Ομοίως, οι εργαζόμενοι με υψηλότερο δείκτη νοημοσύνης θεωρούνται αρκετά επιρρεπείς στις απάτες. Άλλωστε αυτοί διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις, ώστε να καλύψουν τις κινήσεις τους και να μην γίνει αντιληπτή η χρήση αθέμιτων πρακτικών.

Προφανώς, οι εργαζόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας, οι οποίοι κατέχουν εργασιακή εμπειρία, μπορούν πιο εύκολα να προβούν στην απόκρυψη στοιχείων και να αποκομίσουν οφέλη από αυτή τους την πράξη. Επιπρόσθετα, οι συνθήκες εργασίας που επικρατούν στην οντότητα επηρεάζουν τη συμπεριφορά των εργαζομένων. Εργαζόμενοι που είναι συνεπείς ή κάνουν συχνά υπερωρίες θεωρείται πιθανό να διαπράξουν απάτη συγκριτικά με τους εργαζόμενους που ασχολούνται μόνο μέχρι το ωράριο τους με τις υποθέσεις της οντότητας. Αυτό συμβαίνει λόγω της αίσθησης πως αδικούνται ή πως οι απολαβές τους δεν ανταποκρίνονται στις προσφερόμενες από αυτούς υπηρεσίες.

Τέλος, η θέση που ο εργαζόμενος κατέχει στην εταιρεία, αλλά και η ύπαρξη σχέσεων με τρίτα μέρη εκτός της οντότητας αποτελούν στοιχεία που επηρεάζουν το χαρακτήρα και τη συμπεριφορά των ατόμων. Γενικά, κάθε άτομο που εργάζεται στην οντότητα μπορεί να διαπράξει απάτη. Ωστόσο, η θέση που κατέχει επηρεάζει άμεσα το χαρακτήρα του, αφού επιφορτίζεται με διαφορετικές ευθύνες. Τα άτομα που βρίσκονται σε υψηλόβαθμες θέσεις είναι

πιο επιρρεπή στην απάτη, αφού λόγω της θέσης τους μπορούν να προβούν σε δόλιες δραστηριότητες χωρίς να γίνουν αντιληπτά. Εν κατακλείδι, η σύναψη σχέσεων με άτομα εκτός της οντότητας μπορεί να επηρεάσει την αντικειμενικότητα τόσο των εργαζομένων, όσο και των στελεχών, αλλά και να αυξήσει τις προσπάθειες δωροδοκίας των αναφερομένων.

3.6 Το τρίγωνο της απάτης

Οι Skousen, Smith and Wright (2009) καταλήγουν στο συμπέρασμα πως η πιθανότητα ύπαρξης απάτης ενισχύεται στις περιπτώσεις που παρατηρείται απότομη αύξηση των περιουσιακών στοιχείων στους ισολογισμούς της οντότητας, αύξηση των αναγκών για ρευστότητα και χρηματοδότηση από τρίτα μέλη.

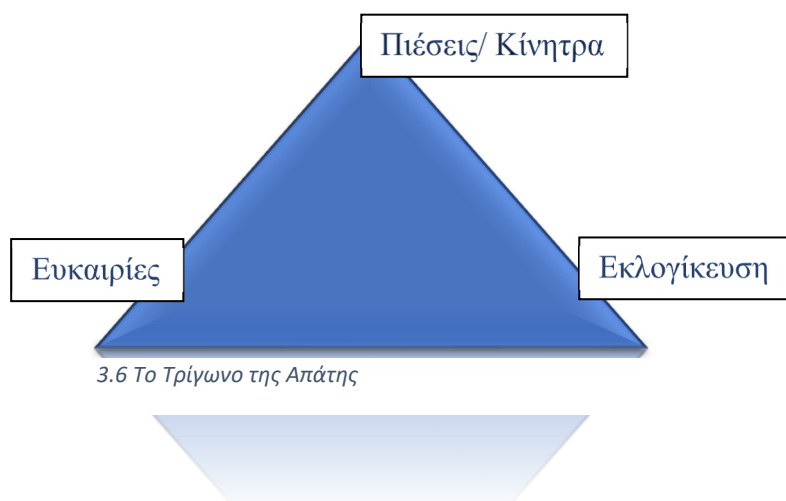
Ειδικότερα, σύμφωνα με τους Cendrowski, Martin and Petro (2015), ο Cressey (1953) στην προσπάθεια του να ερευνήσει περαιτέρω την απάτη και τις πιθανότητες εμφάνισής της οριοθέτησε για πρώτη φορά την έννοια του *Τριγώνου της Απάτης*, στοχεύοντας στην ανάλυση των τριών παραγόντων που συναντάμε στην πλειονότητα των περιπτώσεων της.

Αξίζει να αναφερθεί πως και στους δύο τύπους απάτης που παρουσιάστηκαν παραπάνω μπορεί να γίνει χρήση του Τριγώνου της Απάτης, ώστε να αποκαλυφθούν πιθανές αδυναμίες του συστήματος ελέγχου και να προληφθούν ενέργειες που αντιτίθενται στην ομαλή λειτουργία της οντότητας

Σύμφωνα με τον Καζαντζή (2006) και τους Cendrowski, Martin and Petro (2015) , υπάρχουν τρεις παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του φαινομένου της απάτης στην οντότητα:

- Η πίεση ή τα κίνητρα που καλούνται να αντιμετωπίσουν τα μέλη
- Η ύπαρξη ευκαιρίας για την διενέργεια της απάτης
- Η εκλογίκευση της απάτης

Γράφημα 3.6

Οι Özkul and Pamukcu (2012) παρομοιάζουν τους τρεις αυτούς παράγοντες με το καύσιμο, τον σπινθήρα και το οξυγόνο. Χωρίς την ύπαρξη των τριών αυτών στοιχείων δε θα μπορούσε να προκληθεί φωτιά. Έτσι, προκύπτει πως για την εμφάνιση της απάτης πρέπει να συνυπάρχουν και οι τρεις παράγοντες που αναφέρονται παραπάνω.

Την ίδια θεώρηση ακολουθούν και οι Cendrowski, Martin and Petro (2015) τονίζοντας πως αν υπάρχει απώλεια έστω και ενός παράγοντα από το Τρίγωνο της Απάτης, το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της οντότητας θα επιτύχει την αποτροπή της απάτης. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί πως είναι δύσκολο να εκλείψει κάποιος από τους προαναφερθέντες παράγοντες, αφού για την ύπαρξη τους ευθύνονται τόσο οι συνθήκες που επικρατούν στο περιβάλλον μέσα στο οποίο κινείται το άτομο, όσο και οι καταστάσεις που αυτό βιώνει.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Καζαντζή (2006), η πίεση που το άτομο δέχεται από ποικίλους παράγοντες στο οικογενειακό και επαγγελματικό του περιβάλλον, μπορεί να αποτελέσει μια σημαντική αφορμή που θα το ωθήσει στο να διαπράξει απάτη. Οι λόγοι που οδηγούν στην ύπαρξη πιέσεων ως επί το πλείστον είναι οικονομικοί.

Ενδεικτικά, οι Cendrowski, Martin and Petro (2015) αναφέρουν πως η επιθυμία για αύξηση του εισοδήματος αποτελεί ένα σημαντικό κίνητρο για τη χρήση δόλιων πρακτικών. Τα άτομα συνηθίζουν να απαιτούν περισσότερα χρήματα, με απώτερο σκοπό την ικανοποίηση της επιθυμίας τους για απόκτηση αγαθών, την αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των ίδιων αλλά και της οικογένειάς τους, την κάλυψη της ματαιοδοξίας τους, την αποπληρωμή των χρεών από δάνεια και κάρτες και την επέκταση των οικονομικών τους δραστηριοτήτων.

Ωστόσο, κίνητρα για απάτη μπορεί να προκύπτουν λόγω της εμφάνισης απροσδόκητων οικονομικών αναγκών ή του εθισμού των ατόμων σε ουσίες και τυχερά παιχνίδια. Επιπλέον, η δυσαρέσκεια ή η αίσθηση του εργαζομένου πως η αμοιβή του δεν ανταποκρίνεται στα

καθήκοντα και τις ευθύνες που έχει αναλάβει, μπορεί να τον οδηγήσει στη χρήση αθέμιτων πρακτικών.

Ειδικότερα, όσον αφορά τον παράγοντα πίεση, οι Özkul and Pamukcu (2012) τον διαχωρίζουν ως εξής:

- **Πιέσεις με στόχο οικονομικά οφέλη:** Η ανάγκη για χρήματα οδηγεί στην εμφάνιση αυτού του είδους πιέσεων. Το άτομο μπορεί να προβεί στη διενέργεια δόλιων δραστηριοτήτων λόγω της απληστίας, της ανάγκης για μία ζωή με ανέσεις, της ύπαρξης προσωπικών χρεών, της ανάγκης κάλυψης υπέρογκων χρηματικών ποσών για υγειονομική περίθαλψη και γενικά της εμφάνισης μη αναμενόμενων αναγκών.
- **Πιέσεις που οφείλονται σε διάφορους εθισμούς:** Πρόκειται για πιέσεις που εμφανίζονται λόγω του εθισμού του ατόμου σε ουσίες ή τυχερά παιχνίδια. Θεωρείται αναπόφευκτο το άτομο να μην προβεί στη διενέργεια δόλιων δραστηριοτήτων, προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες του.
- **Πιέσεις που προέρχονται από την εργασία:** Ουσιαστικά, αφορούν την ύπαρξη δυσαρέσκειας από την πλευρά του εργαζομένου σχετικά με τις απολαβές του για τις υπηρεσίες που παρέχει. Γενικά, το αίσθημα της αδικίας που μπορεί να νιώσει το άτομο μπορεί να το ωθήσει στο να διαπράξει απάτη εις βάρος της οντότητας για την οποία εργάζεται.

Επιπρόσθετα, η ύπαρξη διάφορων ευκαιριών που αποτελεί το δεύτερο παράγοντα στο *Τρίγωνο της Απάτης* μπορεί να οδηγήσει τα άτομα στη χρήση αθέμιτων πρακτικών. Ουσιαστικά, όπως αναφέρουν και οι Cendrowski, Martin and Petro (2015), με τον όρο ευκαιρία νοείται η εμφάνιση κάποιας αδυναμίας. Στις επιχειρήσεις, η ύπαρξη κάποιου ‘κενού’ στο σύστημα του εσωτερικού ελέγχου, λόγω του μη σωστού σχεδιασμού ή της μη σωστής διεξαγωγής του, θα συμβάλλει στη διενέργεια δραστηριοτήτων, με σκοπό τη στρέβλωση των οικονομικών καταστάσεων.

Στην περίπτωση αυτή, αν δε γίνει αντιληπτή άμεσα η αδυναμία του συστήματος ελέγχου, οι εργαζόμενοι θα συνεχίσουν να διαπράττουν απάτη. Εξίσου σημαντικό θεωρείται να ελεγχθεί κατά πόσο υφίσταται διαχωρισμός καθηκόντων στις διάφορες εργασίες. Όταν ένα άτομο συγκεντρώνει πολλές εξουσίες στα χέρια του δεν μπορεί να ελεγχθεί πλήρως, οπότε είναι πιθανό να μην τηρήσει τα απαιτούμενα πρότυπα. Για αυτό, κρίνεται αναγκαίο να δοθεί έμφαση στο διαχωρισμό των καθηκόντων, ώστε να ενισχυθεί η διαδικασία του ελέγχου.

Ακόμη, η ύπαρξη αναποτελεσματικής διοίκησης ενθαρρύνει την εφαρμογή διάφορων αθέμιτων πρακτικών από τα ανώτερα στελέχη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μη γίνονται γνωστές στους υφισταμένους οι πολιτικές και η κουλτούρα της οντότητας, κάτι που οδηγεί

στην εμφάνιση του φαινομένου της απάτης. Άλλωστε, αν τα ανώτερα στελέχη διαπράττουν απάτη αποτελούν κακό παράδειγμα για τους εργαζομένους, οι οποίοι δε θα διστάσουν να ακολουθήσουν παρόμοιες πρακτικές. Για αυτό, όπως τονίζουν οι Özkul and Pamukcu (2012), μόνο με την ύπαρξη ενός αποτελεσματικού συστήματος εσωτερικού ελέγχου μπορούν να περιοριστούν οι παράνομες πράξεις.

Στους παράγοντες που συμβάλλουν στην ύπαρξη ευκαιριών για απάτη μπορούν ενδεικτικά να προστεθούν, σύμφωνα με τους Özkul and Pamukcu (2012), η μη ύπαρξη ισχυρών ηθικών πολιτικών, η σύναψη μυστικών συμβάσεων με τρίτα μέρη, η αποφυγή επιβολής ποινών, η απουσία ενός συστήματος αναφοράς της απάτης, καθώς και η απουσία αποτελεσματικών ελέγχων.

Ο τελευταίος παράγοντας του *Τριγώνου της Απάτης* αναφέρεται στην εκλογίκευση της απάτης. Πιο συγκεκριμένα, με τον όρο εκλογίκευση της απάτης νοείται η προσπάθεια των ατόμων να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους. Οι Cendrowski, Martin and Petro (2015) αναφέρουν πως συνήθως οι δράστες της απάτης δεν κατανοούν πως με τις πράξεις τους βλάπτουν την οντότητα.

Ειδικότερα, οι δράστες της απάτης δε θεωρούν πως οι ενέργειες τους αποτελούν 'έγκλημα'. Προσπαθούν συνεχώς να δικαιολογούν τις πράξεις τους σκεπτόμενοι πως η οντότητα δε ζημιώνεται από τη κατάχρηση κάποιου μικρού χρηματικού ποσού και θεωρώντας πως τα προβλήματα τους είναι σημαντικά και υπερτερούν της τήρησης των αρχών και κανόνων.

Ακόμη, οι δράστες συχνά νιώθουν αδικημένοι και πιστεύουν πως αυτά τα χρήματα όντως τους ανήκουν. Άλλοι λόγοι που μπορεί να ωθήσουν τα άτομα στη διάπραξη απάτης είναι το αίσθημα πως και οι άλλοι στη θέση τους θα έπρατταν το ίδιο, η πεποίθηση πως λόγω της θέσης που κατέχουν η απάτη δε θα γίνει αντιληπτή, η σκέψη πως θα επιστρέψουν τα χρήματα πριν η πράξη τους αυτή αποκαλυφθεί, καθώς και η αίσθηση πως είναι μια πράξη προσωρινή που δε θα επαναληφθεί αν βελτιωθούν οι παρούσες συνθήκες.

Ακριβώς, για τους παραπάνω λόγους δε θα πρέπει να θεωρείται πως η απάτη αν είναι μικρή δεν είναι απαγορευτική. Την ίδια άποψη συμμερίζονται και οι Özkul and Pamukcu (2012), προσθέτοντας πως συμβάλλει στην ύπαρξη της εκλογίκευσης της απάτης το κατά πόσο η εταιρεία είναι συνεπής απέναντι στις υποχρεώσεις της.

Με σκοπό τον περιορισμό της ύπαρξης των παραπάνω παραγόντων οι Cendrowski, Martin and Petro (2015) προτείνουν πως η δημιουργία προγραμμάτων, με στόχο την παροχή συμβουλών στα άτομα που βιώνουν έντονες πιέσεις από το περιβάλλον τους, θα περιόριζε τη

χρήση δόλιων πρακτικών. Ακόμη, η αποτροπή της απάτης θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της διενέργειας ερευνών σχετικά με την οικονομική και οικογενειακή κατάσταση του ατόμου.

Επιπλέον, προτείνεται η προσπάθεια βελτίωσης των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, η τήρηση των αρχών και πολιτικών από την πλευρά των εργαζομένων και γενικότερα η ενίσχυση της εταιρικής διακυβέρνησης. Αν επιτευχθούν τα παραπάνω και εκλείψει η ύπαρξη του παράγοντα της 'Ευκαιρίας', τότε θα μπορούσε να περιοριστεί η απάτη στην οντότητα.

Τέλος, πολλοί υποστηρίζουν πως πρέπει να διευρυνθεί το Τρίγωνο της Απάτης. Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα των Kassem and Higson (2012) αναφέρεται πως με γνώμονα τον περιορισμό των φαινομένων απάτης θα πρέπει είτε να γίνει αντικατάσταση του παράγοντα της *εκλογίκευσης* με εκείνον της *προσωπικής ακεραιότητας* είτε να εισαχθεί ο παράγοντας *«προσωπικές δυνατότητες του απατεώνα»* ως μια επιπλέον πλευρά στο Τρίγωνο της Απάτης του Cressey.

3.7 Λοιπά κίνητρα για τη διάπραξη απάτης

Από την παραπάνω ανάλυση διαπιστώνουμε πως οι λόγοι που οδηγούν ένα άτομο στη διάπραξη απάτης διαφέρουν. Εκτός από την ύπαρξη ευκαιριών, των πιέσεων που μπορεί να ασκούνται ή της εκλογίκευσης της απάτης υπάρχουν αρκετοί παράγοντες, οι οποίοι συμβάλλουν στο να παρουσιάσει το άτομο αυτήν τη συμπεριφορά. Σύμφωνα με τον Καζαντζή (2006), εκτός από τους τρεις προαναφερθέντες παράγοντες υπάρχουν και άλλοι εξίσου σημαντικοί που ωθούν τα άτομα στη χρήση αθέμιτων πρακτικών.

Η ύπαρξη έντονου ανταγωνισμού στο κλάδο, ως απόρροια της εξέλιξης της τεχνολογίας με γοργούς ρυθμούς, οδηγεί τη διοίκηση και κατά συνέπεια τους υπαλλήλους να διαπράξουν απάτη προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα και λειτουργικότητα της οντότητας. Ακόμη, οι έντονες πιέσεις από την αγορά, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί και να μην οδηγηθεί η οντότητα σε χρεωκοπία ωθούν τα μέλη της οντότητας να παραποιήσουν τα στοιχεία των οικονομικών αναφορών μέσω της χειραγώγησης των εσόδων και κερδών ή της μείωσης των πραγματικών υποχρεώσεων. Η αποτυχία της οντότητας, όσον αφορά την επίτευξη των στόχων αυτών σε ένα τόσο ανταγωνιστικό περιβάλλον, μπορεί να αποβεί μοιραία.

Βέβαια, η πίεση δεν ασκείται μόνο από την αγορά, αλλά και μέσα στην ίδια την επιχείρηση. Πολλές φορές, σύμφωνα με τον Jones (2012), η διοίκηση θέτει αρκετά υψηλούς στόχους στους οποίους πρακτικά η οντότητα δυσκολεύεται να ανταποκριθεί. Έτσι, τόσο τα

στελέχη όσο και οι εργαζόμενοι, με απώτερο σκοπό το προσωπικό όφελος μέσω της επίτευξης των απαιτούμενων στόχων ή την ανέλιξη τους στην ιεραρχία, παρουσιάζουν στοιχεία στις οικονομικές καταστάσεις που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Για παράδειγμα, αποτελεί συχνό φαινόμενο η παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων και ιδιαίτερα των λογαριασμών των πωλήσεων και κερδών. Αντίστοιχα, αν τα χρέη είναι διογκωμένα, τότε τα μέλη της οντότητας έχουν τη δυνατότητα μέσω διάφορων λογιστικών πρακτικών να τα μειώσουν. Η κατάσταση αυτή εντείνεται αν τα στελέχη της οντότητας κατέχουν ταυτόχρονα και μετοχές της.

Συμπληρωματικά, ο Rezaee (2005) αναφέρει πως κίνητρο για την εμπλοκή σε απάτη αποτελεί η ανάγκη της οντότητας να εισαχθεί στο χρηματιστήριο ή η προσπάθεια της να αποφύγει την κατάργηση της, λόγω της αποτυχίας εκπλήρωσης των απαιτήσεων. Με βασικό στόχο τη διατήρηση της στο χρηματιστήριο, η οντότητα είναι πιθανό πως θα προβεί σε αθέμιτες ενέργειες για να το επιτύχει. Εξίσου συχνό θεωρείται να χειραγωγούνται οι οικονομικές καταστάσεις από την επιχείρηση, προκειμένου αυτή να επιτύχει την άνοδο της χρηματιστηριακής της τιμής και ταυτόχρονα την αύξηση της ζήτησης για την έκδοση νέων μετοχών που όπως αναμένεται θα αυξήσει τα έσοδα της.

Τέλος, η διενέργεια απάτης με σκοπό την κάλυψη προηγούμενης λογιστικής παρατυπίας, η διεξαγωγή αναποτελεσματικών ελέγχων τόσο από τους εσωτερικούς όσο και από τους εξωτερικούς ελεγκτές για μεγάλο χρονικό διάστημα, η απώλεια αυστηρών κανονισμών και ποινών και η αλαζονική συμπεριφορά της διοίκησης αποτελούν κίνητρα για τη συνέχεια των δόλιων δραστηριοτήτων από τους εργαζόμενους.

3.8 Μέθοδοι πρόληψης και εντοπισμού της απάτης

Ο έγκαιρος εντοπισμός των παραγόντων που οδηγούν στην απάτη μπορεί να προλάβει τη διενέργεια δόλιων πράξεων και να αποτρέψει τις συνέπειες, είτε έμμεσες είτε άμεσες, που πιθανόν να εμφανιστούν. Σύμφωνα με τον Rezaee (2005), η προώθηση κουλτούρας που θα έχει ως στόχο την απαλλαγή των οικονομικών αναφορών της ελεγχόμενης οντότητας από διαδικασίες χειραγώγησης, καθώς και η ενίσχυση των συστημάτων εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου, αποτελούν μεθόδους που συμβάλλουν στην πρόληψη, τον περιορισμό και τον εντοπισμό των δόλιων δραστηριοτήτων.

Ειδικότερα, θα πρέπει να ακολουθηθούν συγκεκριμένες στρατηγικές από την οντότητα και τα μέλη της. Αρχικά, θεωρείται σημαντικό να υπάρχει στην οντότητα ένα σύστημα αναφοράς, το οποίο θα διευκολύνει τους εργαζομένους στην υποχρέωση με την οποία έχουν επιφορτιστεί, να αναφέρουν στους ανωτέρους τους την ύπαρξη δόλιων δραστηριοτήτων. Ωστόσο, κρίνεται αναγκαίο να έχουν ληφθεί από την οντότητα τα κατάλληλα μέτρα, ώστε οι καταγγέλλοντες την απάτη να μη βρίσκονται εκτεθειμένοι και να μη φοβούνται να αναφέρουν τα στοιχεία που κατέχουν όσον αφορά την απάτη. Θεωρείται λογικό πως κανένας εργαζόμενος δε θα διακινδυνεύσει να απολυθεί προκειμένου να καταγγείλει την ύπαρξη απάτης.

Εξίσου σημαντικό θεωρείται η διοίκηση να τηρεί με σεβασμό τις θεσπισμένες αρχές και τα πρότυπα, ώστε να αποτελεί παράδειγμα για τους υφισταμένους της. Με τον τρόπο αυτό θα ενισχύσει την εταιρική κουλτούρα της οντότητας συντελώντας στην αποφυγή συνεργασιών μεταξύ των υπαλλήλων. Με την άποψη αυτή συμφωνούν οι Bierstaker, Brody and Pacini (2006) συμπληρώνοντας πως θα πρέπει συνεχώς οι εργαζόμενοι να εκπαιδεύονται και να αξιολογούνται για το αν τηρούν τους απαιτούμενους κανόνες και τις θεσπισμένες αρχές.

Ακόμη, η οντότητα οφείλει πριν προβεί στην πρόσληψη των εργαζομένων να ελέγχει το ποιον τους. Πρέπει να ενημερώνεται από πρώην εργοδότες και να ελέγχει την εγκυρότητα των πληροφοριών που λαμβάνει. Αν κάτι τέτοιο δε θεωρείται άμεσα εφικτό θα πρέπει να επαναληφθεί, μέχρι να καταστεί σίγουρο πως το άτομο χαρακτηρίζεται από ακεραιότητα και εντιμότητα.

Στην ενίσχυση των μεθόδων πρόληψης συμβάλλει και η μελέτη των περιουσιακών στοιχείων της οντότητας, με απώτερο σκοπό τον προσδιορισμό των δραστηριοτήτων απάτης που θα μπορούσαν να εμφανιστούν. Ουσιαστικά, μέσω της αναγνώρισης των ευάλωτων στην απάτη στοιχείων ενισχύεται το σύστημα εσωτερικού ελέγχου. Αυτό συμβαίνει, γιατί με την έρευνα που διεξάγει ο ελεγκτής είναι σε θέση να γνωρίζει τις ευπάθειες και να προβλέπει τις κινήσεις του δράστη της απάτης.

Εξίσου σημαντικός θεωρείται ο έλεγχος των ήδη υπαρχόντων συμφωνιών ανάμεσα στην οντότητα και άλλα τρίτα μέρη. Μέσω του ελέγχου αυτού μπορεί να διαπιστωθεί η σύναψη συμβολαίων μεταξύ υπαλλήλων, προμηθευτών ή πελατών εις βάρος της οντότητας ή και η πιθανότητα ύπαρξης δωροδοκίας προς τα μέλη της.

Στοιχείο για τη διεξαγωγή απάτης αποτελεί και η ύπαρξη μη συνηθισμένης συσχέτισης ανάμεσα στους λογαριασμούς που έχουν υποστεί παραποίηση και σε αυτούς που δεν έχουν χειραγωγηθεί. Επιπρόσθετα, μπορεί να παρουσιαστούν μη αναμενόμενα υπόλοιπα στους λογαριασμούς που προφανώς θα κινήσουν τις υποψίες των ελεγκτών. Είναι πιθανόν οι ασυνήθιστες αυτές κινήσεις να προκύπτουν λόγω της σταδιακής διεξαγωγής παράνομων

συναλλαγών. Οπότε, ο ελεγκτής οφείλει να ελέγχει προσεκτικά και τακτικά τις οικονομικές αναφορές της οντότητας, ώστε να εντοπίζει την απάτη στα αρχικά στάδια και να μειώνει τις απορρέουσες συνέπειες.

Σύμφωνα με τον Rezaee (2005), μια ακόμη μέθοδο πρόληψης αποτελεί η επιβολή ποινών στους δράστες της απάτης. Αυτό συμβάλλει στον παραδειγματισμό των υπολοίπων και στην αποτροπή παρόμοιων ενεργειών, όπως της χειραγώγησης των λογαριασμών. Επιπλέον, έμφαση πρέπει να δοθεί και στην ύπαρξη ισχυρής εταιρικής διακυβέρνησης. Σκοπός της είναι να ενισχυθεί η ακεραιότητα και η διαφάνεια των ελέγχων, αλλά και να προασπιστούν τα δικαιώματα και τα οφέλη των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων. Τόσο η διοίκηση και η επιτροπή ελέγχου, όσο και οι ελεγκτές της οντότητας μαζί με τους εξωτερικούς ελεγκτές είναι υπεύθυνοι για τη διασφάλιση των παραπάνω.

Ακόμη, οι Bierstaker, Brody and Pacini (2006) αναφέρουν πως η ενίσχυση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου συμβάλλει στον έγκαιρο εντοπισμό της απάτης. Ο Jones (2012) συμφωνεί με τους παραπάνω αναφέροντας πως οι εσωτερικοί έλεγχοι θεωρείται σημαντικό να διακρίνονται από δραστηριότητες, οι οποίες παρακολουθούν, ελέγχουν και ταυτόχρονα διαχειρίζονται τους κινδύνους. Ωστόσο, μπορεί η ύπαρξη αποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου να περιορίζει την εμφάνιση παραποιήσεων στις οικονομικές καταστάσεις, θεωρείται όμως εξίσου σημαντική και η συνεισφορά του εξωτερικού ελέγχου.

Για αυτό, οι εξωτερικοί έλεγχοι πρέπει να ενισχύονται είτε μέσω της συνεχούς εκπαίδευσης των ελεγκτών είτε μέσω της άρσης των περιορισμών που επιβάλλονται στις διαδικασίες ελέγχου.

Επιπρόσθετα, ο Jones (2012) και οι Bierstaker, Brody and Pacini (2006) αναφέρουν πως η ενίσχυση του ρόλου της επιτροπής ελέγχου και του διοικητικού συμβουλίου, η αποτροπή της συγκέντρωσης εξουσιών σε ένα άτομο και η στενή παρακολούθηση των διενεργούμενων ελέγχων, των ενεργειών της διοίκησης και των τραπεζικών συναλλαγών θα συμβάλλουν στη μείωση της εμφάνισης δόλιων πρακτικών.

Αξίζει να αναφερθεί πως οι οντότητες ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση προσπαθούν να λάβουν μέτρα για τον έγκαιρο εντοπισμό της απάτης. Ωστόσο, όπως είναι λογικό οι μικρότερες οντότητες δε διαθέτουν τα ίδια κεφάλαια για αγορά προγραμμάτων ή για την ενίσχυση των υφιστάμενων ενεργειών, με σκοπό την πρόληψη της απάτης. Σε αντίθεση με τις μεγαλύτερες οντότητες, οι οποίες δαπανούν υψηλότερα ποσά για να εξασφαλίσουν την μείωση των συνεπειών από την εμφάνιση του φαινομένου αυτού. Όμως, οι μικρότερες οντότητες είναι εκείνες που κινδυνεύουν από την ύπαρξη δόλιων δραστηριοτήτων, αφού μπορεί να οδηγηθούν στη χρεωκοπία.

Τέλος, οι Drogalas *et al.* (2017) συμπερίζονται τις προηγούμενες απόψεις και αναφέρουν πως η ανίχνευση της απάτης σε κάθε οντότητα μπορεί να επιτευχθεί πιο εύκολα μέσω της ύπαρξης ενός αποτελεσματικού συστήματος ελέγχου και της πρόσληψης έμπειρου προσωπικού, ώστε τα στοιχεία που μαρτυρούν την ύπαρξη απάτης να εντοπίζονται πιο άμεσα και να δημιουργούνται έγκαιρα κατάλληλες στρατηγικές πρόληψης.

3.9 Ανίχνευση της απάτης

Σύμφωνα με τους Özkul and Pamukcu (2012), όταν ένα άτομο ξεκινήσει να διαπράττει απάτη θεωρείται αρκετά δύσκολο να τη διακόψει. Με την πάροδο του χρόνου και όσο δε γίνεται αντιληπτό το άτομο από την οντότητα στην οποία εργάζεται ή από τους ελεγκτές διαμορφώνει έναν πιο απαιτητικό χαρακτήρα και διαπράττει μεγαλύτερες απάτες.

Αξίζει να σημειωθεί πως η απάτη που διαπράττεται από ανώτερα στελέχη ή τους ιδιοκτήτες της οικονομικής οντότητας θεωρείται αρκετά δύσκολο να αποφευχθεί. Για αυτό το λόγο, πρέπει να ανιχνεύεται έγκαιρα. Η διαδικασία της ανίχνευσης μπορεί να απαιτεί την ύπαρξη σύγχρονης τεχνολογίας, ώστε να αναλυθούν οι βάσεις δεδομένων και να ανιχνευθούν τυχόν προειδοποιητικά σημάδια.

Ειδικότερα, η ανίχνευση της απάτης μπορεί να επιτευχθεί μέσω δύο τρόπων:

- Είτε κατά τύχη
- Είτε μέσα από τη διενέργεια ερευνών προληπτικού χαρακτήρα

Γενικά, η δημιουργία και ενίσχυση διάφορων κανόνων ηθικής για τους εργαζομένους αποτελεί μια λύση για τον έγκαιρο εντοπισμό της απάτης. Όμως, αυτό προϋποθέτει όλοι οι εργαζόμενοι να ενστερνιστούν τους κανόνες αυτούς, με απώτερο σκοπό τη δημιουργία μιας ισχυρής εταιρικής κουλτούρας.

Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την ύπαρξη τεσσάρων σταδίων. Αρχικά, σημαντικό θεωρείται να εντοπιστεί η ενέργεια που διαπράχτηκε με δόλο. Στη συνέχεια θεωρείται υψίστης σημασίας να διευκρινιστούν οι συνέπειες από τη διάπραξη της απάτης που πιθανόν θα βαρύνουν και τον εργαζόμενο, αλλά και να παρουσιαστούν οι τρόποι αντιμετώπισής της.

Στο επόμενο στάδιο, θεωρείται αναγκαίο να προσδιοριστεί ο βαθμός επικινδυνότητας όσον αφορά την εμφάνιση απάτης στην οντότητα και έπειτα να θεσπιστεί ένα αποτελεσματικό σύστημα ελέγχου που θα καλύψει τις ήδη υπάρχουσες αδυναμίες. Στο επόμενο στάδιο θα

πρέπει να δημιουργηθούν συστήματα αναφοράς για προώθηση των καταγγελιών χωρίς φόβο από την πλευρά των εργαζομένων και να ενισχυθούν οι μηχανισμοί παρακολούθησης προκειμένου να μειωθούν οι προσπάθειες δόλιων πράξεων από τα ανώτατα στελέχη ή τα μέλη της οντότητας. Όσον αφορά το τελευταίο αυτό στάδιο, περιλαμβάνει ακόμη την ενίσχυση των ελέγχων και διασφάλιση της αποτελεσματικότητάς τους, ώστε να γίνονται πιο γρήγορα αντιληπτές οι δόλιες πρακτικές.

Αντίστοιχα, ο Καζαντζής (2006) αναφέρει πως η ανίχνευση της απάτης εξαρτάται από τον ελεγκτή, την επαγγελματική του κατάρτιση, καθώς και από την ικανότητα του να αναγνωρίζει έγκαιρα τις ενδείξεις για την ύπαρξή της. Ωστόσο, οι ευθύνες του δεν περιορίζονται μόνο στις παραπάνω δραστηριότητες, αφού οφείλει να ειδοποιεί τα αρμόδια όργανα μέσα στην οντότητα για τις ενδείξεις που διαθέτει και τα μέτρα, τα οποία θα λάβει.

3.10 Συμπεράσματα

Η απάτη αποτελεί ένα μείζον ζήτημα στο σύγχρονο επιχειρηματικό κόσμο. Οι απώλειες από την ύπαρξη απάτης σε μία οντότητα μπορεί να είναι καταστροφικές. Για αυτό έχει δοθεί μεγάλη έμφαση στις μεθόδους πρόληψης και αντιμετώπισης αυτής, προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι απώλειες. Η ύπαρξη αποτελεσματικού ελέγχου, τόσο εξωτερικού όσο και εσωτερικού, αποτελεί το βασικό εργαλείο για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Η ύπαρξη γνώσης αναφορικά με τα 'σημάδια' απάτης που εμφανίζονται συντελεί στην γρήγορη αντιμετώπιση τους και την καλύτερη προετοιμασία της οντότητας για παρόμοιους μελλοντικούς κινδύνους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

4.1 Εισαγωγή

Σε ένα συνεχώς εξελισσόμενο οικονομικό περιβάλλον θεωρείται αναγκαία η ύπαρξη αποτελεσματικού ελέγχου στις επιχειρήσεις, λόγω της εμφάνισης όλο και περισσότερων περιπτώσεων απάτης. Η αύξηση των δόλιων πρακτικών συχνά οφείλεται στη συνεχή πίεση για ανάπτυξη των οικονομικών μονάδων, την αύξηση του ανταγωνισμού και την πίεση που βιώνουν οι οντότητες για επίτευξη συγκεκριμένων στόχων από την αγορά. Οπότε, η ύπαρξη

του εσωτερικού και του εξωτερικού ελέγχου στις οντότητες αποτελεί συστατικό στοιχείο τόσο για την ομαλή λειτουργία των οντοτήτων, όσο και για τη σχέση αυτών με τρίτα μέρη.

Σκοπός του κεφαλαίου είναι να παρουσιάσει την έννοια της ελεγκτικής, τις διακρίσεις και τις ευθύνες που βαραίνουν τους ελεγκτές, καθώς και το ρόλο αυτών στην αποτροπή της απάτης. Ακόμη, γίνεται αναφορά στο πλαίσιο COSO και στην προσπάθεια μείωσης των παραγόντων του Τριγώνου της Απάτης.

4.2 Η έννοια της ελεγκτικής

Ένας από τους σημαντικότερους κλάδους της λογιστικής, σύμφωνα με τους Νεγκάκη και Ταχυνάκη, (2017), είναι η ελεγκτική, η οποία δίνει έμφαση τόσο στη διατύπωση, όσο και στην τήρηση των θεσπισμένων αρχών και κανόνων κατά τη διάρκεια ενός οικονομικού ελέγχου. Ουσιαστικά, σκοπό της ελεγκτικής αποτελεί η διενέργεια ελέγχων από ορκωτούς ελεγκτές αναφορικά με τις μεθόδους που εφαρμόστηκαν από την οντότητα κατά τη διάρκεια ενός οικονομικού έτους, προκειμένου να διαπιστωθεί αν τα στοιχεία που παρουσιάζονται στις οικονομικές καταστάσεις είναι ορθά.

Έχουν διατυπωθεί αρκετοί ορισμοί, οι οποίοι αφορούν την ελεγκτική. Όπως αναφέρεται στους Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017), η Αμερικανική Ένωση Λογιστικής ορίζει την ελεγκτική ως μια συστηματική διαδικασία, η οποία αφορά τη συγκέντρωση και αξιολόγηση διάφορων ελεγκτικών τεκμηρίων με αντικειμενικό τρόπο, προκειμένου να εξακριβωθεί αν αυτά τα τεκμήρια ανταποκρίνονται στα κριτήρια που έχουν τεθεί, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων ή τους δυνητικούς επενδυτές.

Αντίστοιχα, ένας ακόμη ορισμός της ελεγκτικής με βάση τους Τσακλάγκανο και Σπαθή (2015), αναφέρει πως η ελεγκτική αποτελεί ένα σύνολο αρχών και κανόνων, σύμφωνα με τις οποίες διενεργείται ο έλεγχος, προκειμένου να εξαχθούν ορθά συμπεράσματα για τα οικονομικά στοιχεία της οντότητας.

Από τα παραπάνω προκύπτει πως ο έλεγχος συντελεί στο να εντοπίζονται πιθανές ελλείψεις στην οντότητα, να περιορίζονται άσκοπες δαπάνες, να γίνεται σωστά η εφαρμογή των κανόνων και αρχών και να ελέγχονται οι μελλοντικές οικονομικές κινήσεις στις οποίες θα προβεί η οντότητα. Ουσιαστικά, μέσω του ελέγχου διαπιστώνεται και επικαιροποιείται η βιωσιμότητα και λειτουργικότητα των οικονομικών οντοτήτων.

Αντίστοιχα, οι Teck-Heang and Ali (2008) και ο Flint (1998) θεωρούν πως η ύπαρξη ελέγχου είναι απαραίτητη, ώστε τα άτομα-χρήστες που χειρίζονται τις πληροφορίες των οικονομικών καταστάσεων να είναι βέβαιοι για την αξιοπιστία τους. Για αυτό, ο στόχος του ελέγχου είναι δυναμικός και αρκετά σημαντικός για τη διατήρηση και ενίσχυση της σταθερότητας τόσο στην κοινωνία, όσο και στην οικονομία.

Γενικά, με τη πάροδο του χρόνου διάφορα συμβάντα ή τεχνολογικές εξελίξεις συντελούν στη συνεχή αλλαγή του στόχου του ελέγχου, αλλά και των ελεγκτών. Για αυτό παρατηρούμε πως ο ρόλος του ελεγκτή τα τελευταία χρόνια γίνεται συνεχώς πιο σημαντικός για την οντότητα, αφού συνεισφέρει στη διατήρηση της ακεραιότητας και ορθότητας των πληροφοριών που παρέχονται από τις οικονομικές καταστάσεις. Πλέον, η αναφορά διάφορων δόλιων δραστηριοτήτων προκειμένου αυτές να γίνουν αντιληπτές, η ανίχνευση πιθανών κινδύνων και η ενίσχυση του εσωτερικού ελέγχου μέσω της παροχής συμβουλών και προτάσεων εντάσσονται στις αρμοδιότητες των ελεγκτών.

Αξίζει να σημειωθεί πως σύμφωνα με την Halbouni (2015), λόγω των υψηλών προσδοκιών της διοίκησης αναφορικά με τον τρόπο δράσης των ελεγκτών, η οποία, όμως, αντιτίθεται στην ανάγκη αυτών να διαμορφώνουν μία υποκειμενική γνώμη, έχει ως συνέπεια τη δημιουργία ενός «κενού προσδοκιών». Για την επίλυση του θέματος κρίνεται αναγκαίο να χρησιμοποιηθούν με σύνεση τα πρότυπα ελέγχου, τα οποία συμβάλλουν στο να τονιστεί η μεγάλη ευθύνη του ελεγκτή απέναντι στην πρόληψη και ανίχνευση της απάτης.

4.3 Διακρίσεις ελέγχων-Κατηγορίες ελεγκτών

Σύμφωνα με τους Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017), κάθε οντότητα ανάλογα με το σκοπό και την ιδιότητα του ελεγκτή δέχεται ελέγχους με ποικίλους τρόπους. Για αυτό, έχουν δημιουργηθεί αρκετά είδη ελέγχου, τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω.

Η πρώτη κατηγορία αφορά την εξάρτηση ανάμεσα στην ελεγχόμενη εταιρεία και τον ελεγκτή. Στην περίπτωση αυτή, ο έλεγχος διακρίνεται σε εσωτερικό και εξωτερικό.

Εσωτερικός έλεγχος θεωρείται ο έλεγχος, ο οποίος διενεργείται από ένα άτομο, τον ελεγκτή, που είναι εξαρτημένος από την οντότητα. Ο εσωτερικός ελεγκτής οφείλει να ακολουθεί τους εσωτερικούς κανονισμούς που έχουν θεσπιστεί, καθώς και τις υποδείξεις από τη διοίκηση της εταιρείας, οι οποίες μπορεί να μη συμβαδίζουν πάντα με τα υπάρχοντα ελεγκτικά πρότυπα.

Εξωτερικός έλεγχος θεωρείται ο έλεγχος, ο οποίος διενεργείται από ένα άτομο που διαθέτει τα απαιτούμενα προσόντα, αλλά δε σχετίζεται άμεσα με την οντότητα, ούτε με τη διοίκηση ή τους μετόχους.

Η δεύτερη κατηγορία αφορά το εύρος. Εδώ ο έλεγχος διακρίνεται σε γενικό και ειδικό.

Γενικοί θεωρούνται οι έλεγχοι που βασίζονται στα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και αφορούν τις οικονομικές δραστηριότητες της οντότητας. Σκοπός των ελέγχων αυτών είναι να διαπιστωθεί αν τα στοιχεία που απεικονίζονται στις οικονομικές καταστάσεις των οντοτήτων είναι αληθή, αλλά και το κατά πόσο τηρούνται οι προβλεπόμενες διαδικασίες κατά τη συλλογή των στοιχείων αυτών.

Ειδικοί θεωρούνται οι μη αναμενόμενοι έλεγχοι σε συγκεκριμένους λογαριασμούς της οντότητας, με σκοπό τον εντοπισμό διαφόρων λαθών που διαπράχθηκαν ακούσια ή εκούσια.

Η τρίτη κατηγορία αφορά την περιοδικότητα. Σε αυτή την κατηγορία ο έλεγχος διακρίνεται σε μόνιμο, τακτικό και έκτακτο.

Μόνιμοι θεωρούνται οι έλεγχοι, οι οποίοι διενεργούνται απαραίτητως κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής χρήσης.

Τακτικοί θεωρούνται οι ανά τακτά χρονικά διαστήματα διενεργούμενοι έλεγχοι, όπως ανά τρίμηνο ή εξάμηνο.

Έκτακτοι θεωρούνται οι έλεγχοι, οι οποίοι μπορούν να διενεργηθούν απρόσμενα κατά τη διάρκεια μιας χρήσης.

Η τέταρτη κατηγορία αφορά το σκοπό. Στην περίπτωση αυτή ο έλεγχος διακρίνεται σε προληπτικό και κατασταλτικό.

Προληπτικοί θεωρούνται οι έλεγχοι που έχουν ως στόχο την πρόληψη-αποτροπή σφαλμάτων στους λογαριασμούς της οντότητας.

Κατασταλτικοί ονομάζονται οι έλεγχοι που διεξάγονται με σκοπό την ανίχνευση και αντιμετώπιση λαθών.

Η πέμπτη κατηγορία αφορά το νομοθετικό πλαίσιο. Εδώ, ο έλεγχος διακρίνεται σε υποχρεωτικό και προαιρετικό.

Υποχρεωτικοί θεωρούνται οι έλεγχοι που διενεργούνται αναγκαστικά ως απόρροια της ύπαρξης διάφορων νομοθετικών ή δικαστικών υπηρεσιών.

Προαιρετικοί είναι οι έλεγχοι, τους οποίους οι μέτοχοι ή η διοίκηση της οντότητας επιβάλλουν για λογαριασμό της επιχείρησης και όχι για κάποια άλλη υπηρεσία.

Η έκτη κατηγορία αφορά τον τομέα διερεύνησης. Στην προκειμένη περίπτωση ο έλεγχος διακρίνεται σε διαχειριστικό, διοικητικό και φορολογικό.

Διαχειριστικοί θεωρούνται οι έλεγχοι που έχουν ως στόχο την ορθή διαχείριση των οικονομικών στοιχείων της οντότητας.

Διοικητικοί ονομάζονται οι έλεγχοι που διενεργούνται για να διαπιστωθεί αν εφαρμόζονται ορθά οι απαιτούμενες διαδικασίες.

Φορολογικοί είναι οι έλεγχοι που αφορούν στην πιστή τήρηση των φορολογικών νόμων και υποχρεώσεων.

Επιπρόσθετα, οι Τσακλάγκανος και Σπαθής (2015) τονίζουν πως τα είδη ελέγχων που αναφέρονται παραπάνω συχνά συνδυάζονται, προκειμένου ο έλεγχος που διενεργείται στην οντότητα να είναι αποτελεσματικός, κάτι που συνεπάγεται πως οι πληροφορίες που θα παρουσιάζονται στις καταστάσεις θα είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά στην πραγματικότητα και θα αποτελούν μια αξιόπιστη βάση για τις επενδυτικές αποφάσεις των χρηστών.

4.4 Εσωτερικός Έλεγχος

4.4.1 Έννοια και σκοπός εσωτερικού ελέγχου

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα είναι περισσότερο πολύπλοκη για τις οντότητες, συμβάλλοντας στο να θεωρείται επιτακτική η ανάγκη για λήψη μέτρων που θα ενισχύουν τη σωστή και αποτελεσματική λειτουργία της επιχείρησης. Στο πλαίσιο αυτό, σύμφωνα με τους Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017) θεωρείται καθοριστικής σημασίας η ύπαρξη ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου που θα έχει ως βασικό στόχο τη μελέτη των στοιχείων που σχετίζονται με τις λειτουργίες και τις οικονομικές δραστηριότητες των οντοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, ο έλεγχος διενεργείται από τους εσωτερικούς ελεγκτές, οι οποίοι ουσιαστικά αποτελούν εξαρτημένα μέλη της επιχείρησης, και έχουν ως κύρια αρμοδιότητα τον έλεγχο των οικονομικών στοιχείων και των διαδικασιών, προκειμένου να παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες στη διοίκηση για τη βιωσιμότητα και την εύρυθμη λειτουργία της οντότητας.

Σύμφωνα με τους Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017, σελ. 104), το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών ορίζει τον εσωτερικό έλεγχο ως «μια ανεξάρτητη και αντικειμενική διαβεβαιωτική και συμβουλευτική δραστηριότητα, σχεδιασμένη να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες του οργανισμού, να βοηθά τον οργανισμό να επιτύχει τους αντικειμενικούς του σκοπούς, υιοθετώντας μια συστηματική επαγγελματική προσέγγιση στην αξιολόγηση και

βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου».

Ομοίως, οι Τσαγκλάκανος και Σπαθής (2015,σελ. 56-57), οριοθετούν τον εσωτερικό έλεγχο ως «την ανεξάρτητη και αντικειμενική αξιολόγηση της επιχείρησης μέσω της ανασκόπησης και εξέτασης των λειτουργιών και δραστηριοτήτων αυτής, η οποία γίνεται με εντολή και για λογαριασμό της διοίκησης της επιχείρησης». Παρόμοια θεώρηση ακολουθεί και η Savčuk (2007).

Επιπρόσθετα, όπως η Savčuk (2007), έτσι και οι Asiedu and Deffor (2017) θεωρούν πως η βελτίωση της λειτουργικότητας της οντότητας επιτυγχάνεται μέσω του εσωτερικού ελέγχου που αποτελεί μια ανεξάρτητη λειτουργία της. Ο εσωτερικός έλεγχος, ουσιαστικά, βοηθά την οντότητα να φέρει εις πέρας τους στόχους της, βελτιώνοντας τους ήδη υπάρχοντες μηχανισμούς που αφορούν στον εντοπισμό και την πρόληψη της απάτης.

Την ίδια θεώρηση ακολουθούν οι Drogalas *et al.*(2017), υποστηρίζοντας ότι ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί απαραίτητο στοιχείο για τη λειτουργία της επιχείρησης, αφού συνεισφέρει στο να επιτευχθούν με όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο οι στόχοι της οντότητας μέσω της αξιολόγησης και της αποτελεσματικής διαχείρισης του κινδύνου. Πλέον, η πλειονότητα των επιχειρήσεων ξοδεύει μεγάλο μέρος των κερδών της για την ενίσχυση της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου.

Αντίστοιχα, η Halbouni (2015) αναφέρει πως αν οι μηχανισμοί ελέγχου στην οντότητα είναι αποτελεσματικοί, οι ευκαιρίες για διάπραξη απάτης περιορίζονται. Οι επενδυτές, άλλωστε, δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στα συμπεράσματα των ελεγκτών παρά στις δηλώσεις της διοίκησης, αφού συχνά η τελευταία δεν τους εμπνέει εμπιστοσύνη.

Αντικειμενικός σκοπός του εσωτερικού ελέγχου, όπως αναφέρεται από τους Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017), σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών είναι η παροχή βοήθειας στα μέλη της οντότητας, με στόχο τη βελτίωση των διενεργούμενων από αυτούς δραστηριοτήτων.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τους Drogalas *et al.* (2017) και Tamas (2013), ο εσωτερικός έλεγχος έχει ως βασικό σκοπό την παρουσίαση της πραγματικής εικόνας της οντότητας μέσω της σύνταξης και συμμόρφωσης των οικονομικών καταστάσεων με τις υπάρχουσες λογιστικές αρχές και πρακτικές χωρίς παρεκκλίσεις. Η ύπαρξη μια σχέσης αλληλεπίδρασης και συνεργασίας ανάμεσα στον εξωτερικό έλεγχο, στον εσωτερικό και στην επιτροπή ελέγχου συμβάλλει στη δημιουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος εσωτερικού ελέγχου, το οποίο θα επιτύχει τον εντοπισμό της απάτης σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Ειδικότερα, σύμφωνα με την παραπάνω θεώρηση είναι οι Τσαγκλάκανος και Σπαθής (2015), συμπληρώνοντας πως κύριος σκοπός του εσωτερικού ελέγχου είναι η σωστή λειτουργία της οντότητας. Αυτή μπορεί να επιτευχθεί με την πραγματοποίηση ενεργειών που αφορούν:

- στη διαφύλαξη των οικονομικών στοιχείων της οντότητας από δόλιες πράξεις
- στην δημιουργία και ενίσχυση μιας επιχειρησιακής κουλτούρας που θα συμβάλλει στη τήρηση των κανόνων που έχουν θεσπιστεί
- στην παροχή κινήτρων για την επίτευξη των στόχων που θέτει η επιχείρηση
- στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των ενεργειών της οντότητας.

Αντίστοιχα, η Savčuk (2007) υποστηρίζει πως σκοπός της ύπαρξης του εσωτερικού ελέγχου είναι η παροχή στα μέλη της οντότητας αναλύσεων και συμβουλών αναφορικά με τις δραστηριότητες που ελέγχθηκαν, ώστε τα μέλη να ανταποκριθούν επαρκώς στους στόχους που έχουν τεθεί και στις ευθύνες που έχουν αναλάβει. Σαφώς, οι λειτουργίες του εσωτερικού ελέγχου εξελίσσονται όσο αναβαθμίζεται το επιχειρησιακό περιβάλλον.

Πιο συγκεκριμένα, η εξέλιξη της δραστηριότητας του εσωτερικού ελέγχου μπορεί να χωριστεί σε τρία στάδια:

- **1^ο στάδιο**: αφορά τις δραστηριότητες που διενεργούνται, με σκοπό την προστασία των χρηματοοικονομικών πληροφοριών
- **2^ο στάδιο**: αφορά την διασφάλιση της αποδοτικότητας των ελέγχων μέσω διενέργειας συγκεκριμένων δραστηριοτήτων
- **3^ο στάδιο**: αφορά στην ενίσχυση της σωστής λειτουργίας του συστήματος ελέγχου και στην παροχή συμβουλών προς τα μέλη της οντότητας

Αξίζει να σημειωθεί πως σύμφωνα με τους Zhang, Zhou and Zhou (2007), οι οντότητες με μικρό μέγεθος και χαμηλά κέρδη είναι πιο συχνό να αντιμετωπίζουν αδυναμίες στο σύστημα εσωτερικού ελέγχου τους. Βέβαια, αυτό δεν αποτελεί κανόνα, αφού ελλείψεις αναφορικά με τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου μπορούν να προκύψουν σε οντότητες που είτε βιώνουν σημαντικές αλλαγές κυρίως στην οργάνωση τους είτε εμπλέκονται σε δραστηριότητες με μεγαλύτερο κίνδυνο χωρίς, όμως, να έχουν αναβαθμίσει το σύστημα εσωτερικού ελέγχου που διαθέτουν. Στους παραπάνω λόγους μπορεί να προστεθεί και η συχνή εναλλαγή των ελεγκτών.

Συνοψίζοντας, οι Νεγκάκης και Ταχυνάκης (2017) τονίζουν πως η δημιουργία και τήρηση ενός συνόλου ενεργειών και διαδικασιών που πρέπει να ακολουθεί η οντότητα, ο διαχωρισμός των αρμοδιοτήτων και ευθυνών των υπαλλήλων και η προσπάθεια για τη συνέχιση των δραστηριοτήτων της, συμβάλλοντας έτσι στην αποφυγή προβλημάτων

αναφορικά με τη βιωσιμότητα της επιχείρησης, αποτελούν το βασικό σκοπό ύπαρξης του ελέγχου.

4.4.2 Εσωτερικός ελεγκτής

Είναι εμφανές πως οι εσωτερικοί ελεγκτές διαδραματίζουν έναν σημαντικό ρόλο στην διατήρηση της ακεραιότητας της οντότητας, στην ανίχνευση και την αντιμετώπιση της απάτης. Σύμφωνα με τη Halbouni (2015) και το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (IIA), οι εσωτερικοί ελεγκτές πρέπει να γνωρίζουν και να είναι σε θέση να εντοπίσουν τα φαινόμενα απάτης, το πως οι εργαζόμενοι της εταιρείας διαχειρίζονται τα φαινόμενα αυτά, καθώς και να εξάγουν συμπεράσματα σχετικά με τις δόλιες δραστηριότητες που εντόπισαν.

Ωστόσο, οι Norman, Rose and Rose (2010) υποστηρίζουν πως οι εσωτερικοί ελεγκτές φοβούνται να αναφέρουν τα αποτελέσματα της έρευνας τους στη διοίκηση λόγω της ανεπάρκειας συστημάτων αναφοράς σχετικά με την ύπαρξη απάτης. Ο φόβος για απόλυση επηρεάζει σημαντικά την αντικειμενικότητα και την ανεξαρτησία των εσωτερικών ελεγκτών.

Εξίσου, η στάση αυτή των εσωτερικών ελεγκτών επηρεάζει την ανεξαρτησία των εξωτερικών ελεγκτών. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει και οι δυο κατηγορίες ελέγχου να είναι απαλλαγμένες από την επιρροή της διοίκησης και το αίσθημα του φόβου, ώστε να παρουσιάζουν με σαφήνεια τα αποτελέσματα των ελέγχων τους.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τους Alzeban and Sawan (2016), για να επιτευχθεί υψηλότερη ποιότητα ελέγχου πρέπει να διασφαλιστεί η πιστή τήρηση των προτύπων από την πλευρά του εσωτερικού ελεγκτή. Για αυτό θεωρείται αναγκαίο τα άτομα που διενεργούν τους ελέγχους να διακρίνονται από υψηλότερη μόρφωση και επαγγελματική κατάρτιση.

Ομοίως, οι Drogalas *et al.* (2017) θεωρούν πως το επίπεδο εκπαίδευσης που διαθέτει ο ελεγκτής και οι ευθύνες που είναι διατεθειμένος να αναλάβει επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα του ελέγχου και συντελούν στην έγκαιρη ανίχνευση και αντιμετώπιση της απάτης. Αυτό θεωρείται εξαιρετικά σημαντικό γιατί, μέσω της διενέργειας ενός αποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου, το κόστος του εξωτερικού ελέγχου μειώνεται αισθητά.

4.4.3 Ευθύνη του εσωτερικού ελεγκτή

Σύμφωνα με τους Petraşcu and Tieanu (2014), ο εσωτερικός ελεγκτής έχει την ευθύνη να αξιολογεί εκ μέρους της διοίκησης τις δραστηριότητες της οικονομικής οντότητας. Ουσιαστικά, οφείλει να εξετάζει όλα τα οικονομικά στοιχεία, τις συναλλαγές και τις κινήσεις των λογαριασμών της οντότητας και να καταλήγει σε συμπεράσματα αναφορικά με τη βιωσιμότητα και λειτουργικότητά της.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Drogalas *et al.* (2017), ο ρόλος του εσωτερικού ελεγκτή είναι αρκετά σημαντικός και αποτελεί το βασικό τρόπο «άμυνας» της οντότητας έναντι της απάτης. Την ίδια άποψη ακολουθούν και οι Petraşcu and Tieanu (2014) τονίζοντας πως για το λόγο αυτό οι εσωτερικοί ελεγκτές οφείλουν να διακρίνονται από υψηλή επαγγελματική κατάρτιση, ώστε να μπορούν εύκολα να ανιχνεύσουν τα σημάδια απάτης και να ενημερώνουν άμεσα τα ανώτερα στελέχη, μειώνοντας έτσι την πιθανότητα εμφάνισης του φαινομένου αυτού. Ουσιαστικά, σύμφωνα με τους Drogalas *et al.* (2017) γίνεται εμφανές πως οι εσωτερικοί ελεγκτές ταυτόχρονα κατέχουν και έναν πιο βοηθητικό ρόλο.

Επιπρόσθετα, τονίζουν πως στις ευθύνες των ελεγκτών συμπεριλαμβάνονται τόσο η δημιουργία κανόνων αναφορικά με τη διαδικασία της διεξαγωγής ελέγχου, όσο και ο καθορισμός των ενεργειών που πρέπει να ακολουθηθούν απέναντι στην απάτη, όταν αυτή παρουσιαστεί.

Ωστόσο, στις ευθύνες των ελεγκτών προστίθενται εκτός από τον εντοπισμό της απάτης, η αξιολόγηση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και των ενεργειών που ακολουθήθηκαν κατά τη διαδικασία ανίχνευσής της. Ειδικότερα, όταν ο εσωτερικός ελεγκτής εντοπίσει διάφορα στοιχεία απάτης ή εκούσιων λαθών οφείλει να αναλύσει τις συνθήκες που ευνόησαν την εμφάνισή τους, ώστε να μπορέσει να αποτρέψει την επανεμφάνισή τους στο μέλλον.

Παρόλα αυτά, οι Cendrowski, Martin and Petro (2015) τονίζουν πως οι εσωτερικοί ελεγκτές οφείλουν να παραμείνουν σε επαγρύπνηση για την ύπαρξη πιθανών αδυναμιών όσον αφορά τον έλεγχο. Για το λόγο αυτό, σύμφωνα με τους Petraşcu and Tieanu (2014), η διενέργεια ετήσιων ελέγχων στην οντότητα εμπίπτει στις ευθύνες των εσωτερικών ελεγκτών.

Συμπερασματικά, οι Drogalas *et al.* (2017) αναφέρουν πως θεωρείται σημαντικό ο εσωτερικός ελεγκτής να είναι άρτια εκπαιδευμένος και να ακολουθεί πιστά τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ), ώστε να εξασφαλίζει τη διενέργεια αποτελεσματικού ελέγχου στην οντότητα. Βέβαια, παρά την ύπαρξη των παραπάνω, πολλές φορές οι ελεγκτές δυσκολεύονται να εντοπίσουν την απάτη λόγω της έλλειψης εμπειρίας στην εύρεση αυτής. Αυτό το εμπόδιο

γίνεται προσπάθεια να ξεπεραστεί με την παροχή επιπρόσθετης εκπαίδευσης στους ελεγκτές, ώστε να αποκτήσουν πείρα σχετικά με τον εντοπισμό της απάτης και των στοιχείων που αποτελούν δείγμα για την ύπαρξη της.

Από τα παραπάνω είναι εύκολο να συμπεράνουμε πως οι εσωτερικοί ελεγκτές επιφορτίζονται με περισσότερες ευθύνες συγκριτικά με τους εξωτερικούς ελεγκτές, αφού οι εκθέσεις που παρουσιάζουν χρησιμοποιούνται από τους τελευταίους για τον εντοπισμό της απάτης.

4.4.4 Κώδικας δεοντολογίας εσωτερικού ελέγχου

Σύμφωνα με τους Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017), ο *Κώδικας Δεοντολογίας Εσωτερικού Ελέγχου* έχει συσταθεί με στόχο να παρέχονται μέσω του εσωτερικού ελέγχου διάφορες υπηρεσίες που θα συντελούν στη διενέργεια αποτελεσματικών ελέγχων.

Πιο συγκεκριμένα, ο κώδικας αυτός αναφέρεται στους κανόνες και τις αρχές που διέπουν τον εσωτερικό έλεγχο και η τήρηση αυτών αποτελεί ευθύνη τόσο του αρμόδιου ελεγκτή, όσο και των εργαζομένων. Ειδικότερα, όπως αναφέρουν οι Breger, Edmonds and Ortegren (2020) και οι Νεγκάκης και Ταχυνάκης (2017) με βάση τον κώδικα που έχει εκδώσει το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, οι εσωτερικοί ελεγκτές θα πρέπει να εφαρμόζουν, αλλά και να τηρούν τις εξής αρχές:

- **Ακεραιότητα:** Κάθε εσωτερικός ελεγκτής οφείλει να διακρίνεται από ακεραιότητα, υπευθυνότητα και να διαθέτει τις απαραίτητες γνώσεις για να εκτελέσει τα καθήκοντα που του έχουν ανατεθεί. Ακόμη, έχει υποχρέωση να μην επηρεάζεται από τρίτα μέρη και να αποφεύγει τη συμμετοχή του σε πράξεις που αντιτίθενται στις αρχές και κανόνες που διέπουν το επάγγελμά του.
- **Αντικειμενικότητα:** Αναφέρεται στην υποχρέωση κάθε εσωτερικού ελεγκτή να ασχολείται μόνο με θέματα που εντάσσονται στις αρμοδιότητες του. Επίσης, δε θα πρέπει να δέχεται οποιοδήποτε είδος δωροδοκίας, προκειμένου η κρίση του να παραμένει ανεπηρέαστη.
- **Εχεμύθεια:** ότι πληροφορία δέχεται ή κατέχεται από τον ελεγκτή θα πρέπει να μη χρησιμοποιείται για προσωπικό όφελος.
- **Επάρκεια:** κάθε εσωτερικός ελεγκτής θα πρέπει να τηρεί τους κανόνες και τις αρχές που έχουν θεσπιστεί. Αν παρατηρεί κάτι αφύσικο οφείλει να το συζητά με τη διοίκηση ή τους ανώτερους. Ακόμη, οφείλει να διενεργεί έλεγχο για τυχόν ευπάθειες του συστήματος και να προσπαθεί συνεχώς να βελτιώνει τις υπηρεσίες που παρέχει στην οντότητα.

Εν κατακλείδι, σύμφωνα με τους Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017) ο *Κώδικας Δεοντολογίας των Εσωτερικών Ελεγκτών* αναφέρεται:

- στις αρχές και πρακτικές που ακολουθούνται στον εσωτερικό έλεγχο
- στους κανόνες που έχουν θεσπιστεί αναφορικά με τη συμπεριφορά που πρέπει να διακρίνει τους εσωτερικούς ελεγκτές

4.4.5 Ο ρόλος των εσωτερικών ελεγκτών στην απάτη

Όπως έχει αναφερθεί, οι εσωτερικοί ελεγκτές επιφορτίζονται με μεγάλο όγκο ευθυνών με κυριότερη, σύμφωνα με τη Halbouni (2015), την ευθύνη για άμεση παρατήρηση των διάφορων κινδύνων που σχετίζονται με την παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων της οντότητας. Ενδεικτικά, ευκαιρίες για απάτη μπορεί να προκύψουν όταν τα έσοδα από τη διενέργεια μιας πράξης υπερβαίνουν κατά πολύ τα αναμενόμενα κέρδη ή όταν τα χρέη παρουσιάζουν απότομη άνοδο.

Κύρια αρμοδιότητα των εσωτερικών ελεγκτών αποτελεί η επίβλεψη των διενεργούμενων ελέγχων στην οντότητα, με σκοπό την άμεση και έγκυρη ενημέρωση της διοίκησης για τα αποτελέσματα του ελέγχου που οι ίδιοι διεξήγαγαν. Ακόμη, οι ελεγκτές οφείλουν να διενεργούν έκτακτους ελέγχους για να διαπιστώσουν πως διαχειρίζονται τα μέλη της εταιρείας τα στοιχεία που συμπεριλαμβάνονται στις χρηματοοικονομικές της καταστάσεις. Μέσω των ελέγχων αυτών είναι πιθανό να περιοριστούν ή να αποτραπούν οι δόλιες δραστηριότητες από τους εργαζομένους, λόγω του φόβου να μην γίνουν αντιληπτοί.

Η άμεση κατανόηση και ανίχνευση των διάφορων στοιχείων που μπορεί να υποδηλώνουν την ύπαρξη απάτης ή των μορφών απάτης που μπορεί να έχουν εκδηλωθεί συμπεριλαμβάνεται στις αρμοδιότητες του εσωτερικού ελεγκτή, ο οποίος έχει ως στόχο τον περιορισμό των συνεπειών από την ύπαρξη απάτης στην οντότητα. Γενικά, υπάρχει η πεποίθηση πως όταν οι λειτουργίες του εσωτερικού ελέγχου εφαρμόζονται αποτελεσματικά συμβάλλουν στη μείωση των απωλειών της οντότητας στην οποία διενεργείται απάτη.

Επιπρόσθετα, οι Petrascu and Tieanu (2014) τονίζουν πως η εκπαίδευση και κατάρτιση των ελεγκτών ενισχύει τον ρόλο τους στην οντότητα. Μια επιπλέον αρμοδιότητα των εσωτερικών ελεγκτών αποτελεί η παροχή βοήθειας στη διοίκηση, με απώτερο σκοπό τη δημιουργία ή ενίσχυση των ήδη υπάρχοντων ελέγχων που συμβάλλουν στην ανίχνευση και αντιμετώπιση της απάτης.

Ακόμη, στην αποτελεσματική λειτουργία της οντότητας συμβάλλουν οι ενέργειες στις οποίες προβαίνει ο ελεγκτής, αφού συνεισφέρει στην πιο άμεση εκτίμηση των κινδύνων που εμφανίζονται στον οργανισμό. Ενδεικτικά, ο εσωτερικός ελεγκτής παρέχει βοήθεια στα άτομα που είναι υπεύθυνα για την εξέταση της απάτης, ενισχύοντας με τις γνώσεις και την πείρα του την όλη διαδικασία.

Εξίσου σημαντική θεωρείται η διενέργεια ποικίλων δραστηριοτήτων από την πλευρά του ελεγκτή, οι οποίες συμβάλλουν στη κάλυψη των πιθανόν ελλείψεων που παρουσιάζονται στο σύστημα ελέγχου της οντότητας. Ωστόσο, τα προβλήματα που αφορούν τους τρόπους αντιμετώπισης της απάτης ή οι ελλείψεις που παρουσιάζονται πρέπει να γίνονται γνωστά μέσω του εσωτερικού ελεγκτή στην επιτροπή ελέγχου της οντότητας. Οπότε, στις αρμοδιότητες του ελεγκτή προστίθεται εκτός από την υποχρέωση ενημέρωσης της διοίκησης και η άμεση ενημέρωση της επιτροπής ελέγχου.

Πρέπει να επισημανθεί πως η διενέργεια απάτης δεν μπορεί να αποφευχθεί εντελώς, αλλά ο εσωτερικός ελεγκτής μέσω της εκπαίδευσης και της εμπειρίας του είναι σε θέση να γνωρίζει τα σημάδια εκείνα που υποδηλώνουν απάτη, άρα μπορεί να βρει τρόπους που θα βοηθούν στην έγκαιρη ανίχνευση και αντιμετώπισή της.

Επιπρόσθετα, οι Τσαγκλάκανος και Σπαθής (2015) θεωρούν πως ο ρόλος του εσωτερικού ελεγκτή σε κάθε οντότητα εξαρτάται από τις αρμοδιότητες που του έχουν ανατεθεί από αυτή, καθώς και από την προσοχή που παρέχει η κάθε οντότητα στο σύστημα εσωτερικού της ελέγχου. Αναφέρουν πως στις αρμοδιότητες του ελεγκτή συμπεριλαμβάνονται ο έλεγχος των συναλλαγών της οντότητας με τρίτα μέρη, η επίβλεψη των διαδικασιών παραγωγής και η παροχή λύσεων στα προβλήματα που πιθανώς να προκύψουν, καθώς και η διενέργεια επιπρόσθετων ελέγχων στα στοιχεία των λογαριασμών της οντότητας.

Οι Norman, Rose and Rose (2010) αναφέρουν πως η διοίκηση ως επί το πλείστον θεωρεί πως υπεύθυνοι για τον εντοπισμό της απάτης είναι οι εσωτερικοί ελεγκτές, οπότε ο ρόλος τους στην οντότητα κρίνεται εξαιρετικά σημαντικός. Αυτό ενισχύεται από την άποψη των Alleyne and Howard (2005), οι οποίοι τονίζουν πως η ύπαρξη ισχυρών εσωτερικών ελέγχων στον οργανισμό συντελεί στην πιο άμεση αντιμετώπιση της απάτης και των ευκαιριών που μπορεί να εμφανιστούν κατά διαστήματα. Σύμφωνα με τη γνώμη αυτή είναι και οι Asiedu and Deffor (2017) που θεωρούν ότι η διενέργεια ενός αποτελεσματικού ελέγχου από τον εσωτερικό ελεγκτή συντελεί στη μείωση της απάτης.

Βέβαια, η μεγάλη συσσώρευση αρμοδιοτήτων μπορεί να οδηγήσει στο να δέχονται οι ελεγκτές συνεχώς αυξανόμενες πιέσεις όσον αφορά την ανεξαρτησία τους, ώστε να μην εναντιώνονται στη διοίκηση της οντότητας, η οποία μπορεί να θέλει να αποκρύψει την ύπαρξη

ζημιών. Σύμφωνα με την παραπάνω άποψη είναι και οι Norman, Rose and Rose (2010). Σε αυτή την περίπτωση οι ελεγκτές μπορεί να δείχνουν απροθυμία όσον αφορά την καταγγελία πιθανής απάτης που μπορεί να εντοπίσουν, λόγω της ύπαρξης φόβου για απομάκρυνση ή απόλυση τους από την οντότητα.

4.5 Εξωτερικός έλεγχος

4.5.1 Έννοια και σκοπός εξωτερικού ελέγχου

Οι Νεγκάκης και Ταχυνάκης (2017) ως εξωτερικό έλεγχο ορίζουν τον έλεγχο που διενεργείται από ένα πρόσωπο, το οποίο μπορεί να είναι είτε φυσικό είτε νομικό και δεν έχει άμεση σχέση με την οντότητα. Την ίδια θεώρηση ασπάζονται και οι Τσαγκλάκανος και Σπαθής (2015) προσθέτοντας πως ο εξωτερικός έλεγχος δε θεωρείται επάγγελμα αλλά λειτούργημα, ειδικότερα στις ανεπτυγμένες χώρες.

Ειδικότερα, οι Cendrowski, Martin and Petro (2015) θεωρούν πως ο εξωτερικός έλεγχος αποτελεί ουσιαστικά ένα μέσο αξιολόγησης του εσωτερικού ελέγχου προκειμένου ο δεύτερος να εφαρμοστεί σωστά και να μπορεί να συμβάλλει στην ανίχνευση της απάτης. Βέβαια, όπως είναι λογικό όσο αυξάνεται η εμφάνιση παραποιήσεων στις οικονομικές καταστάσεις των οντοτήτων, τόσο πιο δύσκολο γίνεται το έργο του εξωτερικού ελέγχου. Θεωρείται πλέον αναγκαίο ο εξωτερικός ελεγκτής να είναι εφοδιασμένος με προσόντα όπως η εντιμότητα και η ακεραιότητα.

Αντίστοιχα, ο Wells (2017) αναφέρει πως στόχος του εξωτερικού ελέγχου είναι να εξετάσει αν οι οικονομικές καταστάσεις των οντοτήτων παρουσιάζονται σύμφωνα με τα πλέον αποδεκτά Πρότυπα Ελέγχου και είναι απαλλαγμένες από εκούσια ή ακούσια λάθη.

4.5.2 Εξωτερικός ελεγκτής

Οι εξωτερικοί ελεγκτές, μέσω των ελεγκτικών εταιρειών διενεργούν τους εξωτερικούς ελέγχους στις οντότητες. Σύμφωνα με τους Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017), οι εξωτερικοί ελεγκτές δεν έχουν σχέση εξάρτησης με τις εταιρείες που ελέγχουν και η παρουσία τους σε

αυτές είναι περιορισμένη. Την ίδια άποψη συμμερίζονται και οι Τσαγκλάκανος και Σπαθής (2015) προσθέτοντας πως για το λόγο αυτό ο εξωτερικός ελεγκτής διακρίνεται από αντικειμενικότητα και κινδυνεύει λιγότερο από προσπάθειες δωροδοκίας. Βέβαια, η ανεξαρτησία αυτή του ελεγκτή μπορεί να λειτουργεί τόσο θετικά, όσο και αρνητικά στην ικανότητα του να εντοπίζει και να προλαμβάνει την απάτη.

Με σκοπό να διενεργήσουν αποτελεσματικούς ελέγχους, οι εξωτερικοί ελεγκτές δίνουν μεγάλη βαρύτητα στους εσωτερικούς ελέγχους των οντοτήτων. Οι εσωτερικοί ελεγκτές μπορούν να παρέχουν σημαντικές πληροφορίες στους εξωτερικούς ελεγκτές μέσω των δικών τους εκθέσεων ελέγχου. Γενικά, οι εξωτερικοί ελεγκτές μπορούν να εντοπίσουν ευκολότερα τα στοιχεία εκείνα που φανερώνουν απάτη αν συνεργαστούν και αξιοποιήσουν τις πληροφορίες που τους παρέχουν οι εσωτερικοί ελεγκτές.

Ωστόσο, οι εξωτερικοί ελεγκτές δέχονται αρκετές πιέσεις για να εντοπίσουν έγκαιρα τα στοιχεία απάτης στις οικονομικές καταστάσεις των οντοτήτων που ελέγχουν, ώστε να αποφύγουν τους πιθανούς κινδύνους και την επιβολή κυρώσεων και ποινών από το κράτος.

Συμπερασματικά, οι Τσαγκλάκανος και Σπαθής (2015) θεωρούν πως οι εξωτερικοί ελεγκτές για να είναι αποτελεσματικοί στη διενέργεια του ελέγχου θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από ήθος και υψηλή επαγγελματική κατάρτιση. Εξίσου αναγκαία θεωρείται η ύπαρξη εμπειρίας αναφορικά με τις διενεργούμενες διαδικασίες ελέγχου, η ύπαρξη ανεπτυγμένης κριτικής ικανότητας και ευχέρειας στην έκφραση τόσο στην προφορική, όσο και στη γραπτή.

4.5.3 Κώδικας επαγγελματικής δεοντολογίας εξωτερικών ελεγκτών

Σύμφωνα με τους Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017), ο κώδικας επαγγελματικής δεοντολογίας της IFAC αναφέρεται στα χαρακτηριστικά που πρέπει να πληρούν οι ελεγκτές. Σύμφωνα με τον παραπάνω κώδικα, οι ελεγκτές οφείλουν να χαρακτηρίζονται από:

- **Ακεραιότητα:** Κάθε επαγγελματίας ελεγκτής πρέπει να διακρίνεται από εντιμότητα και ειλικρίνεια όσο παρέχει τις υπηρεσίες του στην οντότητα. Ακόμη, δε θα πρέπει να επηρεάζεται από οποιαδήποτε μορφή δωροδοκίας.
- **Αντικειμενικότητα:** Πρέπει οι αποφάσεις του ελεγκτή να μην επηρεάζονται από τρίτα μέρη ή από διάφορες καταστάσεις. Οι ελεγκτές επιβάλλεται να είναι ανεξάρτητοι από την οντότητα

που ελέγχουν και να μη συνάπτουν προσωπικές σχέσεις με άτομα που εργάζονται στη διοίκηση ή με τα ανώτερα στελέχη. Κάθε ελεγκτής οφείλει να είναι όσο γίνεται πιο δίκαιος.

- **Εμπιστευτικότητα:** Ο ελεγκτής μέσω των ελέγχων που διενεργεί στην οντότητα γίνεται δέκτης πληροφοριών. Οφείλει να μην τις αποκαλύψει σε τρίτους παρά μόνο αν υποχρεούται να το πράξει.
- **Επαγγελματική συμπεριφορά:** Κάθε ελεγκτής θα πρέπει να μην εκθέτει το επάγγελμα και να εφαρμόζει πιστά όλους τους ισχύοντες νόμους και κανόνες.
- **Επαγγελματική επάρκεια:** Ο ελεγκτής οφείλει να εφαρμόζει με ακρίβεια τους νόμους και τις αρχές που διέπουν το επάγγελμα του και να ενημερώνεται ή να εκπαιδεύεται συνεχώς, ώστε να παρέχει στην οντότητα το μέγιστο των δυνατοτήτων του.
- **Τεχνικά και επαγγελματικά κριτήρια:** Η ανεξαρτησία του ελεγκτή δε θα πρέπει να επηρεάζεται από τις εντολές που έχουν δοθεί από την οντότητα ή τη διοίκηση. Θα πρέπει να τηρεί τις οδηγίες που του έχουν ανατεθεί μέχρι το σημείο που δεν αναγκάζεται να παραβεί τους κανόνες και τις αρχές του.

Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες ο κώδικας μπορεί να παραβιαστεί. Αυτό μπορεί να συμβεί αν ο ελεγκτής περιμένει να αποκομίσει κάποιο όφελος από την οντότητα είτε οικονομικό είτε προσωπικό. Σε αυτή την περίπτωση πιθανόν να μην εφαρμόσει κάποια αρχή ή κάποιο πρότυπο ελεγκτικής. Μία άλλη περίπτωση θα μπορούσε να αποτελεί η εξέταση από τον ίδιο τον ελεγκτή μιας εργασίας που ο ίδιος είχε στο παρελθόν εκτελέσει.

Ακόμη, οι παραπάνω αρχές μπορούν να παραβιαστούν στη περίπτωση που ο ελεγκτής συνάψει εκτός από επαγγελματικές και φιλικές σχέσεις με άτομα της οντότητας που καλείται να ελέγξει. Στην περίπτωση που συμβεί αυτό, μπορεί οι ελεγκτές να μεροληπτούν όσον αφορά την οντότητα που ελέγχουν και να μην είναι αντικειμενικοί. Ο εκφοβισμός αποτελεί έναν ακόμη παράγοντα που μπορεί να οδηγήσει σε μη τήρηση του κώδικα δεοντολογίας και αναφέρεται σε απειλές που μπορεί να δεχτεί ο ελεγκτής προκειμένου να μην αποκαλύψει την ύπαρξη απάτης ή άλλων δόλιων δραστηριοτήτων.

Τέλος, η ύπαρξη ανησυχίας για απώλεια πελατών και κατά συνέπεια οικονομικού πλήγματος για την εταιρεία που διενεργεί τον έλεγχο, η ταύτιση των στόχων της ελεγχόμενης οντότητας και του ελεγκτή και η ύπαρξη οικονομικών σχέσεων ανάμεσα στον ελεγκτή και στην ελεγχόμενη εταιρεία μπορεί να συμβάλλουν ως έναν βαθμό στη μη τήρηση των Αρχών του Κώδικα Δεοντολογίας.

4.5.4 Ο ρόλος των εξωτερικών ελεγκτών στην απάτη

Η Halbouni (2015) αναφέρει πως οι εξωτερικοί ελεγκτές μπορούν, χρησιμοποιώντας τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ), να εντοπίζουν και να αξιολογούν τον κίνδυνο ύπαρξης απάτης. Πιο συγκεκριμένα, το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240 (ΔΠΕ) συμβάλλει στην εξέταση των οικονομικών καταστάσεων από τους εξωτερικούς ελεγκτές, αφού τους επιφορτίζει με την ευθύνη να αναφέρουν τα αποτελέσματα του ελέγχου που διεξήγαγαν στο διοικητικό συμβούλιο της οντότητας.

Ειδικότερα, οι εξωτερικοί ελεγκτές είναι οι πλέον αρμόδιοι για την ανίχνευση πιθανής απάτης στις οικονομικές καταστάσεις, η οποία μπορεί να σχετίζεται με τη μη ορθή παρουσίαση των οικονομικών στοιχείων της ελεγχόμενης οντότητας ή τη σκόπιμη απόκρυψη αυτών. Για το λόγο αυτό, φέρουν μεγάλη ευθύνη για τις καταστάσεις που πιστοποιούν ως αληθείς και σε περίπτωση που ανακαλυφθεί η ύπαρξη απάτης που σκόπιμα αποκρύφτηκε έρχονται αντιμέτωποι με νομικές ευθύνες.

Σύμφωνα με τον Wells (2017), κατά τη διενέργεια ενός ελέγχου, ο εξωτερικός ελεγκτής ενδεικτικά οφείλει:

- Να εντοπίζει τα χαρακτηριστικά και τα σημάδια που υποδηλώνουν την εμφάνιση απάτης στην οντότητα, καθώς και τους λόγους που οδηγούν σε αυτή
- Να διατηρεί επιφυλάξεις τόσο για τη διοίκηση όσο και για τους εργαζόμενους
- Να δίνει τη δέουσα σημασία τόσο στο σχεδιασμό και την εκτέλεση των διαδικασιών ελέγχου, όσο και στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων που προκύπτουν
- Να αξιολογεί τα αποτελέσματα από την ύπαρξη σημαντικών ανακρίβειών στις οικονομικές καταστάσεις
- Να επιμένει για τυχόν αλλαγές στις οικονομικές αναφορές που εντοπίζεται απάτη, με απώτερο σκοπό την αντιστροφή των επιπτώσεων
- Να ελέγχει εις βάθος τις μεγάλες και ασυνήθιστες συναλλαγές της οντότητας
- Να αποσύρεται από τον έλεγχο σε περίπτωση που δε μπορεί να συνεργαστεί με την υπάρχουσα διοίκηση αναφέροντας, όμως, τους λόγους της αποχώρησής του

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως οι εξωτερικοί ελεγκτές δε μπορούν να εγγυηθούν στην οντότητα πως μετά τη διεξαγωγή του ελέγχου έχουν εντοπίσει όλες τις ανακρίβειες και τις πιθανές δόλιες ενέργειες που έχουν διαπραχθεί. Είναι πιθανό να έχει διαπραχθεί απάτη σε τομείς που δεν εμπίπτουν σε αυτούς που εκείνος είναι υποχρεωμένος να ελέγξει, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να ενημερώσει τους αρμόδιους. Τέλος, ο εξωτερικός ελεγκτής

πρέπει να αναφέρει τα αποτελέσματα της έρευνας του στη διοίκηση, οπότε εκείνη με τη σειρά της οφείλει να ενημερώσει τους άμεσα ενδιαφερόμενους ή τα λοιπά τρίτα μέρη.

4.6 Αποτροπή της απάτης μέσω του ελέγχου

Σύμφωνα με τους Drogalas *et al.*(2017), η ύπαρξη αποτελεσματικής διοίκησης στην οντότητα συντελεί στην πρόληψη ή την αποφυγή της απάτης. Εξίσου σημαντικό θεωρείται η οντότητα να μεριμνά για την ύπαρξη ενός φιλικού περιβάλλοντος ως προς τη διεξαγωγή των ελέγχων, αλλά και να δαπανά χρήματα για την πρόσληψη και την απαραίτητη εκπαίδευση των εσωτερικών της ελεγκτών. Έτσι, οι ελεγκτές θα έχουν τη δυνατότητα να εφαρμόσουν διάφορα μέτρα και διαδικασίες, με απώτερο σκοπό να εντοπίζουν την απάτη έγκαιρα πριν λάβει μεγάλες διαστάσεις.

Πιο συγκεκριμένα, οι Cendrowski, Martin and Petro (2015) ορίζουν την αποτροπή της απάτης ως «την προληπτική αναγνώριση και απομάκρυνση της αιτίας που την προκαλεί». Υποστηρίζουν πως η εμφάνιση της απάτης προϋποθέτει την ύπαρξη κατάλληλων συνθηκών και επ' ουδενί δεν αποτελεί απλά ένα τυχαίο γεγονός. Οπότε κρίνεται αναγκαίο να βελτιωθεί ο εσωτερικός έλεγχος της οντότητας, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί, μέσω της ενίσχυσης των δραστηριοτήτων που διεξάγονται για την αποτροπή της απάτης.

Βέβαια, η διάπραξη απάτης από την πλευρά των υπαλλήλων θεωρείται πάλι πιθανόν να συμβεί παρά την ενίσχυση των μέτρων για την αντιμετώπισή της. Για αυτό κρίνεται αναγκαία η παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου που κάθε οντότητα διαθέτει, γιατί μέσα από αυτό δίνεται η δυνατότητα στη διοίκηση να κατανοεί κατά πόσο οι εργαζόμενοι έχουν συμμορφωθεί ή όχι με τους κανόνες που έχουν τεθεί. Η μη τήρηση αυτών μπορεί να οδηγήσει στην εμφάνιση δόλιων δραστηριοτήτων.

Πλαίσιο COSO

Σύμφωνα με τους Cendrowski, Martin and Petro (2015), το πλαίσιο COSO προσδιορίζει τις κατάλληλες ενέργειες και πρακτικές που πρέπει να εφαρμοστούν στις οντότητες. Η εφαρμογή αυτών επιτυγχάνεται μέσω διάφορων ρυθμιστικών αρχών, όπως η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς των ΗΠΑ (SEC) και το Συμβούλιο Λογιστικής Εποπτείας Δημόσιων Εταιρειών (PCAOB). Ειδικότερα, το Συμβούλιο Λογιστικής Εποπτείας Δημόσιων Εταιρειών (PCAOB) αναφέρει

πως το πλαίσιο COSO αποτελεί «ένα σημαντικό πρότυπο αξιολόγησης ελέγχου». Βασικό σκοπό σύστασης του πλαισίου COSO, σύμφωνα με τον Oduware Uwadiae (2014) σε ένα άρθρο του στη Deloitte, αποτελεί η ενίσχυση του εσωτερικού ελέγχου στις οντότητες, μέσω της εφαρμογής και του ελέγχου τήρησης των κανόνων.

Η αποτελεσματική λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου είναι γνωστό πως θεωρείται αναγκαία από κάθε οντότητα, αφού χωρίς την ύπαρξη του ελέγχου θα υπήρχαν ανακρίβειες και μη ορθά καταχωρημένα στοιχεία στις οικονομικές καταστάσεις των εταιρειών, με αποτέλεσμα την αύξηση της δυσπιστίας των χρηστών ή των δυνητικών επενδυτών. Την ίδια άποψη συμμερίζονται και οι Cendrowski, Martin and Petro (2015) προσθέτοντας πως μέσω ενός αποτελεσματικού ελέγχου προφυλάσσονται ταυτόχρονα και τα περιουσιακά στοιχεία των οντοτήτων.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η ύπαρξη εσωτερικού ελέγχου σηματοδοτεί τη διενέργεια διάφορων δραστηριοτήτων που έχουν ως στόχο την ανίχνευση και αντιμετώπιση της απάτης ανεξάρτητα από το αν αυτή προκλήθηκε σκόπιμα ή όχι. Αξίζει να αναφερθεί πως οι έννοιες που καθορίζουν το πλαίσιο COSO και αφορούν τον εσωτερικό έλεγχο, ισχύουν για όλες τις οντότητες μικρές και μεγάλες.

Πιο συγκεκριμένα, οι Cendrowski, Martin and Petro (2015) τονίζουν πως για τις οντότητες θεωρείται αρκετά σημαντική η ύπαρξη του πλαισίου COSO, αφού κατέχει τα εξής πλεονεκτήματα:

- Είναι αρκετά περιεκτικό, επειδή αναλύει μόνο τους στόχους που αφορούν στη συμμόρφωση με τις υφιστάμενες αρχές και πολιτικές.
- Εντοπίζει τη σημαντικότητα του εσωτερικού ελέγχου που προϋποθέτει, όμως, την ύπαρξη ενός ήδη ισχυρού περιβάλλοντος ελέγχου.
- Δεν επιβάλλει την τήρηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων ελέγχου από κάθε οντότητα. Αντιθέτως δίνει έμφαση στις αρχές και περιγράφει τα αναγκαία χαρακτηριστικά για την ύπαρξη αποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου.

Ουσιαστικά, το πλαίσιο COSO αποτελεί ένα μοντέλο ελέγχου, το οποίο αναγνωρίζει πως η εύρυθμη λειτουργία των οντοτήτων αποτελεί απόρροια ενός αποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου. Τονίζει πως οι εσωτερικοί έλεγχοι πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ένα ενιαίο σύνολο πολιτικών και διαδικασιών που έχουν ως στόχο την αποτροπή της απάτης και της διαφθοράς.

Για αυτό θεωρείται αναγκαία η ύπαρξη των πέντε στοιχείων που προσδιορίζονται από το πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου COSO, προκειμένου η οντότητα να διεξάγει αποτελεσματικούς

εσωτερικούς ελέγχους. Απαραίτητη προϋπόθεση θεωρείται να μη διαπιστώνεται κάποια αδυναμία σε κανένα από τα εξής πέντε στοιχεία:

➤ Περιβάλλον ελέγχου (Control Environment)

Το περιβάλλον ελέγχου, ουσιαστικά, περιλαμβάνει τους κανόνες, τις αρχές και τα πρότυπα που ακολουθούνται από την οντότητα κατά τη διάρκεια διεξαγωγής του ελέγχου. Αποτελεί τη βάση για την ύπαρξη αποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου. Αν παρακαμφθεί ο έλεγχος και αγνοηθούν οι αποδεκτές λογιστικές αρχές, τότε αυξάνονται τα κίνητρα για τη διεξαγωγή απάτης.

Επιπλέον, το διοικητικό συμβούλιο και τα ανώτερα διευθυντικά στελέχη πρέπει να τονίζουν τη σημαντικότητα του εσωτερικού ελέγχου και να ακολουθούν τα πρότυπα πιστά. Η μη σωστή συμπεριφορά της διοίκησης και η μη τήρηση των κανόνων θα οδηγήσει τους εργαζομένους στο να συμπεριφέρονται με παρόμοιο τρόπο και είναι πιο εύκολο να οδηγηθούν σε απάτη.

Ακόμη, το διοικητικό συμβούλιο πρέπει να είναι ανεξάρτητο, να μην επηρεάζεται από τη διοίκηση και να βοηθά μέσω της παροχής συμβουλών τους εργαζομένους. Οφείλει να δέχεται και να συζητά με τους υπαλλήλους για τις διαδικασίες που ακολουθούνται και επιφορτίζεται με την ευθύνη να ελέγχει αν οι κανόνες και αρχές τηρούνται.

Όσον αφορά τους εργαζομένους αυτοί θα πρέπει να εκφράζουν ελεύθερα τις ανησυχίες τους χωρίς φόβο μέσω διάφορων γραμμών αναφοράς. Η οντότητα θα πρέπει να θεσπίσει ποινές για όποιον παραβιάζει τις αρχές είτε είναι εργαζόμενος είτε μέλος της διοίκησης.

Τέλος, οι αμοιβές θα πρέπει να ανταποκρίνονται στη θέση που κατέχει ο εργαζόμενος στην οντότητα. Η επιλογή των ατόμων που θα εργαστούν στην οντότητα θα πρέπει να γίνεται συνετά και με απώτερο σκοπό την ενίσχυση και επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, το περιβάλλον ελέγχου ως στοιχείο επηρεάζει σημαντικά το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της οντότητας.

➤ Εκτίμηση Κινδύνου (Risk Assessment)

Ουσιαστικά, η εκτίμηση του κινδύνου αφορά στους διάφορους εξωτερικούς και εσωτερικούς παράγοντες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην εμφάνιση απάτης στην οντότητα. Οι διαδικασίες για την εκτίμηση κινδύνου που ουσιαστικά αφορούν στην αναγνώριση των απειλών, στην αξιολόγηση και έπειτα από ανάλυση στην αποτροπή αυτών, πρέπει ιδανικά να λαμβάνουν χώρα μια φορά το χρόνο από τους υπαλλήλους της οντότητας.

Ειδικότερα, προκειμένου να διευκολυνθεί η εκτίμηση των κινδύνων πρέπει να έχει προηγηθεί ο καθορισμός των στόχων από τη διοίκηση, ώστε να γίνονται έγκαιρα κατανοητοί οι κίνδυνοι που απορρέουν από τους στόχους αυτούς.

Ακόμη, θεωρείται απαραίτητη από πλευράς της διοίκησης η διενέργεια έρευνας για το αν οι στόχοι που έχουν τεθεί είναι εφικτοί για την οντότητα ή αν με γνώμονα να τους επιτύχουν, τα μέλη της οντότητας θα προβούν σε δόλιες πρακτικές.

Τέλος, μετά τον καθορισμό των στόχων, η διοίκηση επιφορτίζεται με την ευθύνη της εξακρίβωσης των συνεπειών τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό περιβάλλον της οντότητας που μπορεί να οδηγήσουν στη διενέργεια αναποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου.

➤ Δραστηριότητες ελέγχου (Control Activities)

Οι δραστηριότητες ελέγχου, ταυτίζονται με τον εσωτερικό έλεγχο, και αφορούν ουσιαστικά στις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούνται, ώστε να περιοριστεί ο κίνδυνος εμφάνισης απάτης μετά τον καθορισμό των στόχων. Οι υπάλληλοι της οντότητας οφείλουν να ακολουθούν τις απαιτούμενες διαδικασίες και πολιτικές, ειδάλλως η απαξίωση αυτών μπορεί να οδηγήσει στην ύπαρξη ευκαιριών απάτης.

Ειδικότερα, η διοίκηση της οντότητας επιφορτίζεται με τον καθορισμό των δραστηριοτήτων ελέγχου, χάριν των οποίων επιτυγχάνεται η ορθή παρουσίαση των στοιχείων στις οικονομικές αναφορές. Παράλληλα, μέσω των δραστηριοτήτων ελέγχου πρέπει να περιορίζεται ο αριθμός των ατόμων που έχουν πρόσβαση στα στοιχεία της οντότητας, ώστε να μειώνεται ο κίνδυνος για παραποίηση των στοιχείων.

Ακόμη, ο διαχωρισμός των καθηκόντων συντελεί στην ενίσχυση του ελέγχου, αλλά και πάλι κρίνεται απαραίτητο να μην οδηγεί σε εφησυχασμό την οντότητα. Αν ο διαχωρισμός δεν είναι εφικτός, τότε πρέπει ο έλεγχος να διενεργείται μέσω δραστηριοτήτων που βασίζονται στην τεχνολογία.

Επιπλέον, πρέπει να αναφερθεί πως ανάλογα με τα χαρακτηριστικά κάθε οντότητας μεταβάλλονται και οι δραστηριότητες ελέγχου που θα εφαρμοστούν προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι. Τέλος, με γνώμονα την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί από τη διοίκηση πρέπει να ορίζεται ένα συγκεκριμένο σύνολο δραστηριοτήτων ελέγχου, των οποίων η εκτέλεση πρέπει να είναι συνεχής.

Συμπερασματικά, οι δραστηριότητες ελέγχου μπορούν να συντελέσουν στην αποτροπή της απάτης στις οικονομικές καταστάσεις της οντότητας αν εφαρμόζονται και σχεδιάζονται κατάλληλα από τη Διοίκηση.

➤ Πληροφορίες και επικοινωνία (Information and Communication)

Το στοιχείο αυτό αφορά στη ροή των πληροφοριών προς όλες τις κατευθύνσεις μέσα στην επιχείρηση. Πιο συγκεκριμένα, η απόκτηση καίριων πληροφοριών και η γνωστοποίηση αυτών στα μέλη της οντότητας μπορεί να επιτευχθεί μέσω της διαδικασίας της εσωτερικής επικοινωνίας. Ειδικότερα, η ύπαρξη επικοινωνίας συντελεί στο να γίνονται άμεσα γνωστές οι αποφάσεις της διοίκησης στο προσωπικό. Ωστόσο κρίνεται αναγκαίο οι πληροφορίες που μεταφέρονται να χαρακτηρίζονται από ακρίβεια, αλλιώς θα επιφέρουν αντίθετα αποτελέσματα.

Επιπλέον, σημαντικό θεωρείται να αναφέρονται πιθανά ζητήματα ή παράπονα που μπορεί να προκύψουν από τους υπαλλήλους, χωρίς την ύπαρξη φόβου για επιβολή κυρώσεων. Σε όλη αυτή την προσπάθεια μείωσης της απάτης θα λειτουργήσει θετικά η σύσταση ενός συστήματος αναφοράς.

Γενικά, στην προσπάθεια μείωσης ή εύρεσης της απάτης κατέχουν σημαντικό ρόλο τόσο η ροή πληροφοριών, όσο και η ύπαρξη αποτελεσματικής εσωτερικής επικοινωνίας. Αυτή η μείωση επιτυγχάνεται μέσω της γρήγορης μεταφοράς των πληροφοριών και της εξάλειψης του φόβου απόλυσης των εργαζομένων.

➤ Δραστηριότητες παρακολούθησης (Monitoring Activities)

Οι διαβεβαιώσεις για την αποτελεσματικότητα των εσωτερικών ελέγχων και την τήρηση των απαιτούμενων προτύπων παραχωρούνται μέσω των δραστηριοτήτων παρακολούθησης. Οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να είναι συνεχείς και να πραγματοποιούνται σε όλα τα επίπεδα.

Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να παρακολουθείται αν τηρούνται οι διαδικασίες των εσωτερικών ελέγχων στην οντότητα από τη διοίκηση, καθώς και να επιβεβαιώνονται οι πληροφορίες που λαμβάνονται από τρίτα μέρη. Στην περίπτωση που εντοπιστούν ελλείψεις ή παρατυπίες στη διενέργεια των διαδικασιών του εσωτερικού ελέγχου πρέπει να ενημερωθεί άμεσα η διοίκηση προκειμένου να προβεί στις κατάλληλες ενέργειες για τον περιορισμό της απάτης.

Συμπερασματικά, αν εφαρμοστούν και τα πέντε στοιχεία του πλαισίου COSO, τότε τα αποτελέσματα που θα προκύψουν θα θεωρούνται αξιόπιστα. Άλλωστε, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του εσωτερικού ελέγχου που διενεργείται από την οντότητα γνωστοποιούνται έπειτα από την εφαρμογή του πλαισίου αυτού. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί πως η μεγάλη δύναμη που συγκεντρώνει η διοίκηση ή τα διάφορα εξωτερικά γεγονότα

αποτελούν καταστάσεις που δεν μπορούν να αποτραπούν από τη χρήση των εσωτερικών ελέγχων. Οπότε, γίνεται εμφανές πως μόνο η διενέργεια εσωτερικών ελέγχων δεν μπορεί να εγγυηθεί την εξάλειψη των κινδύνων απάτης στην οντότητα.

Μείωση των παραγόντων του Τριγώνου της Απάτης

Η ανίχνευση της απάτης και η αποτροπή της θεωρείται δύσκολο να επιτευχθεί. Η οντότητα θα πρέπει να προβεί στη διενέργεια αρκετών διαδικασιών, προκειμένου να μπορέσει να περιορίσει την εμφάνισή της. Εκτός από την ενίσχυση του εσωτερικού ελέγχου, ο Wells (2017) αναφέρει πως η αποτροπή της απάτης μπορεί να επιτευχθεί μέσω της μείωσης των παραγόντων του Τριγώνου της Απάτης. Πιο συγκεκριμένα, η οντότητα πρέπει να στοχεύσει στη:

➤ Μείωση της πίεσης που ασκείται προκειμένου να διαπραχθεί η απάτη

Ουσιαστικά, η διοίκηση της οντότητας μπορεί να προβεί σε ενέργειες, οι οποίες θα ενισχύουν την παρακολούθηση των παραγόντων και δραστηριοτήτων που οδηγούν σε άσκηση πιέσεων προς τα μέλη της. Επιπρόσθετα, η μείωση των πιέσεων μπορεί να επιτευχθεί με τη μη εστίαση και επιβολή από την πλευρά της διοίκησης ανέφικτων στόχων, η οποία συχνά συνοδεύεται από την άσκηση σημαντικών πιέσεων προς τους εργαζομένους. Εξίσου, κρίνεται αναγκαίο στην περίπτωση που διαφοροποιηθούν οι ανάγκες της αγοράς, να προσαρμοστούν αυτόματα στα νέα δεδομένα και οι ήδη υπάρχοντες στόχοι.

Ακόμη, οι πιέσεις που ασκούνται μπορούν να μειωθούν μέσω της εξασφάλισης δίκαιων και αντικειμενικών αμοιβών, ώστε να αποφεύγεται η διάπραξη απάτης λόγω της ύπαρξης του αισθήματος αδικίας από την πλευρά των εργαζομένων. Τέλος, οι πιθανές μελλοντικές επιδόσεις της οντότητας δε θα πρέπει να αυξάνουν υπερβολικά τις προσδοκίες των τρίτων μερών και ταυτόχρονα θεωρείται σημαντικό να διενεργούνται προσπάθειες αναφορικά με την μείωση των εμποδίων που τυχόν παρουσιάζονται και επηρεάζουν την αποτελεσματική της λειτουργία.

➤ Μείωση των ευκαιριών που οδηγούν στη διάπραξη απάτης

Με στόχο την μείωση των ευκαιριών απάτης, η διοίκηση πρέπει να σιγουρευτεί πως τα λογιστικά της αρχεία δεν είναι ημιτελή ή παραποιημένα. Θα πρέπει η διοίκηση να είναι βέβαιη για τις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στα μέλη της οντότητας και σε τρίτα μέρη, καθώς και για τις σχέσεις αυτών με άλλες οικονομικές μονάδες. Εξίσου μεγάλη έμφαση θα πρέπει να δίνεται στις συναλλαγές που πραγματοποιεί η οντότητα.

Επιπρόσθετα, η διοίκηση θα πρέπει να μεριμνήσει για τον διαχωρισμό των καθηκόντων, αλλά και για τη διενέργεια ελέγχων εις βάθος αναφορικά με το ιστορικό των νέων υπαλλήλων που προσλαμβάνει. Ωστόσο, θα πρέπει να ελέγχονται και τα άτομα που ήδη εργάζονται στην οντότητα για την ύπαρξη πληροφοριών που προστέθηκαν μετά την πρόσληψη στους φακέλους τους. Τέλος, στη μείωση των ευκαιριών απάτης συντελεί η θέσπιση κατανοητών και εύκολα εφαρμόσιμων λογιστικών διαδικασιών και κανόνων, των οποίων η τήρηση προϋποθέτει την ύπαρξη ισχυρών εποπτικών αρχών στην οντότητα.

➤ Μείωση της εκλογίκευσης της απάτης

Στη συγκεκριμένη περίπτωση η διοίκηση θα μπορούσε έχοντας ως στόχο τον περιορισμό της απάτης να προβεί στην προώθηση της ακεραιότητας και γενικά των αξιών μέσα στην οντότητα. Ακόμη, η μείωση της εκλογίκευσης της απάτης θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της θέσπισης συγκεκριμένων πολιτικών ή της ενημέρωσης των υπαλλήλων αναφορικά με το ποια συμπεριφορά δεν είναι ανεκτή.

Επιπρόσθετα, η οντότητα και πιο συγκεκριμένα η διοίκηση οφείλει να προτρέπει τους εργαζομένους να μην ακολουθούν δόλιες πρακτικές προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους που έχουν τεθεί, αλλά να παραμένουν ακεραίοι (ενίσχυση της εταιρικής κουλτούρας). Η δημιουργία συστημάτων αναφοράς, με σκοπό την καταγγελία πιθανόν δόλιων δραστηριοτήτων, αποτελεί ακόμη μια τακτική για τη μείωση της εκλογίκευσης της απάτης.

Τέλος, σημαντική θεωρείται η χρήση πρακτικών από τη διοίκηση που δεν έρχονται σε αντίθεση με τις ήδη θεσπιζόμενες αρχές, με απώτερο σκοπό να αποτελέσουν παράδειγμα για τους εργαζομένους. Αξίζει να αναφερθεί πως η μείωση του παράγοντα αυτού μπορεί να επιτευχθεί με την παραδειγματική τιμωρία των δραστών της απάτης και της επισήμανσης των συνεπειών τόσο για την οντότητα, όσο και για τους εργαζομένους.

4.7 Συμπεράσματα

Η εμφάνιση της απάτης, η οποία είναι όλο και συχνότερη λόγω των αλλαγών που συμβαίνουν στο οικονομικό αλλά και κοινωνικό περιβάλλον, οδηγεί στο να θεωρείται απαραίτητη η συνεισφορά του εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου στην πρόληψη και αντιμετώπισή της. Η ύπαρξη ενός αποτελεσματικού εσωτερικού συστήματος ελέγχου μπορεί να περιορίσει σε

μεγάλο βαθμό τις μορφές απάτης που μπορούν να εμφανιστούν στην οντότητα και ταυτόχρονα να ενισχύσει την ποιότητα του εξωτερικού ελέγχου, εφόσον οι εξωτερικοί ελεγκτές βασίζονται για να βγάλουν τα δικά τους συμπεράσματα στις εκθέσεις των εσωτερικών ελεγκτών.

Ωστόσο, σημαντικό θεωρείται και οι εξωτερικοί ελεγκτές να τηρούν τα πρότυπα και τους κανόνες και να φροντίζουν να διατηρούν την ακεραιότητα τους περιορίζοντας τις σχέσεις με τα μέλη της ελεγχόμενης οντότητας. Τέλος, η διοίκηση της εταιρείας εξίσου μπορεί να συμβάλλει στον περιορισμό της απάτης μέσω της ενίσχυσης της εταιρικής κουλτούρας και της πιστής εφαρμογής των θεσπισμένων αρχών και κανόνων, αποτελώντας παράδειγμα προς μίμηση για τα υπόλοιπα μέλη της οντότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

5.1 Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν κάποια από τα πιο πρόσφατα σκάνδαλα που εμφανίζονται σε επιχειρήσεις στις χώρες της Ευρώπης, στην Ιαπωνία και στην Αμερική. Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν προέρχονται από ξένη αρθρογραφία. Οι μελέτες περίπτωσης που αναλύονται στο παρόν κεφάλαιο αποτελούν σκάνδαλα εταιρειών, στις οποίες παρά την ύπαρξη των απαιτούμενων μηχανισμών ελέγχου δεν επιτεύχθηκε η πρόληψη ή η αποτροπή της απάτης. Στο παρόν κεφάλαιο θα μελετηθούν οι εξής εταιρείες: Wirecard, Toshiba, Carillion και Wells Fargo.

5.2 Wirecard

Η Wirecard ως οντότητα συστάθηκε το 1999 στη Γερμανία, με την έδρα της να βρίσκεται στο Μόναχο. Σύμφωνα με τους Financial Times και τον Dan McCrun (2020), τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας της λειτουργούσε ως μεσάζοντας σε ηλεκτρονικές πληρωμές που αφορούσαν

κυρίως τυχερά παιχνίδια. Όμως, λόγω της ύπαρξης διάφορων συνθηκών, το 2002 αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα που θα την οδηγούσαν σε πτώχευση.

Τότε ο Markus Braun, πρώην σύμβουλος της KPMG, ανέλαβε τη θέση του διευθύνοντος συμβούλου στη Wirecard και αποφάσισε να προβεί στη συγχώνευση της με την Electronics Business Systems, στη προσπάθεια του να τη σώσει από τη χρεωκοπία. Πλέον, η Wirecard δεν ασχολούταν μόνο με το να παρέχει υπηρεσίες ηλεκτρονικών πληρωμών, αλλά είχε επεκταθεί και σε άλλες ηλεκτρονικές δραστηριότητες.

Το 2005 αποτελεί μια σημαντική χρονιά κατά την οποία για πρώτη φορά η Wirecard, μέσω της εξαγοράς μετοχών μιας χρεωκοπημένης εταιρείας, εισέρχεται στο χρηματιστήριο της Φρανκφούρτης. Την επόμενη χρονιά τόλμησε να εισαχθεί στον τραπεζικό τομέα αγοράζοντας την Xcom. Πλέον, η Wirecard Bank, η οποία αποτελεί θυγατρική εταιρεία της Wirecard, προέβη στη σύναψη συμφωνιών με τη Visa, τη Mastercard και άλλες συναφείς εταιρείες, με απώτερο σκοπό να αποκτήσει τη δυνατότητα έκδοσης πιστωτικών καρτών. Με την κίνηση της αυτή κατάφερε να συμπεριληφθεί στον δείκτη TecDax, ο οποίος αποτελεί ένα δείκτη μετοχών με κύριο στόχο την παρακολούθηση της απόδοσης των 30 μεγαλύτερων γερμανικών εταιρειών που ασχολούνται με την τεχνολογία.

Σύμφωνα με τους Krahnert and Langenbucher (2020), η Wirecard πλέον αποτελεί μια εταιρεία που έχει ως κύρια αρμοδιότητα να παρέχει διάφορες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και να διενεργεί ψηφιακές πληρωμές. Ουσιαστικά, θεωρείται μια εταιρεία “FinTech”, δηλαδή μια εταιρεία που διενεργεί τις παραπάνω δραστηριότητες χρησιμοποιώντας καινοτόμες τεχνολογίες και προγράμματα.

Η εξέλιξη αυτή, δηλαδή η ύπαρξη στην εταιρεία διαφορετικού τύπου συναλλαγών, έκανε δύσκολο το έργο των ελεγκτών, όσον αφορά τη σύγκριση των λογαριασμών της με άλλους αντίστοιχων εταιρειών. Αυτό, όπως είναι λογικό, οδήγησε στο να μην μπορεί να γίνει ουσιαστικός έλεγχος για τα στοιχεία που παρουσιάζονται στις οικονομικές της καταστάσεις και άρα να θεωρείται αδύνατο να ελεγχθεί πλήρως η ορθότητα των αναρτημένων στοιχείων.

Η κρίση του 2008 είχε ως συνέπεια να αμφισβητηθεί για πρώτη φορά η ακρίβεια των στοιχείων που παρουσιάζονται στις οικονομικές καταστάσεις της Wirecard. Η Ernest & Young (EY) κλήθηκε να ερευνήσει τις κατηγορίες. Από το 2011 μέχρι το 2014, η Wirecard άρχισε να επεκτείνει τις δραστηριότητές της παγκόσμια, σε χώρες εκτός της Ευρώπης, όπως οι ΗΠΑ και η Ινδία. Ωστόσο, ο μεγαλύτερος όγκος των δραστηριοτήτων της εντοπίζεται στην Ασία.

Το 2018, σύμφωνα με την έκθεση ελέγχου, αποτελεί μια καλή χρονιά για την εταιρεία, αφού η τιμή της σημείωσε μια εξαιρετικά ανοδική πορεία. Η συνολική αξία της οντότητας ανερχόταν σε περισσότερα από 24 δισεκατομμύρια ευρώ και η τιμή της μετοχής άγγιξε τα

191€, σημειώνοντας την υψηλότερη τιμή στην ιστορία της. Πλέον, η Wirecard θεωρούταν μία από τις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές εταιρείες τεχνολογίας. Στην ετήσια οικονομική αναφορά του έτους 2018 αναφέρεται πως η Wirecard είχε σκοπό να επεκτείνει τις δραστηριότητες της προς τις αγορές άλλων χωρών, όπως η Κίνα.

Οι Stadtmann and Croonenbroeck (2019) αναφέρουν πως την ίδια χρονιά η Commerzbank αντικαταστάθηκε από την Wirecard στον δείκτη DAX 30. Αυτή η εξέλιξη θεωρήθηκε αρκετά σημαντική, αφού ο DAX (Deutscher Aktienindex) με βάση τους Krahnert and Langenbucher (2020) αποτελεί έναν δείκτη χρηματιστηρίου, ο οποίος περιλαμβάνει τις 30 μεγαλύτερες εταιρείες στο χρηματιστήριο της Φρανκφούρτης.

Επιπρόσθετα, οι Krahnert and Langenbucher (2020) τονίζουν πως παρά τις αναφορές κατά της Wirecard για παραποίηση των οικονομικών της καταστάσεων από δημοσιογράφους των Financial Times στις αρχές του 2019, η Bafin, η οποία αποτελεί την κύρια ρυθμιστική αρχή για το χρηματοπιστωτικό σύστημα της Γερμανίας, αντί να διεξάγει έλεγχο, απαγόρευσε προσωρινά τις επιθετικές πωλήσεις των μετοχών της Wirecard. Προέβη σε αυτή την κίνηση με απώτερο σκοπό να προφυλάξει την εταιρεία και κατά συνέπεια τη Γερμανική αγορά, και εστίασε στο να διεξάγει έρευνα για τα δημοσιευμένα άρθρα.

Αξίζει να σημειωθεί πως η Wirecard θεωρείται εταιρεία τεχνολογίας και όχι χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, για αυτό και δεν μπορεί να ελεγχθεί άμεσα από την Bafin. Αντίθετα, η Bafin έπρεπε να ακολουθήσει την προβλεπόμενη διαδικασία και να παροτρύνει άλλες εποπτικές αρχές να ερευνήσουν τις δραστηριότητες της Wirecard. Μέσα σε αυτή τη χρονιά γίνονται περισσότερες αναφορές για τις δραστηριότητες της οντότητας στην Ασία, όπου θεωρείται πως διενεργούνται πλασματικές συναλλαγές με ουσιαστικά μη υπαρκτές εταιρείες.

Σύμφωνα με τον Dan McCrun (2020), το Μάρτιο του 2020, μετά από τη δημοσίευση αυτών των αναφορών, η KPMG (μία από τις τέσσερις μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες παγκοσμίως) διενήργησε έλεγχο στην οντότητα, με τα αποτελέσματα να αναφέρουν πως 1 δισεκατομμύριο ευρώ δεν μπορούν να επαληθευτούν, αφού τα μόνα παραστατικά που υπήρχαν αφορούσαν σε έγγραφα που χορηγήθηκαν από μία εταιρεία στη Σιγκαπούρη.

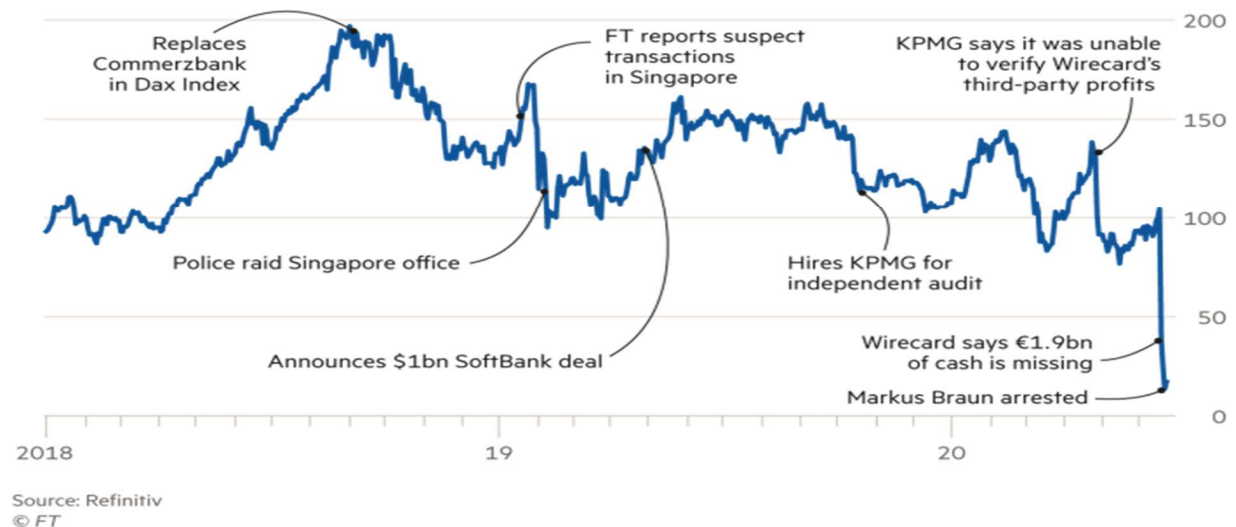
Η Ernest & Young (EY) αρνήθηκε να πιστοποιήσει την εγκυρότητα του ισολογισμού της Wirecard για την οικονομική χρήση του 2019 και ουσιαστικά επιβεβαίωσε το αποτέλεσμα της έρευνας της KPMG. Στις 18 Ιουνίου, η Wirecard ανακοίνωσε πως δε μπορούσε να αιτιολογήσει το ποσό των 1,9 δισεκατομμυρίων ευρώ, δηλαδή περίπου το ¼ του ισολογισμού της. Την αμέσως επόμενη ημέρα, ο Markus Braun παραιτείται από τη θέση του διευθύνοντα συμβούλου της εταιρείας.

Παρακάτω, παρουσιάζεται η τιμή της μετοχής της Wirecard από το 2018 μέχρι τον Ιούλιο του 2020:

Γράφημα 5.2.1

Wirecard: from stock market star to scandal

Share price (€)

Πηγή: Dan McCrun (2020), Wirecard: the timeline, Financial Times

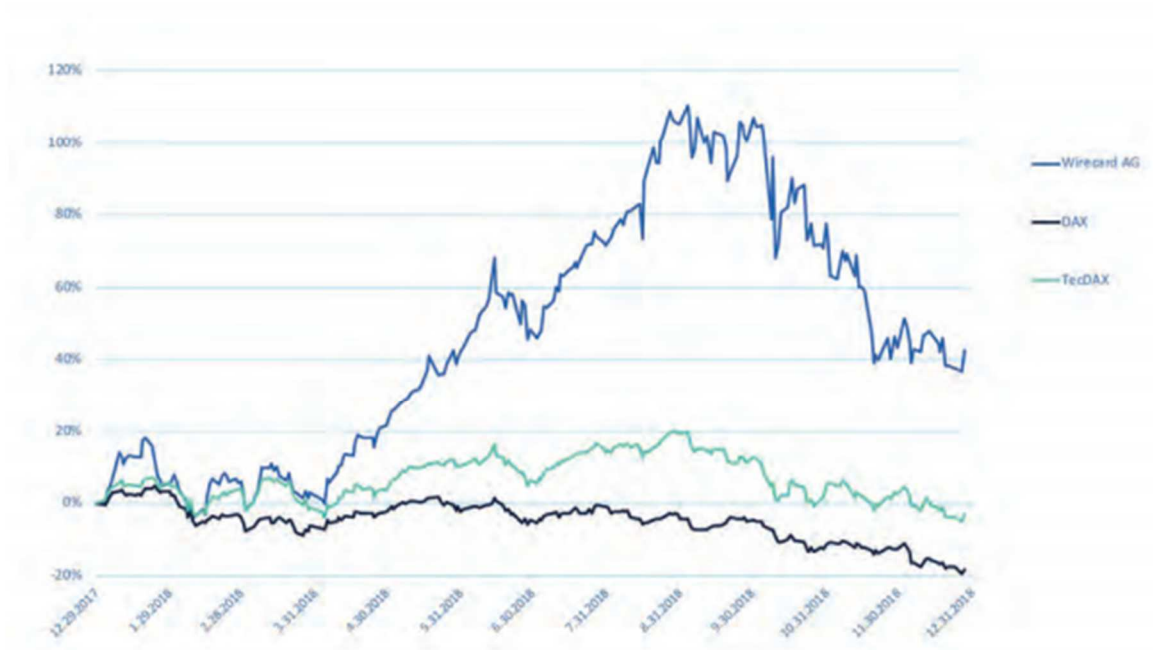
Από το παραπάνω διάγραμμα, συμπεραίνουμε πως με την έναρξη των διάφορων αναφορών σχετικά με τις κινήσεις της εταιρείας, η τιμή της μετοχής είχε μια σταδιακή πτώση αγγίζοντας τα 100€. Το έτος 2019 παρατηρούμε πως παρουσιάζει μια αύξηση μέχρι σχεδόν το τέλος της ίδιας χρονιάς. Το 2020, η χρηματιστηριακή τιμή της μετοχής βιώνει έντονες διακυμάνσεις μέχρι την οριστική πτώχευση της Wirecard στις 25 Ιουνίου, όπου πλέον η τιμή της ανέρχεται μόλις στα 1,28€.

Οι Stadtmann and Croonenbroeck (2019) υποστηρίζουν πως η τιμή της μετοχής της εταιρείας επηρεάστηκε από τις αποφάσεις των επενδυτών, τις ανακοινώσεις της οντότητας, αλλά και από τις αναφορές που δημοσιεύτηκαν στους Financial Times. Διαπιστώνεται πως οι αναφορές αυτές επέφεραν μια πτώση της τιμής της μετοχής, ενώ αντίστοιχα μετά από τις ανακοινώσεις της εταιρείας αυτή η πτώση περιορίστηκε. Κάτι που επιβεβαιώνεται από το παραπάνω διάγραμμα.

Πιο συγκεκριμένα, παρακάτω παρατίθεται, μέσα από την ετήσια αναφορά της Wirecard το 2018, το διάγραμμα του αποθέματος της οντότητας:

Γράφημα 5.2.2

Development of the Wirecard stock during the year

Πηγή: Wirecard Annual Report 2018, pp 25

Πίνακας 5.2.1

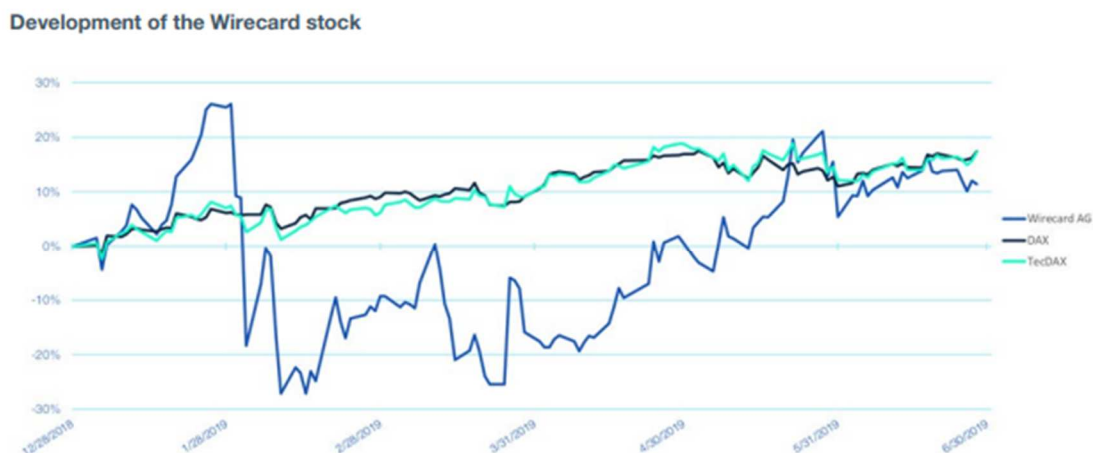
Performance in percent

	1 year 2018	5 years 2014 – 2018	10 years 2009 – 2018
Wirecard AG (excluding dividend)	+42,7	+362,5	+3.115,5
DAX (performance-index)	-18,3	+10,5	+119,5
TecDAX (performance-index)	-3,1	+110,0	+382,0

Πηγή: Wirecard Annual Report 2018, pp 26

Αντίστοιχα, παρουσιάζεται το διάγραμμα για τα αποθέματα της οντότητας κατά τη διάρκεια του 2019:

Γράφημα 5.2.3

Πηγή: Wirecard Annual Report 2019, pp 26

Από τα παραπάνω διαγράμματα, παρατηρούμε πως μέσα σε ένα χρόνο η κατάσταση για την εταιρεία άλλαξε δραματικά με την οντότητα να σημειώνει αρνητικά ποσοστά αναφορικά με τα διαθέσιμα αποθέματά της.

Αναλυτικότερα, μέσα από την ετήσια αναφορά του 2017 και 2018 της Wirecard συμπεραίνουμε πως η εταιρεία από το 2016 έχει μια ανοδική πορεία όσον αφορά τα έσοδα της, τα πάγια στοιχεία και τον κύκλο εργασιών. Από το 2016 μέχρι το 2018 παρατηρούμε πως τα συνολικά έσοδα της οντότητας αυξάνονται κάθε χρόνο, όμως η μεγαλύτερη αύξηση εντοπίζεται το 2018 όπου συγκριτικά με τη προηγούμενη χρονιά υπάρχει μια αύξηση της τάξης του 35% περίπου. Αντίστοιχη αύξηση παρουσιάζουν τα καθαρά έσοδα την ίδια περίοδο. Ακόμη, το σύνολο των παγίων από το 2016 μέχρι το 2018 διακρίνεται από μια αυξητική τάση, ενώ όσον αφορά τους εργαζομένους συμπεραίνουμε πως η οντότητα έχει προβεί σε προσλήψεις 1400 ατόμων μέσα σε διάστημα δύο χρόνων.

Τα στοιχεία παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 5.2.2

Οικονομικά στοιχεία της Wirecard σε εκατομμύρια ευρώ

Χρονιά	2016	2017	2018
Συνολικά έσοδα	1.028,4	1.490	2.016,2
Καθαρά έσοδα	266,7	256,1	347,4
Σύνολο Παγίων	3.482,1	4.532,8	5.854,9
Εργαζόμενοι	3.766	4.449	5.154

Πηγή: Wirecard Annual Report 2017 and 2018, pp 2

Ουσιαστικά, το σκάνδαλο της Wirecard ανέδειξε στους λογαριασμούς της έλλειμα που ανερχόταν τουλάχιστον περί των 2 δισεκατομμυρίων ευρώ. Προφανώς και ένα τέτοιο γεγονός θα επηρεάσει τη Γερμανική οικονομία, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι ελεγκτικοί μηχανισμοί της χώρας, αφού η Wirecard αποτελούσε μία από τις πιο γνωστές και ταχείες εξελισσόμενες εταιρείες στη Γερμανία. Όπως είναι αναμενόμενο, και η Bafin φέρει ευθύνες για αυτή την εξέλιξη, λόγω της μη έγκαιρης αναγνώρισης της σοβαρότητας της κατάστασης.

Οι Krahnen and Langenbacher (2020) τονίζουν πως πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στις εποπτικές αρχές, αφού μέσω αυτών θεωρείται εφικτή η διασφάλιση της αποτελεσματικής λειτουργίας της αγοράς και της ορθότητας των δημοσιευμένων οικονομικών καταστάσεων. Αυτό κρίνεται αναγκαίο μετά την αποκάλυψη του σκανδάλου της Wirecard, προκειμένου να μην κλονιστεί η εμπιστοσύνη των επενδυτών τόσο στην Ευρώπη, όσο και στις υπόλοιπες χώρες.

Ειδικότερα, επισημαίνουν πως θεωρείται επιτακτική ανάγκη να θεσπιστούν νέοι νόμοι και να εφαρμοστούν οι απαραίτητες αλλαγές, προκειμένου να διενεργείται καλύτερος έλεγχος των εταιρειών 'FinTech', ώστε να αποφευχθεί κάποια παρόμοια κατάσταση στο μέλλον. Ακόμη, μέσω αυτού του σκανδάλου εντοπίστηκαν ελλείψεις όσον αφορά την προστασία των επενδυτών. Αυτό το πρόβλημα δεν αφορά μόνο τη Γερμανία, αλλά αποτελεί γενικότερα πρόβλημα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Γενικότερα, όσον αφορά την επιβολή ελέγχου εμφανίζεται απουσία κοινών αρχών και κανόνων, κάτι που μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία προσωπικών σχέσεων μεταξύ των ελεγκτών και των μελών της ελεγχόμενης οντότητας.

Καταληκτικά, μπορούμε μέσω της παραπάνω ανάλυσης να καταλήξουμε σε ορισμένα συμπεράσματα. Αρχικά, η Wirecard, σύμφωνα με τα παραπάνω, εφάρμοσε δημιουργική λογιστική, αφού εκούσια παρουσίαζε πλαστά λογιστικά έγγραφα, αυξάνοντας τα έσοδα και τα κέρδη της και απέφευγε να χρησιμοποιήσει τους υπάρχοντες κανόνες λογιστικής. Σύμφωνα με τους Stadtmann and Croonenbroeck (2019), τα δημοσιεύματα των Financial Times υποστήριζαν πως η εταιρεία πιθανόν να παρουσίαζε στις οικονομικές της καταστάσεις παραποιημένους λογαριασμούς αναφορικά με τις δραστηριότητες της στη Σιγκαπούρη και κατά συνέπεια εξαπατούσε τους δυνητικούς επενδυτές και δανειστές. Ουσιαστικά, προωθούσε μια καλύτερη εικόνα για τη βιωσιμότητα και λειτουργικότητα της οντότητας μέσω των οικονομικών της αναφορών.

Ακόμη, η Wirecard διέθετε λογαριασμούς σε τρίτες χώρες, με σκοπό να καλύπτει τις δραστηριότητες της σε άλλες χώρες στις οποίες είχε επεκταθεί. Είχε ιδρύσει ή εξαγοράσει εταιρείες που ουσιαστικά δεν υφίστανται προκειμένου να πραγματοποιεί συναλλαγές μεγάλων ποσών, τα οποία έπειτα δήλωνε ως έσοδα. Προφανώς, οι συναλλαγές με τις εταιρείες αυτές ήταν ανύπαρκτες, όπως και οι ίδιες οι εταιρείες.

Επιπρόσθετα, οι έλεγχοι δεν εντόπιζαν κάποια δόλια δραστηριότητα παρά την αύξηση που παρατηρούνταν στα έσοδα, στα κέρδη και τις φήμες που είχαν διαρρεύσει. Έτσι, διαφαίνεται πως οι έλεγχοι που διενεργούνταν από τους εξωτερικούς ελεγκτές δεν ήταν αποτελεσματικοί, με αποτέλεσμα να εκτίθεται η ελεγκτική εταιρεία και να θέτονται, αντίστοιχα, σε κίνδυνο οι επενδυτές.

Εξίσου, παρατηρείται πως και οι διενεργούμενοι εσωτερικοί έλεγχοι δεν κατάφεραν να καταστείλουν την εμφάνιση της απάτης. Τόσο η διοίκηση, όσο και οι εσωτερικοί ελεγκτές ακολουθούσαν πιστά τα θεσπισμένα πρότυπα και τους ισχύοντες κανόνες θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην πρόληψη των δραστηριοτήτων αυτών, ώστε να αποτρεπόταν η κατάρρευση της Wirecard.

Τέλος, το σκάνδαλο αυτό αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα σκάνδαλα στην Ευρώπη και δεν είναι λίγοι οι αναλυτές που το παρομοιάζουν με το σκάνδαλο της Enron. Έχει προκαλέσει προβληματισμό τόσο στην Γερμανική Κυβέρνηση, όσο και γενικότερα στην Ευρώπη, αφού οι μεγαλύτεροι ελεγκτικοί μηχανισμοί της Γερμανίας παρά τις φήμες δεν κατάφεραν να εντοπίσουν έγκαιρα την απάτη.

Για το λόγο αυτό, κρίνεται αναγκαίο να βελτιωθούν οι λειτουργίες και οι μέθοδοι του εσωτερικού ελέγχου, ώστε να αποφευχθούν παρόμοια σκάνδαλα που εντείνουν τα είδη υπάρχοντα οικονομικά προβλήματα. Κάθε εταιρεία πρέπει να κρίνεται αντικειμενικά και οι εξωτερικοί ελεγκτές να μην επηρεάζονται από τη 'φήμη' της οντότητας ή από την ύπαρξη

σχέσεων με τα μέλη αυτής. Επιπρόσθετα, η Διοίκηση θα πρέπει να τηρεί πιστά τα πρότυπα και τις αρχές, με απώτερο σκοπό να αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση για τους υφισταμένους της.

5.3 *Toshiba*

Η Toshiba Corporation αποτελεί έναν από τους πιο γνωστούς πολυεθνικούς ομίλους της Ιαπωνίας, με την έδρα της να βρίσκεται στο Τόκιο. Η δημιουργία του ομίλου συνέβη μετά τη συγχώνευση των εταιρειών Shibaura-Seisaku-Sho και Tokuo Denki. Όμως, το σημερινό όνομα της εταιρείας δόθηκε επίσημα το 1978. Σύμφωνα με τους Rahman and Bremer (2017) και την Bhavani (2017), η Toshiba αποτελεί μια εταιρεία με διάρκεια ζωής μεγαλύτερη των 140 χρόνων και θεωρείται από του παλαιότερους κατασκευαστές ηλεκτρονικών προϊόντων της Ιαπωνίας.

Ακόμη, η Toshiba αποτελεί ενεργό μέλος του χρηματιστηρίου του Τόκιο και περιλαμβάνεται στο δείκτη Nikkei 225, ο οποίος μετρά την απόδοση των 225 μεγαλύτερων εταιρειών της Ιαπωνίας, και στο δείκτη TOPIX που αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους δείκτες του χρηματιστηρίου του Τόκιο (TSE).

Η Bhavani (2017) αναφέρει πως η κεφαλαιοποίηση του ομίλου Toshiba ανέρχεται στα 10,12 δισεκατομμύρια γιεν. Όπως είναι φυσικό, η φήμη της εταιρείας έχει εξαπλωθεί σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες και στις ΗΠΑ. Σύμφωνα με τον Cheng (2020) κατέχει την πέμπτη θέση στην παγκόσμια κατάταξη όσον αφορά την πώληση ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια έχουν αναφερθεί αρκετά σκάνδαλα στην Ιαπωνία, με κυριότερα αυτά της Toshiba και της Olympus Corporation. Σύμφωνα με τους Rahman and Bremer (2017), η ύπαρξη σκανδάλων στην Ιαπωνία οφείλεται κυρίως στα όρια που θέτονται στους ελεγκτές κατά τη διαδικασία ελέγχου.

Οι ίδιοι τονίζουν πως ενώ ο όμιλος Toshiba λάμβανε τις απαραίτητες πιστοποιήσεις από τους ελέγχους, το 2014 η οντότητα ήρθε αντιμέτωπη με φήμες που αφορούσαν στην ύπαρξη λογιστικών παρατυπιών. Προσπαθώντας να αντιμετωπίσει τις φήμες, η οντότητα προχώρησε άμεσα στη διεξαγωγή έρευνας προκειμένου να εντοπίσει αν όντως διαπράττεται απάτη, καθώς και τους λόγους που συμβάλλουν στην εμφάνισή της, με απώτερο σκοπό να προβεί στις αναγκαίες αλλαγές στον τομέα της εταιρικής διακυβέρνησης.

Για την εκπλήρωση του παραπάνω σκοπού, η Ανεξάρτητη Επιτροπή Ελέγχου (IIC) διεξήγαγε μια μελέτη, τα αποτελέσματα της οποίας αναφέρουν πως η μη σωστή χρήση της

μεθόδου “Percent of Completion” συνέβαλε στη χειραγώγηση των κερδών ή την απόκρυψη αναφοράς των πραγματικών ζημιών από τουλάχιστον 15 έργα που είχαν αναληφθεί από την οντότητα. Πιο συγκεκριμένα, η μέθοδος αυτή συναντάται κυρίως σε έργα υποδομής που έχουν μακροπρόθεσμο χαρακτήρα και κύριο χαρακτηριστικό της αποτελεί πως τα διάφορα έξοδα ή πωλήσεις κατατάσσονται σε μια οικονομική περίοδο ανάλογα με την πρόοδο που έχει σημειωθεί στο αντίστοιχο έργο. Ακόμη, μέσω της έρευνας η επιτροπή τονίζει πως για την ύπαρξη αυτών των ενεργειών ευθύνεται η κουλτούρα της εταιρείας, αφού σύμφωνα με αυτή οι εργαζόμενοι έπρεπε να ενεργούν με βάση τις εντολές των ανωτέρων τους και να πράττουν τα βέλτιστα, ώστε η οντότητα να αποκομίσει κέρδη. Γενικά, οι εργαζόμενοι δίσταζαν να αναφέρουν την ύπαρξη ζημιών στην οντότητα.

Με κύριο μέλημα την επίτευξη των στόχων που τέθηκαν από τη διοίκηση τόσο οι προϊστάμενοι της οντότητας, όσο και οι υφιστάμενοι τους αναγκάζονται να προβούν σε δόλιες δραστηριότητες για να επιτύχουν τους στόχους αυτούς. Επιπλέον, η Ανεξάρτητη Επιτροπή Ελέγχου (ΙΙΕ) διαπίστωσε πως δεν υπήρχε ένα αποτελεσματικό σύστημα εσωτερικού ελέγχου στην οντότητα, ώστε να εντοπίζονται έγκαιρα τα σημάδια της απάτης.

Αξίζει να σημειωθεί πως η μη έγκυρη επιβολή από την πλευρά της οντότητας μέτρων για τη σωστή χρήση της μεθόδου “Percent of Completion” οδήγησε στη συνέχεια των λογιστικών παρατυπιών και όπως είναι αναμενόμενο δημιούργησε νέα προβλήματα στην οντότητα.

Ωστόσο, κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί πως στη δημιουργία αυτού του σκανδάλου συνέβαλαν και τα ανώτερα στελέχη της Toshiba. Την ίδια άποψη στηρίζει και ο Cheng (2020), ο οποίος τονίζει πως τα άτομα που κατείχαν υψηλές θέσεις στην οντότητα, συνέχιζαν να εφαρμόζουν δόλιες πρακτικές, αφού δεν υπήρχε ουσιαστικός έλεγχος ούτε από το διοικητικό συμβούλιο ή την ελεγκτική επιτροπή, ούτε αντίστοιχα από τους αρμόδιους ελεγκτές. Επιπλέον, έπειτα από έρευνα αποφάνθηκε πως στο σκάνδαλο της Toshiba συμμετείχαν 98 στελέχη της οντότητας, τα οποία συνέβαλαν στην εμφάνιση του φαινομένου της απάτης.

Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια της κρίσης που ξεκίνησε από το 2008 με το σκάνδαλο της Lehman Brothers, η Toshiba αντιμετώπισε αρκετές οικονομικές δυσκολίες. Με απώτερο σκοπό την παρουσίαση μιας καλής εικόνας στις οικονομικές της καταστάσεις, ο πρόεδρος της Atsutoshi Nishida έθεσε στόχους απόδοσης που ήταν δύσκολο να επιτευχθούν. Αυτό οδήγησε στη χειραγώγηση των κερδών από την πλευρά της επιχείρησης. Οι Rahman and Bremer (2017) τονίζουν πως μέσω της κίνησης αυτής, η εταιρεία προσπαθούσε να παρουσιάσει μια πιο θελκτική εικόνα της οικονομικής της κατάστασης, με στόχο να ελκύσει τους δυνητικούς επενδυτές και να συνάψει νέες επικερδείς συμφωνίες.

Σύμφωνα με τον Cheng (2020), το Φεβρουάριο του 2015 η Toshiba ειδοποιήθηκε από την Επιτροπή Εποπτείας Κινητών Αξιών και Χρηματιστηρίων της Ιαπωνίας (SESC) να ελέγξει για τυχόν παραποιήσεις που αφορούσαν στα καθαρά κέρδη που παρουσιαζόταν στις οικονομικές της καταστάσεις. Μετά τον έλεγχο που διεξήγαγε η οντότητα ανακάλυψε πολλές λογιστικές παρατυπίες, καθώς και την ύπαρξη λογιστικής υπερεκτίμησης των κερδών για περισσότερα από 7 έτη, με το ποσό να ανέρχεται στα 1,2 δισεκατομμύρια δολάρια. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε την Επιτροπή Εποπτείας Κινητών Αξιών και Χρηματιστηρίων (SESC) να επιβάλει πρόστιμο στην Toshiba ύψους 60 εκατομμυρίων δολαρίων για τη διάπραξη απάτης.

Όσον αφορά την ελεγκτική εταιρεία Ernest & Young ShinNinon, η οποία είναι υπεύθυνη για τον οικονομικό έλεγχο της Toshiba, σύμφωνα με τους Rahman and Bremer (2017), αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες εταιρείες ελέγχου στην Ιαπωνία και πιστοποιεί τις καταστάσεις της οντότητας για περισσότερα από 60 χρόνια. Ωστόσο, η ελεγκτική εταιρεία δεν κατάφερε να εντοπίσει τις παρατυπίες της οντότητας από το 2008 και για 7 συναπτά έτη.

Ουσιαστικά, το πλήγμα ήταν μεγάλο για την αποτελεσματικότητα των ελέγχων από την πλευρά της ελεγκτικής εταιρείας, καθώς έχασε την εμπιστοσύνη τόσο των επενδυτών, όσο και του κοινού. Προφανώς, η μη αποκάλυψη των δόλιων δραστηριοτήτων είναι απόρροια της ύπαρξης συμφωνιών ανάμεσα στη διοίκηση της Toshiba και του ελεγκτή της. Ταυτόχρονα, την ελεγκτική εταιρεία βαραινουν ευθύνες για αμέλεια αναφορικά με τον διενεργούμενο έλεγχο και τη συμπεριφορά του ελεγκτή της. Όσον αφορά τον έλεγχο, ενώ από το 2012 η εταιρεία δε λάμβανε τα απαραίτητα στοιχεία από την οντότητα, δεν προέβη στην εφαρμογή αυστηρότερων μέτρων.

Η Ernest & Young ShinNinon για αυτή της την αμέλεια, δηλαδή την μη τήρηση των απαιτούμενων προτύπων, επιβαρύνθηκε με πρόστιμο που άγγιζε τα 2,1 δισεκατομμύρια γιεν, το οποίο αντιστοιχούσε στην αμοιβή που λάμβανε από την οντότητα τα δύο τελευταία χρόνια πριν την εμφάνιση του σκανδάλου.

Παρακάτω παρατίθεται η χρηματιστηριακή τιμή της Toshiba:

Γράφημα 5.3.1

Η χρηματιστηριακή τιμή της Toshiba σε Γιεν

Πηγή: msn.com

Από το παραπάνω διάγραμμα μπορούμε να συμπεράνουμε πως η τιμή της μετοχής το 2008 βίωσε μια σημαντική πτώση, κάτι που ήταν αναμενόμενο λόγω της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Από το 2009 και έπειτα, η τιμή της παραμένει σχετικά σταθερή με μικρές διακυμάνσεις. Μετά την αποκάλυψη του σκανδάλου το 2015, βλέπουμε πως η χρηματιστηριακή τιμή της μετοχής έχει μια καθοδική πορεία, αφού σημειώνει μια πτώση από τα 4.917 γιεν (39,57€) τον Απρίλιο του 2015 στα 1.739 γιεν (13,99€) στις αρχές του 2016. Από τις αρχές του 2017 παρατηρούμε πως η τιμή της παρουσιάζει άνοδο και διατηρεί μία σχετικά σταθερή πορεία μέχρι το Μάρτιο του 2020, όπου λόγω της πανδημίας του Κορωνοϊού καταλήγει στα 2.026 γιεν (16,30€).

Συνοψίζοντας, μέσα από την παραπάνω ανάλυση μπορούμε να καταλήξουμε σε ορισμένα συμπεράσματα για την οντότητα. Σύμφωνα με τους Rahman and Bremer (2017) το σκάνδαλο της Toshiba είχε μεγάλο αντίκτυπο τόσο στην πολιτική, όσο και στην οικονομία της χώρας. Η οντότητα, ουσιαστικά, υπερεκτιμούσε τα κέρδη της για τουλάχιστον 7 χρόνια. Ο Cheng (2020) τόνισε πως αυτό συνέβαινε, γιατί δε τηρούνταν οι κανόνες της αγοράς. Ουσιαστικά, η εταιρεία προσπαθούσε να παρουσιάσει στους επενδυτές μια καλύτερη εικόνα για τη βιωσιμότητα και λειτουργικότητά της. Για το λόγο αυτό, ενώ οι διευθυντές ήταν ενήμεροι για τις δόλιες πρακτικές δε προέβησαν στη διακοπή αυτών των δραστηριοτήτων.

Ακόμη, τονίζει πως αυτή η κίνηση της Toshiba να βελτιώσει τις οικονομικές της καταστάσεις, χειραγωγώντας τα κέρδη της και ταυτόχρονα παρέχοντας στους χρήστες λαθεμένα στοιχεία που τους οδηγούσαν σε μη κερδοφόρες επιλογές, αποτελεί μια μορφή

αποτελεσματικότητας του Pareto. Η εταιρεία οφείλει να επιτύχει μια βελτίωση του Pareto μέσω της αποτροπής της υποβάθμισης των συμφερόντων των επενδυτών για ενίσχυση του δικού της κέρδους.

Βέβαια, σύμφωνα με τον Cheng (2020), ένας επιπλέον λόγος που η Toshiba προέβη στη διενέργεια λογιστικών παρατυπιών ήταν η ύπαρξη έντονου ανταγωνισμού. Προκειμένου να ξεχωρίσει από τις εταιρείες που βρίσκονται στον αντίστοιχο κλάδο έπρεπε να επιτύχει τους στόχους που είχαν τεθεί από τη διοίκηση. Ωστόσο, έχοντας ως πρόσφατα παραδείγματα τα μεγάλα σκάνδαλα της προηγούμενης δεκαετίας, όφειλε να είχε προετοιμαστεί για να αποτρέψει την εμφάνιση του φαινομένου της απάτης, μέσω του περιορισμού του ρόλου της διοίκησης και της επιβολής μέτρων που θα βελτίωναν την παρακολούθηση των κινήσεων τόσο των ελεγκτών, όσο και των στελεχών.

Ακόμη, μέσα από την ανάλυση του σκανδάλου προκύπτει πως η οντότητα δε διαθέτει ισχυρή εταιρική κουλτούρα. Η Toshiba όφειλε να συμμορφώνεται με τους υπάρχοντες κανόνες, ώστε να ενισχύει το αίσθημα εταιρικής ευθύνης ανάμεσα στους εργαζομένους και στα μέλη της οντότητας. Γενικά, οι αποτυχίες της αγοράς, όπως το σκάνδαλο της Toshiba, μπορούν να αποτραπούν με την ενίσχυση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (CSR).

Εξίσου αναγκαίο θεωρείται να ενισχυθεί η εταιρική κουλτούρα μέσω της εκπαίδευσης του προσωπικού, προκειμένου να τηρούνται πιστά οι αρχές και τα πρότυπα. Η έγκαιρη ανίχνευση της απάτης μπορεί να επιτευχθεί με τη δημιουργία και σωστή λειτουργία ενός συστήματος αναφοράς. Για να ενισχυθεί το σύστημα αυτό, θεωρείται αναγκαίο να θεσπιστούν νέοι νόμοι που θα παρέχουν κίνητρα στους εργαζομένους, όπως υψηλές αμοιβές.

Επιπρόσθετα, μέσα από το σκάνδαλο της Toshiba, γίνεται εμφανής η αναποτελεσματικότητα τόσο του εσωτερικού, όσο και του εξωτερικού ελέγχου. Ειδικότερα, μέσω του εσωτερικού ελέγχου θα έπρεπε να είχαν γίνει αντιληπτές οι δόλιες πρακτικές της διοίκησης, αφού ευθύνη τους αποτελεί ο έλεγχος των διαδικασιών της οντότητας. Αντίστοιχα, ο εξωτερικός έλεγχος δε μπόρεσε να εντοπίσει τις λογιστικές παρατυπίες λόγω αμέλειας, με αποτέλεσμα η ελεγκτική εταιρεία να επιβαρυνθεί με ένα αρκετά υψηλό πρόστιμο, χωρίς όμως να επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό η φήμη της.

Εν κατακλείδι, τα μέλη της Toshiba, με απώτερο σκοπό να καλύψουν την αποτυχία επίτευξης των στόχων που είχαν τεθεί, παραβίασαν την επιχειρηματική ηθική μέσω της χρήσης τεχνικών που αφορούσαν στην υπερεκτίμηση των κερδών της. Για αυτό θεωρείται απαραίτητο να τηρούνται οι κανόνες και οι αρχές τόσο από τη διοίκηση και τους εργαζομένους, όσο και από τους ελεγκτές, με απώτερο σκοπό την αποτροπή εμφάνισης του φαινομένου της απάτης.

5.4 *Carillion*

Μια από τις μεγαλύτερες πολυεθνικές εταιρείες της Βρετανίας, η Carillion, ασχολούταν με τη διαχείριση εγκαταστάσεων και παρείχε υπηρεσίες κατασκευών. Πιο συγκεκριμένα, αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη κατασκευαστική εταιρεία στο Ηνωμένο Βασίλειο με την έδρα της να βρίσκεται στο Wolverhampton . Συστάθηκε τον Ιούλιο του 1999, έπειτα από τη διάσπαση του Ομίλου Tarmac.

Επιπρόσθετα, ασχολούταν με διάφορες υπηρεσίες διαχείρισης και συντήρησης υποδομών του Δημοσίου τομέα. Η Carillion είχε επεκτείνει τις δραστηριότητες της και σε άλλες χώρες, όπως ο Καναδάς και η Μέση Ανατολή. Ακόμη, η εταιρεία ήταν ενταγμένη στο δείκτη FTSE 250, ο οποίος θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους σταθμισμένους δείκτες κεφαλαιοποίησης. Σύμφωνα με τον Rogers (2018), μετά την αποκάλυψη του σκανδάλου το 2017, η εταιρεία έπαψε να αποτελεί μέρος του δείκτη.

Μέσω της έρευνας του τόνισε πως υπήρχαν αρκετές ενδείξεις πως η Carillion είχε αυξημένο χρέος πριν τη χρεωκοπία της το 2018, αλλά οι επενδυτές θεωρούσαν πως ήταν απλώς φήμες. Τον Ιούλιο του 2017 ήταν η πρώτη φορά που τέθηκε το ζήτημα για χρήση δόλιων πρακτικών από την οντότητα. Αμέσως, η εταιρεία προέβη σε ανασχηματισμό και πώληση των μετοχών της, ώστε να εξαλείψει τις ζημιές.

Γενικά, ο Rogers (2018) αναφέρει πως ποικίλες λογιστικές τεχνικές χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου η οντότητα να αποκρύψει από το επενδυτικό κοινό τις λογιστικές της παρατυπίες. Πιο συγκεκριμένα, η παραποίηση των εσόδων και η απόκρυψη του χρέους που η Carillion είχε από το 2012 πιθανόν επιτεύχθηκε, σύμφωνα με τη Standard and Poor's, με 3 τρόπους.

Αρχικά, θεωρείται, πως από το 2012 και για τρία συναπτά έτη, η Carillion προκειμένου να ενισχύσει το κεφάλαιο κίνησης της και να βελτιώσει την εικόνα της οντότητας στις οικονομικές της καταστάσεις, εφάρμοσε τη μέθοδο του “αντίστροφου Factoring”. Ουσιαστικά, μέσω της μεθόδου αυτής είναι εφικτό να πληρωθούν οι υποχρεώσεις από έναν τρίτο και έπειτα η εταιρεία να οφείλει το ποσό αυτό στο τρίτο μέρος που στην προκειμένη περίπτωση αποτελεί μια τράπεζα. Πλεονέκτημα της μεθόδου αυτής αποτελεί πως επιτυγχάνεται η άμεση πληρωμή των υποχρεώσεων χωρίς να υπάρχουν απώλειες στις ταμειακές ροές της οντότητας.

Μία ακόμη μέθοδος που πιθανόν χρησιμοποιήθηκε είναι η χειραγώγηση των εσόδων, ώστε να παρουσιάζεται στις οικονομικές καταστάσεις μια εικόνα για την οντότητα που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Η συνεχής εκταμίευση χρημάτων από το Ταμείο των Συντάξεων αποτελεί την τελευταία μέθοδο. Άλλωστε, το έλλειμα που αφορούσε στο συνταξιοδοτικό σύστημα, ενώ το 2012 βρισκόταν κοντά στα 249 εκατομμύρια λίρες, αυξήθηκε

το 2016 στις 805 εκατομμύρια λίρες, ποσό που αντιστοιχεί σε αύξηση 115% του κεφαλαίου της εταιρείας.

Αξίζει να σημειωθεί πως για την κατάσταση αυτή με ευθύνες επιφορτίζονται η διοίκηση, οι ελεγκτές, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την πιστοποίηση των λογαριασμών, καθώς και οι υπάλληλοι. Αντίστοιχα, έχουν διαμοιραστεί ευθύνες σε πολλούς φορείς, όπως η Υπηρεσία Αφερεγγυότητας, η Αρχή της Χρηματοοικονομικής Συμπεριφοράς (FCA), το Συμβούλιο Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (FRC), ο Ρυθμιστής των Συντάξεων και ακόμη 2 επιλεγμένες επιτροπές της Βουλής των Κοινοτήτων.

Ειδικότερα, το Συμβούλιο της Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (FRC) έχει την ευθύνη να εξετάσει το κατά πόσο πληρούνται τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (ΔΛΠ) μέσω των τεχνικών που χρησιμοποιούνται από την επιχείρηση. Ακόμη, στις αρμοδιότητές του εμπίπτει να ελέγχει το βαθμό συμμετοχής των οικονομικών διευθυντών της οντότητας στις παρατυπίες που έχουν εντοπιστεί, αφού κατά κύριο λόγο αυτοί ευθύνονται για την εγκυρότητα και ορθότητα των οικονομικών καταστάσεων.

Εξίσου μεγάλη έμφαση πρέπει να δοθεί και στο κατά πόσο ήταν αποτελεσματικός ο έλεγχος που διενεργήθηκε από την ελεγκτική εταιρεία KPMG, η οποία αποτελεί μια από τις τέσσερις μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες παγκοσμίως, και είναι υπεύθυνη για την πιστοποίηση της ορθότητας των καταστάσεων της οντότητας.

Σύμφωνα με τους Hajikazemi *et al.* (2020), το 2018, το χρέος της Carillion ανερχόταν στα 7,1 δισεκατομμύρια λίρες, οπότε και αναγκάστηκε να προβεί σε εκκαθάριση. Αυτή η εξέλιξη ήταν απόρροια της εκλογίκευσης των δόλιων δραστηριοτήτων, της απομάκρυνσης από τη χρήση των απαιτούμενων κανόνων και προτύπων, καθώς και των επενδύσεων σε έργα που δεν είχαν τα αναμενόμενα κέρδη ή αποτυχιών που διαδεχόταν η μια την άλλη. Τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα την απώλεια χρηματικών διαθεσίμων, αποθεμάτων και την αύξηση των οικονομικών υποχρεώσεων της οντότητας.

Πιο συγκεκριμένα, η κατάρρευση της Carillion μέσα από την έρευνα που διενήργησαν οι δύο κοινοβουλευτικές επιλεγμένες επιτροπές της Βουλής των Κοινοτήτων οφείλεται στις αστοχίες και πρακτικές που ακολουθήθηκαν από τους διευθυντές και τους αρμόδιους ελεγκτές της. Η κατάρρευση της οντότητας δε μπόρεσε να αποφευχθεί παρά την ύπαρξη του ελέγχου.

Επιπλέον, η κατάρρευση μιας τόσο μεγάλης εταιρείας σχετίζεται άμεσα με τη συνεχή επένδυση σε έργα που δε μπορούσαν να εγγυηθούν επιτυχία και μη απώλεια των χρημάτων. Ταυτόχρονα, η εταιρεία προσπαθούσε να εξαλείψει τους ανταγωνιστές, χωρίς όμως να ελέγχει το κατά πόσο θα μπορούσε να φέρει εις πέρας τις υποχρεώσεις της στον απαιτούμενο χρόνο.

Εξίσου σημαντική παράμετρος θεωρείται η στρατηγική που ακολουθούσε η οντότητα, αφού αντί να επικεντρώνεται στην εσωτερική ανάπτυξη έδινε έμφαση στις εξωτερικές εξαγορές, με αποτέλεσμα να ενισχύονται τα βραχυπρόθεσμα χρέη και να υπογράφονται μεγάλα συμβόλαια. Παρά την πτώση της χρηματιστηριακής τιμής της οντότητας κατά 19% το καλοκαίρι του 2016, δεν υπήρξαν σημαντικές διαφοροποιήσεις ούτε στις μεθόδους που η οντότητα είχε επιλέξει να χρησιμοποιήσει για την ανάπτυξη της, αλλά ούτε και στα ποσά που κατέβαλε στους μετόχους της.

Τέλος, η συνέχιση της καταβολής των μερισμάτων στους μετόχους, παρά τα προβλήματα που η οντότητα αντιμετώπιζε, έκανε την κατάσταση πιο δύσκολο να μεταβληθεί. Η εταιρεία μέσω αυτής της τακτικής απλά συνέχισε να αυξάνει τα χρέη της.

Συμπερασματικά, με βάση την παραπάνω ανάλυση καταλήγουμε στις παρακάτω διαπιστώσεις. Οι Hajikazemi *et al.* (2020) αναφέρουν πως η κατάρρευση της Carillion αποτελεί απόρροια ενός συνόλου παραγόντων.

Αρχικά, η εταιρεία έκανε χρήση δημιουργικής λογιστικής, αφού προέβαινε σε μη ορθή καταγραφή στοιχείων στους ισολογισμούς της, ώστε να παρουσιάζει μια καλύτερη εικόνα προς τους επενδυτές της. Όμως, με την αφερεγγυότητα που επέδειξε και τη μη έγκαιρη πληρωμή των υποχρεώσεων που είχε προς τους προμηθευτές ή άλλα τρίτα μέρη, με τα οποία η οντότητα συνεργαζόταν, η αποκάλυψη της απάτης έγινε πιο άμεσα. Μετά από αυτή την εξέλιξη, οι τράπεζες δε δέχτηκαν να χρηματοδοτήσουν την εταιρεία, με αποτέλεσμα να οδηγηθεί σε πτώχευση. Επιπλέον, η συνέχιση των επενδύσεων σε ποικίλες δραστηριότητες επιβάρυνε την ήδη υπάρχουσα κατάσταση. Η διόγκωση των χρεών έφερε την οντότητα στο σημείο να μη μπορεί πλέον να καλύψει τις βασικές της υποχρεώσεις.

Εξίσου σημαντικός θεωρείται ο ρόλος της ελεγκτικής εταιρείας στην ανίχνευση της απάτης. Στην προκειμένη περίπτωση μέσω του εξωτερικού ελέγχου δεν έγιναν αντιληπτές οι παραποιήσεις των στοιχείων στις οικονομικές αναφορές της οντότητας. Ωστόσο, με ευθύνες επιβαρύνονται και οι λοιπές Ρυθμιστικές Αρχές, καθώς και ο εσωτερικός έλεγχος της οντότητας. Η αμέλεια και οι αναποτελεσματικοί έλεγχοι που διενεργούνταν συνέβαλαν στο να διαιωνίζεται η απάτη της Carillion για αρκετά χρόνια. Οι συνέπειες από την ύπαρξη του φαινομένου της απάτης ήταν καταστροφικές για την ίδια την οντότητα, αλλά και για τους χρήστες των καταστάσεων που επένδυσαν μεγάλα ποσά σε μια φαινομενικά αξιόπιστη εταιρεία.

Για αυτό θεωρείται αναγκαίο οι εξωτερικοί ελεγκτές να διατηρούν επιφυλάξεις αναφορικά με τις εκθέσεις των εσωτερικών ελεγκτών και να τηρούν όλα τα απαιτούμενα πρότυπα, ώστε να μην εκτίθενται οι ίδιοι αλλά και οι ελεγκτικές εταιρείες που

αντιπροσωπεύουν. Αντίστοιχα, η ύπαρξη αποτελεσματικών εσωτερικών ελέγχων συμβάλλει στον έγκαιρο εντοπισμό της απάτης. Στη προκειμένη περίπτωση η διοίκηση έχοντας γνώση της κατάστασης προσπαθούσε να συγκαλύψει τα σημάδια που πρόδιδαν την απάτη μέσω της χρήσης διάφορων πρακτικών. Για αυτό, τα προβλήματα αποκαλύφθηκαν πριν την κατάρρευση της οντότητας λόγω αδυναμίας της να παραμείνει λειτουργική.

Τέλος, σημασία πρέπει να δοθεί στα χαρακτηριστικά του κλάδου, καθώς οι υπάρχουσες συνθήκες μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο που θα συμπεριφερθεί η οντότητα. Σύμφωνα με την άποψη αυτή είναι οι Hajikazemi *et al.* (2020), επισημαίνοντας πως η ύπαρξη των δόλιων πρακτικών μπορεί να είναι απόρροια της μεγάλης πίεσης ανάμεσα στις εταιρείες του κλάδου και της πολύπλοκης φύσης τους.

5.5 Wells Fargo

Η Wells Fargo αποτελεί μια από τις πιο γνωστές πολυεθνικές εταιρείες της Αμερικής με κύρια ασχολία την παροχή χρηματοοικονομικών και εμπορικών υπηρεσιών, αλλά και επενδύσεων. Βρίσκεται στην Καλιφόρνια, με έδρα το Σαν Φρανσίσκο, αλλά διαθέτει γραφεία σε διάφορες πολιτείες της Αμερικής και στην Ευρώπη. Συστάθηκε το 1852, με κύριο στόχο να καλύψει τις ανάγκες για ανάπτυξη των δυτικών πολιτειών των ΗΠΑ. Σύμφωνα με τους Antonacopoulou, Bento and White (2019), η Wells Fargo καταλαμβάνει την τέταρτη θέση όσον αφορά το συνολικό ενεργητικό ανάμεσα στις τράπεζες των ΗΠΑ. Αντίστοιχα, κατέχει την τέταρτη θέση αναφορικά με την κεφαλαιοποίηση ανάμεσα στις τράπεζες παγκοσμίως.

Σύμφωνα με τον Witman (2018), η Wells Fargo για αρκετές δεκαετίες διέθετε μια καλή φήμη στην αγορά, αφού είχε καταφέρει να βγει αλώβητη από τη χρηματοπιστωτική κρίση το 2008. Όμως, οι Antonacopoulou, Bento and White (2019) αναφέρουν πως μέχρι το 2017 είχαν πραγματοποιηθεί πάρα πολλές παράνομες ενέργειες τόσο από το προσωπικό, όσο και από τους διευθυντές της τράπεζας. Πιο συγκεκριμένα, οι δόλιες αυτές δραστηριότητες χρονολογείται πως ξεκίνησαν από το 2002. Η μη ύπαρξη αποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου οδήγησε στην μη έγκαιρη ανίχνευση της απάτης και στην ύπαρξη μεγαλύτερων συνεπειών. Αξίζει να σημειωθεί πως το πρόβλημα ήταν πιο έντονο στις πολιτείες της Αριζόνα και της Καλιφόρνια.

Ειδικότερα, οι Antonacopoulou, Bento and White (2019) υποστηρίζουν πως η απάτη στη Wells Fargo προκλήθηκε λόγω των έντονων πιέσεων για επίτευξη των στόχων που είχαν τεθεί από τη διοίκηση και κυρίως αφορούσαν τις πωλήσεις. Ουσιαστικά, οι υπάλληλοι πιεζόταν

από τη διοίκηση της οντότητας να προβούν στη δημιουργία λογαριασμών σε πελάτες, χωρίς την έγκρισή τους, με απώτερο σκοπό το προσωπικό κέρδος.

Ακόμη, ασκούσαν πίεση στους υπαλλήλους προκειμένου να πραγματοποιήσουν μεταφορές διάφορων ποσών σε λογαριασμούς που δεν είχαν εξουσιοδότηση να το πράξουν, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις σε ποσά καταθέσεων και να αποκομίσουν κέρδος από την επίτευξη των πωλήσεων. Βέβαια, υπήρχαν και οι περιπτώσεις όπου για να επιτύχουν αύξηση των καταθέσεων στην τράπεζα, οι ίδιοι οι υπάλληλοι μετέφεραν προσωρινά τα χρήματα τους σε αυτούς τους λογαριασμούς.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τους Syafinaz and Mohd Nor Zamry (2019), η κάλυψη των οικονομικών απαιτήσεων, καθώς και η επίτευξη μακροχρόνιου κέρδους για τους επενδυτές αποτελούσε βασικό στόχο της Wells Fargo. Ο κύριος λόγος που η τράπεζα εφάρμοσε αυτή την πολιτική των κινήτρων ήταν η αύξηση των πωλήσεων της.

Πιο συγκεκριμένα, η πολιτική που ακολουθούσε η τράπεζα είχε ως στόχο κάθε υπάλληλος να δημιουργήσει 8 διαφορετικούς λογαριασμούς για κάθε πιθανό πελάτη και να εκδώσει τον αντίστοιχο αριθμό καρτών. Ο Witman (2018) αναφέρει πως συχνά υπήρχε πίεση προς το προσωπικό της τράπεζας, ώστε να επιτυγχάνει τη δημιουργία νέων λογαριασμών. Με τον όρο πίεση δεν εννοούμε μόνο την απειλή για απόλυση, αλλά και την επιθυμία για απόκτηση διάφορων δώρων.

Οι εργαζόμενοι είχαν την υποχρέωση μέσα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα να πωλούν τα νέα προϊόντα της εταιρείας. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, ο πρόεδρος της τράπεζας στη Φλόριντα Shelley Freeman, από το 2009 μέχρι το 2013, προέτρεπε το προσωπικό να προβεί σε όλες τις αναγκαίες ενέργειες προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που είχαν τεθεί.

Επιπρόσθετα, μεγάλη προσοχή δινόταν στο ποσοστό του κύκλου εργασιών των υπαλλήλων. Ουσιαστικά, αυτό το ποσοστό αφορούσε στον αριθμό των υπαλλήλων που αποχωρούν από την εταιρεία σε μια δεδομένη περίοδο. Η Wells Fargo διακρινόταν από έναν αρκετά μεγάλο κύκλο εργασιών, αφού λόγω της μη τήρησης των κανόνων εταιρικής δεοντολογίας ή των προτύπων απολύθηκαν τουλάχιστον 5300 υπάλληλοι από τις περιοχές της Καλιφόρνια, της Αριζόνα και της Φλόριντα.

Εξίσου σημαντικοί θεωρούνταν οι στόχοι πωλήσεων "Jump to January". Πιο συγκεκριμένα, το "Jump to January" αποτελούσε μια καμπάνια πωλήσεων, η οποία δημιουργήθηκε από τη Wells Fargo, προκειμένου να ενισχυθούν οι πωλήσεις τον Ιανουάριο. Ουσιαστικά, το προσωπικό που επιτύγχανε τους υψηλότερους ημερήσιους στόχους που είχαν τεθεί για τον Ιανουάριο, επιβραβευόταν από τη Διοίκηση. Προκειμένου να τα καταφέρουν οι

εργαζόμενοι είτε καθυστερούσαν να ανοίξουν λογαριασμούς του προηγούμενου μήνα είτε άνοιγαν λογαριασμούς σε γνωστούς τους.

Τα στελέχη της τράπεζας φοβόταν πως μια αλλαγή της καμπάνιας θα επηρέαζε τις πωλήσεις, οπότε παράβλεπε τον όλο και αυξανόμενο κίνδυνο για διενέργεια απάτης. Το 2013, εισήγαγε ένα νέο πρόγραμμα που επικεντρωνόταν στην εμπειρία των πελατών και απαιτούσε οι στόχοι να επιτευχθούν μέσα σε τρεις μήνες αντί για έναν. Το νέο αυτό πρόγραμμα ονομαζόταν "Accelerate", και ουσιαστικά δημιουργήθηκε για να αντικαταστήσει το προηγούμενο. Ωστόσο, όπως είναι εμφανές δεν υπήρχε κάποια ουσιαστική αλλαγή στις μεθόδους παρά μόνο στο χρονικό διάστημα εκπλήρωσης των στόχων.

Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο αποτελούσε η πώληση των προϊόντων της τράπεζας σε μέλη της οικογένειας ή στο ίδιο το προσωπικό. Συχνό φαινόμενο αποτελούσε να ανοίγονται λογαριασμοί στο όνομα φίλων ή συγγενών των υπαλλήλων, προκειμένου να επιτυγχάνονται οι στόχοι που είχαν τεθεί.

Αυτή η πράξη των υπαλλήλων ενισχύθηκε από το πρόγραμμα "Jump to January". Θεωρούταν εύκολο να ανοίγονται λογαριασμοί σε γνωστά άτομα, αφού μπορούσαν να κρύψουν την ύπαρξη των λογαριασμών, αλλάζοντας τα στοιχεία τους ή καταχωρώντας μία ψεύτικη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Τα συστήματα που η τράπεζα διέθετε για να προλαμβάνει τέτοιου είδους ενέργειες μπορούσαν εύκολα να παραβιαστούν από έναν έμπειρο διευθυντή ή από απλούς υπαλλήλους, αν αυτοί είχαν εκπαιδευτεί.

Ακόμη, η πώληση προϊόντων της τράπεζας σε ευάλωτους πληθυσμούς αποτελούσε ένα ακόμη στοιχείο της απάτης. Μέσω του φόβου για απόλυση το προσωπικό άνοιγε λογαριασμούς αμέσως μετά την αποχώρηση ενός νέου πελάτη από την τράπεζα εν αγνοία του. Κυρίως, οι περιπτώσεις αυτές αφορούσαν άτομα μεγάλης ηλικίας ή άτομα που προερχόταν από το εξωτερικό. Ωστόσο, προκειμένου η τράπεζα να μη διαθέτει νέους λογαριασμούς, οι οποίοι παρέμεναν κενοί, προέβαινε σε ελέγχους, ώστε να εντοπίσει πόσοι από τους λογαριασμούς πραγματικά βρισκόταν σε χρήση. Διεξήγαγε μετρήσεις για να εντοπιστεί αν παράλληλα με τον άνοιγμα των λογαριασμών αυξανόταν και το κεφάλαιο της τράπεζας. Έτσι, θεωρούταν πιο εύκολο να επιτευχθεί η μείωση της χρήσης δόλιων πρακτικών τόσο από τη διοίκηση, όσο και από τους εργαζομένους.

Εξίσου σημαντικός θεωρούταν ο έλεγχος, καθώς και η επιτρεπόμενη πρόσβαση στις πληροφορίες. Όπως είναι αναμενόμενο η τράπεζα διαθέτει λειτουργίες εσωτερικού ελέγχου, των οποίων τα αποτελέσματα πρέπει να αναφέρονται στη διοίκηση της οντότητας. Όμως, πρόσβαση στις πληροφορίες δεν πρέπει να έχουν άτομα που δε χρήζουν εμπιστοσύνης από τη διοίκηση, λόγω του φόβου παραποίησης των στοιχείων.

Από την παραπάνω ανάλυση, σύμφωνα με τους Syafinaz and Mohd Nor Zamry (2019), μέσω του σκανδάλου γίνεται εμφανής η μη επαρκής παρακολούθηση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Οι πρώτες καταγγελίες για τις πρακτικές των υπαλλήλων της εταιρείας αναφορικά με τις πωλήσεις έγιναν το 2012.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η Κεντρική Ομοσπονδιακή Ρυθμιστική Εποπτεύουσα Αρχή των Τραπεζών (OCC) ξεκίνησε να επιβλέπει τους τρόπους με τους οποίους διενεργούνταν οι πωλήσεις για το διάστημα 2013 με 2016, συμβάλλοντας στην αντιμετώπιση αδυναμιών και κινδύνων που πιθανόν η τράπεζα αντιμετώπιζε.

Μετά την αποκάλυψη του σκανδάλου το 2016, οι Antonacopoulou, Bento and White (2019) αναφέρουν πως υπέβαλαν την παραίτηση τους τόσο ο διευθύνων σύμβουλος John Stumpf, όσο και άλλα υψηλόβαθμα στελέχη. Βέβαια, όπως ήταν αναμενόμενο, η επιβολή πίεσης για αύξηση των πωλήσεων από την τράπεζα σταμάτησε και άρχισαν να τίθενται πιο εφικτοί στόχοι. Ακόμα, παραχωρήθηκαν άδειες που αφορούσαν στη διενέργεια έκτακτων ελέγχων και στην παρακολούθηση των λογαριασμών, με απώτερο σκοπό την ενίσχυση του ελέγχου στην οντότητα.

Επιπρόσθετα, το 2018, το Υπουργείο Δικαιοσύνης των ΗΠΑ, η Επιτροπή Ελέγχου Κεφαλαιαγοράς (SEC), αλλά και αρκετές ομοσπονδιακές ρυθμιστικές αρχές προέβησαν σε έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων της Wells Fargo και επέβαλαν τις απαραίτητες οικονομικές κυρώσεις.

Συμπερασματικά, μέσα από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει πως η Wells Fargo προέβη σε παραποίηση των οικονομικών της καταστάσεων. Πιο συγκεκριμένα, δήλωνε αυξημένες πωλήσεις και υπερβολικά κέρδη που δεν ανταποκρινόταν στη πραγματικότητα. Οι στόχοι της τράπεζας φαινομενικά πραγματοποιούνταν, όμως ουσιαστικά οι πωλήσεις δεν επέφεραν τα κατάλληλα έσοδα στην τράπεζα.

Ο Witman (2018) τονίζει πως με τις κινήσεις αυτές των υπαλλήλων, η τράπεζα ξόδευε χρήματα και ανάλωνε προσωπικό χωρίς ουσιαστικά να αποκομίζει κέρδη, αφού οι λογαριασμοί δε χρησιμοποιούνταν και δεν αντιπροσώπευαν την πραγματική δυναμική της οντότητας. Όταν αυτό έγινε γνωστό αντί η τράπεζα να προσπαθήσει να βρει το λόγο που ώθησε τους υπαλλήλους της σε αυτήν τη πράξη, εκείνη επέλεξε να προβεί σε απολύσεις. Έτσι το πρόβλημα απλά διαιωνιζόταν.

Ακόμη, σύμφωνα με τους Syafinaz and Mohd Nor Zamry (2019) ο πρόεδρος της Wells Fargo πιθανολογείται πως χρησιμοποιούσε τη στρατηγική των διασταυρούμενων πωλήσεων (cross selling). Ουσιαστικά, προέτρεπε τους πελάτες της οντότητας να κάνουν αγορές συμπληρωματικού χαρακτήρα.

Εξίσου σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις έχει και η ελεγκτική εταιρεία KPMG. Η Wells Fargo ελεγχόταν τουλάχιστον για 85 χρόνια από αυτή την ελεγκτική εταιρεία. Ο μη έγκαιρος εντοπισμός των στοιχείων της απάτης αποτελεί δυσφήμιση, τόσο για την οντότητα, όσο και για την ίδια την ελεγκτική εταιρεία. Θεωρείται σημαντικό να τηρούνται τα πρότυπα κατά τη διεξαγωγή των ελέγχων και να μην επηρεάζεται η κρίση των ελεγκτών από τη φήμη ή την ιστορία της οντότητας ή αντίστοιχα από τη σύναψη φιλικών σχέσεων με τα μέλη αυτής.

Ακόμη, ο εσωτερικός έλεγχος κρίνεται αναποτελεσματικός, αφού δεν εντόπισε έγκαιρα τα στοιχεία που υποδήλωναν την ύπαρξη απάτης. Μέσω του εσωτερικού ελέγχου θα έπρεπε να ελέγχονται οι δραστηριότητες της οντότητας και η συμπεριφορά της διοίκησης. Οι υψηλές πωλήσεις και τα κέρδη έπρεπε να εξεταστούν από τους εσωτερικούς ελεγκτές και να μην αμεληθούν οι θεσπισμένες διαδικασίες και κανόνες που έπρεπε να ακολουθηθούν.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως παρά την συμπεριφορά των εργαζομένων και τις πρακτικές που οι ίδιοι χρησιμοποιούσαν, η οντότητα είχε θέσει κάποιες αρχές και πολιτικές για διάφορα ζητήματα. Προωθούσε την ιδέα πως οι πελάτες θα πρέπει να είναι πάντα ενήμεροι για τις κινήσεις της τράπεζας. Ωστόσο, στη συγκεκριμένη περίπτωση οι υπάλληλοι κατάφεραν να παραβλέψουν αυτές τις πολιτικές, μεταβάλλοντας τα στοιχεία των πελατών, προκειμένου αυτοί να μην ειδοποιούνται για τις ενέργειες τους.

Το διάγραμμα που παρατίθεται παρακάτω παρουσιάζει τις διακυμάνσεις της τιμής της μετοχής της Wells Fargo. Σύμφωνα με τους Antonacopoulou, Bento and White (2019), μετά την αποκάλυψη του σκανδάλου, η τιμή της μετοχής της Wells Fargo μειώθηκε κατά 10%, λόγω της απώλειας εμπιστοσύνης προς την επιχείρηση από τους μετόχους και τους δυνητικούς επενδυτές.

Γράφημα 5.5.1

Η χρηματιστηριακή τιμή της Wells Fargo σε Δολάρια

Πηγή: msn.com

Από το παραπάνω διάγραμμα μπορούμε να εξάγουμε κάποια συμπεράσματα όσον αφορά την τιμή της μετοχής της Τράπεζας. Πριν το Σεπτέμβρη του 2016, όπου και έγινε γνωστό το σκάνδαλο της Wells Fargo, η χρηματιστηριακή τιμή της μετοχής, εκτός από μια μεγάλη πτώση που σημειώθηκε κατά τη διάρκεια της Χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008 με 2009, θα χαρακτηριζόταν ως σταθερή. Από το 2011 μέχρι το 2015, η μετοχή παρουσιάζει μια ανοδική πορεία. Όμως, στις αρχές του 2016 με αποκορύφωμα τους τελευταίους μήνες της ίδιας χρονιάς παρουσίασε μια σταδιακή πτώση, λόγω της αποκάλυψης του σκανδάλου με την τιμή της πλέον να ανέρχεται στα 44,60 δολάρια (37,62 €) το Νοέμβρη του 2016. Στα επόμενα χρόνια η τιμή της μετοχής παρουσιάζει αρκετές διακυμάνσεις, αλλά δεν φαίνεται να επηρεάζεται από το σκάνδαλο περεταίρω.

5.6 Συμπεράσματα

Από τη μελέτη των παραπάνω περιπτώσεων είναι εύκολο να συμπεράνουμε πως πολλές φορές ο έλεγχος των οντοτήτων δεν επαρκεί για την έγκαιρη ανίχνευση και αντιμετώπιση της απάτης. Η παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων με σκοπό την προσέλκυση επενδυτών, η χρήση δημιουργικής λογιστικής για την επίτευξη ανέφικτων στόχων που έχουν τεθεί από τη Διοίκηση, η ύπαρξη αδύναμης εταιρικής κουλτούρας, η εμπλοκή των μελών της Διοίκησης σε παράνομες πράξεις για προσωπικό κέρδος, οι συνθήκες που επικρατούν σε συγκεκριμένους κλάδους, αλλά

και η μη αποτελεσματική διεξαγωγή ελέγχων τόσο από τους εσωτερικούς ελεγκτές, όσο και από τις ελεγκτικές εταιρείες αποτελούν τους πιο συχνούς λόγους που οδηγούν στη διάπραξη απάτης. Η εμφάνιση δόλιων δραστηριοτήτων αποτελεί πλέον ένα σύνηθες φαινόμενο, αφού τις τελευταίες δεκαετίες έχουν αποκαλυφθεί αρκετά εταιρικά σκάνδαλα. Η αποφυγή επιβολής αυστηρών ποινών που θα λειτουργούσε αποτρεπτικά όσον αφορά τις ενέργειες των υπόλοιπων οντοτήτων αποτελεί ίσως το σημαντικότερο λόγο συνέχισης των δόλιων πρακτικών.

Από την ανάλυση των διαγραμμάτων της χρηματιστηριακής τιμής των μετοχών των παραπάνω οντοτήτων προκύπτει πως οι συνέπειες για τις Wirecard και Carillion ήταν μη αναστρέψιμες. Οι συγκεκριμένες εταιρείες μετά την αποκάλυψη των σκανδάλων οδηγήθηκαν στην κατάρρευση. Αντίθετα, από τη μελέτη των περιπτώσεων των Wells Fargo και Toshiba προκύπτει πως με την αποκάλυψη των σκανδάλων η χρηματιστηριακή τιμή των εταιρειών επηρεάστηκε, αλλά οι συνέπειες από την ύπαρξη απάτης κατάφεραν να ξεπεραστούν και οι οντότητες συνέχισαν τη λειτουργία τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Από την ανάλυση της παραπάνω βιβλιογραφίας προκύπτει πως η απάτη ως φαινόμενο συναντάται εκατοντάδες χρόνια πριν. Διενεργείται με απώτερο σκοπό την απόκτηση πλεονεκτημάτων ή γενικά κάποιου προσωπικού κέρδους. Η απάτη διακρίνεται σε δύο τύπους: την απάτη μέσω της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων και την απάτη μέσω της κατάχρησης περιουσιακών στοιχείων. Οι παράγοντες που οδηγούν τους δράστες στη διάπραξη απάτης ποικίλουν. Ενδεικτικά, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση, η θέση που κατέχουν τα άτομα στην οντότητα και η επαγγελματική κατάρτιση τους αποτελούν κάποιους από τους παράγοντες.

Ακόμη, έμφαση δίνεται στους παράγοντες που ευθύνονται για την ύπαρξη απάτης. Πιο συγκεκριμένα, οι τρεις παράγοντες (Πίεση/Κίνητρα, Ευκαιρίες, Εκλογίκευση της απάτης) του Τριγώνου της Απάτης συμβάλλουν στην εμφάνιση της. Αν εκλείψει ένας από τους τρεις αυτούς παράγοντες και ειδικότερα ο παράγοντας της ευκαιρίας, τότε η διάπραξη δόλιων δραστηριοτήτων μπορεί να αποτραπεί. Βέβαια, τα κίνητρα που συμβάλλουν στη χρήση δόλιων πρακτικών ποικίλουν ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο κινείται ο δράστης, τόσο το οικογενειακό, όσο και το επαγγελματικό.

Από την ανάλυση προκύπτει πως ο ρόλος των ελεγκτών στις προσπάθειες αποτροπής της απάτης είναι καθοριστικός, για αυτό και κρίνεται αναγκαίο να προβούν οι οντότητες στις απαραίτητες ενέργειες που θα έχουν ως στόχο την ενίσχυση των ελέγχων. Ειδικότερα, θεωρείται σημαντικό να ενισχυθεί ο εσωτερικός έλεγχος των οντοτήτων μέσω διαδικασιών που θα περιλαμβάνουν τη συνεχή επιμόρφωση των ελεγκτών και τον καθορισμό των ευθυνών τους, αφού αποτελεί μία μορφή άμυνας του οργανισμού έναντι της απάτης. Βέβαια, το ελεγκτικό έργο μπορεί να βελτιωθεί μέσω της δημιουργίας και διατήρησης μιας ισχυρής εταιρικής κουλτούρας στην οντότητα, της ενίσχυσης της διαφάνειας των διαδικασιών και της τήρησης των θεσπισμένων αρχών και κανόνων από τη πλευρά της οντότητας και των ίδιων των ελεγκτών.

Ωστόσο, σημαντικό ρόλο στην πρόληψη και αποτροπή της απάτης κατέχει εξίσου ο εξωτερικός έλεγχος, κατά τον οποίο ο ορκωτός ελεγκτής οφείλει να παραμένει ανεξάρτητος και αντικειμενικός. Ακόμη, οι εξωτερικοί ελεγκτές πρέπει να μην επηρεάζονται από τρίτα μέρη και να τηρούν πιστά τις αρχές και κανόνες του ελέγχου. Η αποτυχία εύρεσης των στοιχείων

που δηλώνουν τη διενέργεια απάτης στην οντότητα μπορεί να οδηγήσει σε καταστροφικές συνέπειες, τόσο για την ελεγχόμενη οντότητα, όσο και για τις ελεγκτικές εταιρείες.

Ειδικότερα, μέσα από τη μελέτη των εταιρικών σκανδάλων της Wirecard, Toshiba, Carillion και Wells Fargo γίνονται εμφανείς οι συνέπειες από την ύπαρξη απάτης, τόσο για τις οντότητες, όσο και για τους ελεγκτές, εσωτερικούς και εξωτερικούς. Οι δύο εταιρείες, συγκεκριμένα η Wirecard και η Carillion, οδηγήθηκαν στην πτώχευση, ενώ οι υπόλοιπες επηρεάστηκαν σημαντικά χάνοντας μεγάλο μέρος των κερδών τους. Οι ποινές που επιβάλλονται άλλοτε είναι πιο αυστηρές και άλλοτε όχι.

Αναφορικά με τις παραπάνω τέσσερις περιπτώσεις συμπεραίνουμε πως οι οντότητες έκαναν χρήση δημιουργικής λογιστικής, παραποιώντας τις οικονομικές τους καταστάσεις και προβάλλοντας προς την αγορά και τους υποψήφιους επενδυτές μια 'ψεύτικη' εικόνα για την βιωσιμότητα της οντότητας. Για την εξαπάτηση αυτή των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων υπεύθυνοι, εκτός από τις ίδιες τις οντότητες, είναι και οι εσωτερικοί και οι εξωτερικοί ελεγκτές. Οι αναποτελεσματικοί έλεγχοι που διενεργούνταν συνέβαλαν στην αυθαιρεσία της διοίκησης και των εργαζομένων των οντοτήτων.

Κύριες αιτίες για τη διενέργεια δόλιων πρακτικών αποτελούν η άσκηση πιέσεων για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, οι συνθήκες που επικρατούν σε συγκεκριμένους κλάδους, οι προσωπικές φιλοδοξίες και γενικότερα η ματαιοδοξία της διοίκησης και των υπαλλήλων, καθώς και η απόκτηση ωφελειών είτε χρηματικών είτε υλικών.

Συμπερασματικά, θεωρείται αναγκαία η αύξηση της αποτελεσματικότητας των ελέγχων προκειμένου να προλαμβάνονται τέτοιου είδους ενέργειες. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ενίσχυσης της επαγγελματικής κατάρτισης των ελεγκτών, της παρότρυνσης για πιστή τήρηση των θεσπισμένων αρχών και κανόνων, της διαφύλαξης της ακεραιότητας και της αντικειμενικότητας τους, καθώς και της ενίσχυσης της εταιρικής κουλτούρας, ώστε τόσο οι εργαζόμενοι όσο και τα ανώτερα στελέχη να παροτρύνονται να τηρούν τα θεσπισμένα πρότυπα. Ακόμη, θεωρείται σημαντικό οι ελεγκτικές εταιρείες να μην επηρεάζονται από τη φήμη της ελεγχόμενης οντότητας ούτε από τις προσωπικές σχέσεις που μπορεί να έχουν συνάψει με τα μέλη της. Τέλος, η επιβολή αυστηρότερων ποινών στις οντότητες και τις ελεγκτικές εταιρείες πιθανόν να συνέβαλε στην ενίσχυση της προσπάθειας του περιορισμού της απάτης, μέσω του παραδειγματισμού.

Ο κύριος περιορισμός της εργασίας έγκειται στο γεγονός πως η παρούσα μελέτη δεν αποτελεί πρωτότυπη διερεύνηση ενός θέματος, αλλά βασίζεται στην ανασκόπηση ήδη δημοσιευμένης αρθρογραφίας και βιβλιογραφίας, προκειμένου να εξάγει τα συμπεράσματα της.

Μία πρόταση για τη διεξαγωγή μελλοντικής έρευνας αποτελεί το πως η πανδημία του Κορωνοϊού και η κρίση που επέφερε επηρέασε και θα επηρεάσει μελλοντικά το ελεγκτικό επάγγελμα και τις ελεγκτικές διαδικασίες, καθώς και το αν θα συμβάλλει στην εμφάνιση μελλοντικών εταιρικών σκανδάλων.

Βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία

- Καζαντζής Χ. (2006), «Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος-Μια Συστηματική Προσέγγιση Εννοιών, Αρχών και Προτύπων», Εκδόσεις Business Plus A.E, Αθήνα
- Νεγκάκης Χ. και Ταχυνάκης Π. (2017), «Ελεγκτική-Εσωτερικός Έλεγχος: Θεωρία και Εφαρμογές», Εκδόσεις Αειφόρος Λογιστική, Θεσσαλονίκη
- Τσακλάγκανος Α. και Σπαθής Χ. (2015), «Ελεγκτική», Εκδόσεις Κυριακίδη Α.Ε, Θεσσαλονίκη

Ξένη Βιβλιογραφία

- Cendrowski H, Martin J. and Petro L. (2015), «The Handbook of Fraud Deterrence», John Wiley & Sons, Inc
- Jones Michael (2012), «Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals», John Wiley and Sons, Ltd
- Wells Joseph (2017), «Corporate Fraud Handbook, Prevention and Detection», Fifth edition, John Willey and Sons, Inc.

Ξένη Αρθρογραφία

Alleyne, P. and Howard, M. (2005) ‘An exploratory study of auditors’ responsibility for fraud detection in Barbados’, *Managerial Auditing Journal*, Edited by G. Vinten, 20(3), pp. 284–303.

Alzeban, A. and Sawan, N. (2016) ‘The relationship between adherence of internal audit with standards and audit fees’, *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 14(1), pp. 72–85.

Antonacopoulou, E. P., Bento, R. F. and White, L. (2019) ‘Why Didn’t the Watchdogs Bark? Internal Auditing and the Wells Fargo Scandal’, *Academy of Management Proceedings*, 2019(1), p. 12966.

Asiedu, K. F. and Deffor, E. W. (2017) ‘Fighting Corruption by Means of Effective Internal Audit Function: Evidence from the Ghanaian Public Sector: Fighting Corruption by Means of Effective Internal Audit Function’, *International Journal of Auditing*, 21(1), pp. 82–99.

Bhavani, G. (2017) ‘Application of Forensic Tools to Detect Fraud The Case of Toshiba’, *Journal of Forensic & Investigative Accounting*, Vol. 9, Iss 1, pp. 9.

Bierstaker, J. L., Brody, R. G. and Pacini, C. (2006) ‘Accountants’ perceptions regarding fraud detection and prevention methods’, *Managerial Auditing Journal*, 21(5), pp. 520–535.

- Breger, D., Edmonds, M. and Ortegren, M. (2020) 'Internal audit standard compliance, potentially competing duties, and external auditors' reliance decision', *Journal of Corporate Accounting & Finance*, 31(1), pp. 112–124.
- Cheng, J. (2020) 'Analysis of Market Failure Theories Based on Toshiba's Business Ethic Issue: Earnings Overstatement Scandal', *American Journal of Industrial and Business Management*, 10(01), pp. 160–166.
- Drogalas, G. et al. (2017) 'The effect of internal audit effectiveness, auditor responsibility and training in fraud detection', *Journal of Accounting and Management Information Systems*, 16(4), pp. 434–454.
- Hajikazemi, S. et al. (2020) 'Normalising deviance in construction project organizations: a case study on the collapse of Carillion', *Construction Management and Economics*, 38(12), pp. 1122–1138.
- Halbouni, S. S. (2015) 'The Role of Auditors in Preventing, Detecting, and Reporting Fraud: The Case of the United Arab Emirates (UAE)', *International Journal of Auditing*, 19(2), pp. 117–130.
- Kassem, R. and Higson, A. (2012) 'The New Fraud Triangle Model', *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences* 3(3): 191-195, p. 7.
- Krahnen, J. and Langenbucher, K. (2020) 'The Wirecard lessons: A reform proposal for the supervision of securities markets in Europe', *SAFE Policy Letter*, No. 88, Leibniz Institute for Financial Research SAFE, Frankfurt a. M.
- Makkawi, B. and Schick, A. (2003) 'Are auditors sensitive enough to fraud?', *Managerial Auditing Journal*, 18(6/7), pp. 591–598.
- Norman, C. S., Rose, A. M. and Rose, J. M. (2010) 'Internal audit reporting lines, fraud risk decomposition, and assessments of fraud risk', *Accounting, Organizations and Society*, 35(5), pp. 546–557.
- Özkul, F. U. and Pamukçu, A. (2012) 'Fraud Detection and Forensic Accounting', in Çaliyurt, K. and Idowu, S. O. (eds) *Emerging Fraud*. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, pp. 19–41.
- Petraşcu, D. and Tleanu, A. (2014) 'The Role of Internal Audit in Fraud Prevention and Detection', *Procedia Economics and Finance*, 16, pp. 489–497.
- Rahman, K. M. and Bremer, M. (2017) 'The Implications of the Toshiba Accounting Scandal for Auditor Liabilities in Japan', pp. 17.
- Rezaee, Z. (2005) 'Causes, consequences, and deterrence of financial statement fraud', *Critical Perspectives on Accounting*, 16(3), pp. 277–298.
- Rogers, D. (2018) 'Not-so-sudden death: How Carillion disguised its ailing finances just enough', *Construction Research and Innovation*, 9(2), pp. 44–47.
- Savčuk, O. (2007) 'INTERNAL AUDIT EFFICIENCY EVALUATION PRINCIPLES', *Journal of Business Economics and Management*, 8(4), pp. 275–284.

Skousen, C. J., Smith, K. R. and Wright, C. J. (2009) ‘*Detecting and predicting financial statement fraud: The effectiveness of the fraud triangle and SAS No. 99*’, in Hirschey, M., John, K., and K. Makhija, A. (eds) *Corporate Governance and Firm Performance*. Emerald Group Publishing Limited (Advances in Financial Economics), pp. 53–81.

Stadtman, G. and Croonenbroeck, C. (2019) ‘*The Ups and Downs of Wirecard AG: An Application of the Reversed News Model*’, pp. 12.

Ştirbu, D. et al. (2009) ‘*FRAUD AND ERROR. AUDITORS’ RESPONSIBILITY LEVELS*’, *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 11(1), pp. 11.

Stolowy, H. and Breton, G. (2004) ‘*Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework*’, *Review of Accounting and Finance*, 3(1), pp. 5–92.

Syafinaz, N. and Mohd Nor Zamry, N. (2019) ‘*Corporate Governance and Its Determinants: A Study on Wells Fargo Scandal*’, pp. 1-29

Teck-Heang, L. and Ali, A. (2008) ‘*The evolution of auditing: An analysis of the historical development*’, *Journal of Modern Accounting and Auditing*, Vol.4, pp. 8,

Witman, P. (2018) “‘*What Gets Measured, Gets Managed*” - *The Wells Fargo Account Opening Scandal*’, *Journal of Information Systems Education*, Vol. 29, pp. 131–138.

Zhang, Y., Zhou, J. and Zhou, N. (2007) ‘*Audit committee quality, auditor independence, and internal control weaknesses*’, *Journal of Accounting and Public Policy*, 26(3), pp. 300–327.

Πρότυπα

Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240 (ΔΠΕ 240)

Δήλωση Προτύπων Ελέγχου 99 (SAS No 99)

Ηλεκτρονικές Πηγές

- Oduware Uwadiae (2014), COSO - An Approach to Internal Control Framework, Deloitte, Διαθέσιμο στο: <https://www2.deloitte.com/ng/en/pages/audit/articles/financial-reporting/coso-an-approach-to-internal-control-framework.html>
- Ιστοσελίδα της εταιρίας Wirecard: <https://www.wirecard.com/>
- Ιστοσελίδα της Wirecard Bank: <https://www.wirecardbank.com/>
- <https://en.wikipedia.org/wiki/>
- Dan McCrun (2020), Wirecard: the timeline, Διαθέσιμο στο: <https://www.ft.com/content/284fb1ad-ddc0-45df-a075-0709b36868db>
- J.William Carpenter (2015), Toshiba's Accounting Scandal: How It Happened, Διαθέσιμο στο: <https://www.investopedia.com/articles/investing/081315/toshibas-accounting-scandal-how-it-happened.asp>
- Ιστοσελίδα της Toshiba: <http://www.toshiba.co.jp/worldwide/index.html>
- Ιστοσελίδα της Wells Fargo: <https://www.wellsfargo.com/>
- Χρηματιστηριακή τιμή της Toshiba: <https://www.msn.com/el-gr/money/stockdetails/fi-a9fmqh>
- Χρηματιστηριακή τιμή της Wells Fargo: <https://www.msn.com/en-us/money/stockdetails/nys-wfc/fi-a25tgh>